

waves

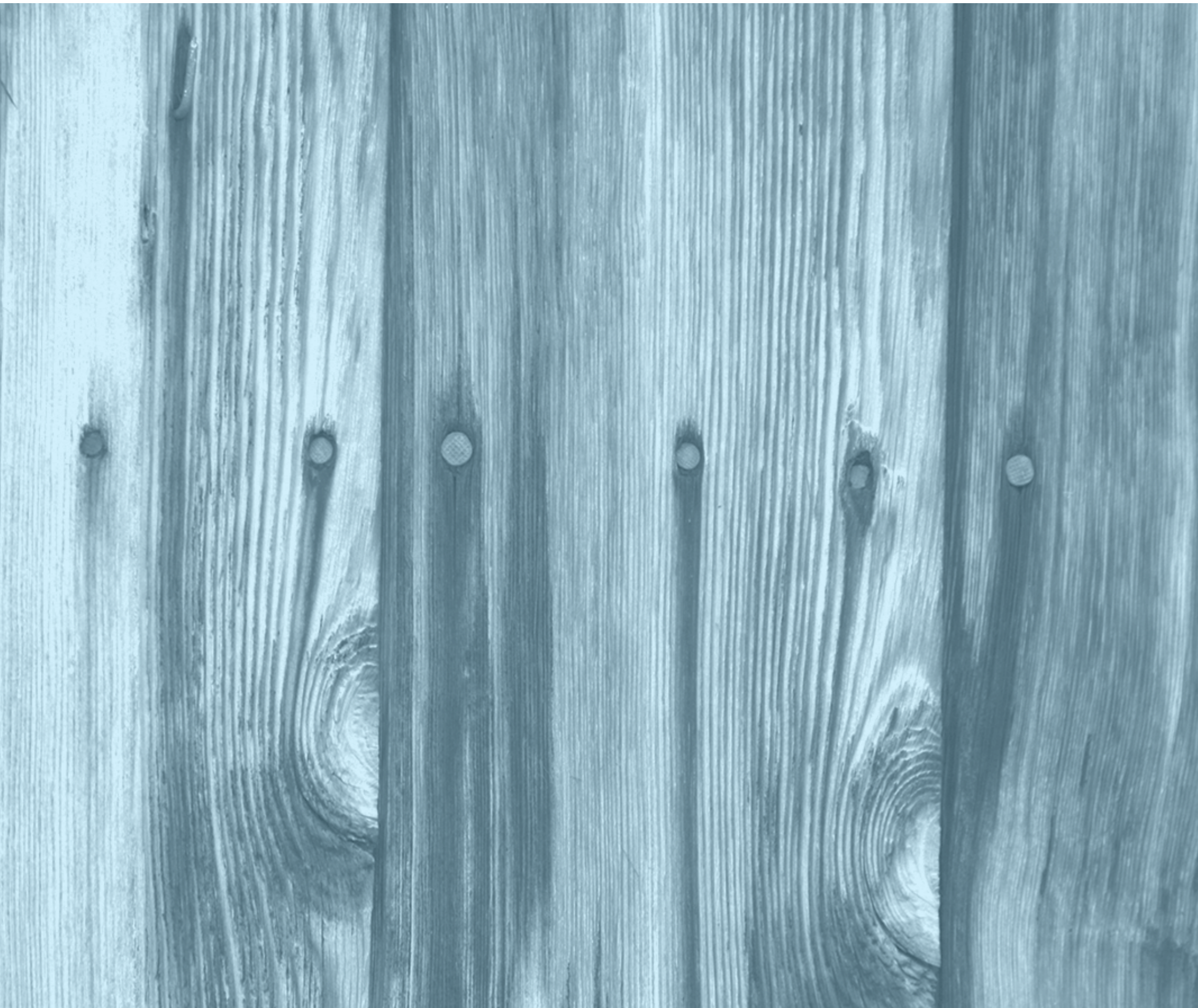
φεμινιστικές αναταράξεις στα νερά του
κοινωνικού και του πολιτικού

τεύχος 2, 7/ 2019

Το Waves αποτελεί άτακτη περιοδική έκδοση που συμπλέει με το ρεύμα των ριζοσπαστικών κουήρ και φεμινιστικών πολιτικών. Παράγεται μεταξύ Αθήνας, Βερολίνου, Κοπεγχάγης και Θεσσαλονίκης και διακινείται χωρίς αντίτιμο. Το παρόν εκδόθηκε σε 1500 τεύχη. Θα το βρείτε επίσης ηλεκτρονικά στο waves.espinblogs.net
Για επικοινωνία μη διστάσετε να μας στείλετε στο waves@espin.net

The Woman in the Attic

I am the mad woman in the attic,
professionally frantic. Hear my laugh?
Loud, singularly mirthless, automatic.
I am the first and worthless wife.

My heart is not in this poem.
How could it be? My life
is contingent, like that of the Golem
or the Golden Calf,

on a word written on my forehead,
or a popular belief.
I am boring, I am bored.
Ha ha I say to joy, ha ha to grief.

Ursula K. Le Guin
1929 - 2018

Περιεχόμενα

Εντιτόριαλ	5
Το #metoo και οι φεμινισμοί στην εποχή των social media	8
Το γκαζάκι	14
Από τους φεμινισμούς της κατάργησης στην κατάργηση της πατριαρχικής κρατικής εξουσίας	16
Trans (inclusive) Feminism vs TERF ή το ζήτημα της τρανσφοβίας μέσα στους φεμινισμούς	22
Χέρια αγώγιμα	32
Γιαγιά θα μου πεις μια ιστορία;	34
Συναισθηματική εργασία (ή πώς να κάνουμε τη φροντίδα πολιτική έννοια)	48
Εντοπίζοντας γήινα παράσιτα	54
Αμάρυνθος ή όταν ένα συναίσθημα γεννιέται	60

ΕΝΤΙΤΟΡΙΑΛ

Δύο χρόνια μετά το πρώτο τεύχος του queer φεμινιστικού περιοδικού Waves, επιμένουμε να προβληματιζόμαστε, να σπαζοκεφαλιάζουμε, να συνδεόμαστε, να διαφωνούμε, να αγωνιζόμαστε, να προσεγγίζουμε κριτικά το υπάρχον, να διεκδικούμε χώρο στο δημόσιο πεδίο. Με βασικό άξονα τις έμφυλες σχέσεις εξουσίας και την αλληλοσυγκρότησή τους με άλλες μορφές εξουσίας, επιχειρούμε να κατανοούμε ό,τι μας καταπιέζει και μας πονά για να το αποδομούμε και να αντιστεκόμαστε, αλλά και να αντιλαμβανόμαστε ό,τι μας βοηθά, μας δίνει κουράγιο και χαρά, για να το δυναμώνουμε και να ενδυναμώνομαστε.

Επιθυμώντας να αναστοχαστούμε πάνω στο παρόν τεύχος και να αφουγκραστούμε τη συγκυρία εντός της οποίας φτάνει στ@ αναγνώστ@ς του, ανοίγουμε τη ματιά μας προς τις διάφορες κλίμακες του πολιτικού γίνεσθαι. Προσπαθώντας, αρχικά, να διαβάσουμε τη σημερινή πολιτική συνθήκη όπως αυτή διαμορφώνεται σε σημεία του πλανήτη, γίνεται ορατή η άνοδος κοινωνικών τάσεων με έκδηλα ακροδεξιά χαρακτηριστικά καθώς και η εγκαθίδρυση αντίστοιχων κυβερνήσεων. Οι πολιτικές αυτές τάσεις βάζουν στο στόχαστρό τους ορισμένες ομάδες, όπως τις γυναίκες, τις μετανάστριες/ες, τα lgbtqi+ άτομα. Η εκλογή του Τραμπ στις ΗΠΑ και η εφαρμογή της αντιμεταναστευτικής πολιτικής σε παγκόσμια κλίμακα, η προσπάθεια ποινικοποίησης των αμβλώσεων από το κράτος της Πολωνίας, η παρανομοποίηση των αμβλώσεων στην Αργεντινή και την Αλαμπάμα, η εκλογή του ακροδεξιού Μπολσονάρο στη Βραζιλία -ο οποίος εκφράζει δημόσια το μισογυνισμό και την ομοφοβία του, τάσσεται ενάντια στις μειονότητες και στην προστασία του περιβάλλοντος- αποτελούν εκφάνσεις αυτών των τάσεων στις οποίες εναντιωνόμαστε με όλες μας τις δυνάμεις. Ταυτόχρονα, υπερασπιζόμαστε τις απαντήσεις σ' αυτές τις πολιτικές, που δίνονται μέσω μαζικών και πολύμορφων κινητοποιήσεων, βασική αιχμή των οποίων αναδεικνύονται πολλές -και όχι απαραίτητα πάντα πολύ κοντινές- μορφές φεμινισμών. Οι αντιτραμπ πορείες που ξεκίνησαν στην Αμερική αλλά μεταφέρθηκαν και στην Ευρώπη, οι μαυροντυμένες της Πολωνίας, οι συγκεντρώσεις ενάντια στον Μπολσονάρο, αποτελούν εκφράσεις που αντιμάχονται αυτές τις πολιτικές του αυταρχισμού, περιλαμβάνοντας, σε ορισμένες περιπτώσεις, πολλαπλά περιεχόμενα, θέτοντας ζητήματα που αφορούν τρανς άτομα, ιθαγενείς πληθυσμούς, ζητήματα ταξικής εκμετάλλευσης.

Την ίδια στιγμή στην Ελλάδα, επί θητείας Συριζα, οι θάνατοι μεταναστών/τριών και προσφύγων/ισσών στο Αιγαίο ήταν καθημερινοί και ο εγκλεισμός, σε κέντρα κράτησης με άθλιες συνθήκες διαβίωσης όσων εξ αυτών κατάφεραν να φτάσουν εντός των συνόρων της, μαζικός. Η ίδια κυβέρνηση πραγματοποίησε απελάσεις και εκκένωσε καταλήψεις στέγης προσφύγων/ισσών και μεταναστών/ριών αλλά και πολιτικές καταλήψεις με ριζοσπαστικά χαρακτηριστικά.¹ Στρέφοντας την προσοχή από το πεδίο της θεσμικής πολιτικής στην κοινωνία, τα πράγματα διαφαίνονται επίσης ιδιαίτερα επικίνδυνα. Η έξαρση του εθνικού αισθήματος με αφορμή το μακεδονικό ζήτημα αποτυπώνει αυτή τη συνθήκη. Το ίδιο δείχνουν και οι βιασμοί και δολοφονίες κάποιων υποκειμένων, επιβεβαιώνοντας ταυτόχρονα την ευαλωτότητα της θέσης τους, καθώς και τη διάχυση και επίταση της εξουσιαστικής επιβολής σε κοινωνικό επίπεδο απέναντι σε όσ@ δεν υποτάσσονται στα κυρίαρχα πρότυπα των cis, στρέιτ, λευκών, ντόπιων αρρενωποτήτων. Τα παραδείγματα των Zak/Zackie Oh, Ελένης, Πετρίτ, Εμπουκά² είναι μονάχα λίγα από τα περιστατικά που καταδεικνύουν αυτήν την πραγματικότητα. Ωστόσο, τα περιστατικά αυτά έφεραν στο δρόμο, με τη σειρά τους, μια πληθώρα υποκειμένων που διαδηλώσαμε με οργή ενάντια στο ρατσιστικό και έμφυλο μίσος που όπλισε τα χέρια των δολοφόνων και βιαστών, το οποίο ριζώνει στην ελληνική κοινωνία. Βρεθήκαμε εκεί για όλους τους γνωστούς και άγνωστους θανάτους ρατσιστικού μίσους, για όλες τις γνωστές και άγνωστες γυναικοκτονίες. Βρίσκοντας τις εαυτές μας στο παραπάνω ζοφερό παγκόσμιο και τοπικό σκηνικό δεν μπορούμε παρά να υπερασπιζόμαστε, να συμμετέχουμε και να προσπαθούμε να συμβάλλουμε και μέσω του περιοδικού στους αγώνες των μεταναστριών/ων και των προσφύγων, στους αγώνες ενάντια στην κλιματική αλλαγή, την εργασιακή εκμετάλλευση, την ομοφοβία και την τρανσφοβία.

Την ίδια στιγμή αναγνωρίζουμε ότι οι αγώνες αυτοί δεν θα ήταν τίποτε χωρίς την καθημερινή προσπάθεια να βρούμε νέους τρόπους να σχετιστούμε η μία με την άλλη αλλά και με το εκάστοτε «άλλο» της δικής μας κανονικότητας. Πέραν του πεδίου αυτού, που στην κυρίαρχη γλώσσα ονομάζεται δημόσιο πολιτικό πεδίο, η πιθανότητα ανατροπής των υφιστάμενων μηχανισμών εξουσίας, περιλαμβάνει την αναζήτηση νέων τρόπων να συνδεόμαστε φιλικά, ερωτικά, συντροφικά και συνεργατικά με τις άλλες και τ@ άλλ@, αλλά και με τις εαυτές μας, προωθώντας τη ριζοσπαστική αγάπη και ενδυνάμωση μη κυρίαρχων υποκειμένων. Οι αγώνες μας συνεχίζονται στις νέες μορφές οικειότητας που προσπαθούμε να δημιουργήσουμε, πέρα από τα κανονιστικά ετεροπατριαρχικά, ρατσιστικά και νευροτυπικά³ πρότυπα, στην αμφισβήτηση των προνομίων μας, στις σχέσεις αγάπης, αλληλεγγύης, συμπερίληψης και συντροφικότητας που παλεύουμε να φτιάξουμε.

Με αυτή την έγνοια κατά νου, και ζυγίζοντας την ισορροπία ανάμεσα στο συλλογικό και το προσωπικό, επιλέγουμε να γράφουμε τα κείμενα του περιοδικού μαζί αλλά και χωριστά, προωθώντας τη συλλογική ενδυνάμωση των εμπειριών, σκέψεων και προβληματισμών της καθεμιάς. Καθώς ζούμε σε διαφορετικά σημεία αυτού του κόσμου (αθήνα/θεσσαλονίκη/βερολίνο/κοπεγχάγη), έχουμε την επίγνωση ότι η κοινωνική και πολιτική εμπειρία της καθεμιάς διαφέρει και ότι η καθεμία εκκινεί από διαφορετικά ερεθίσματα, γεγονός που επηρεάζει

¹ Ανάμεσα στις οποίες και την αντιεξουσιαστική queer φεμινιστική κατάληψη Cyclopi, την άνοιξη του 2019, η οποία φιλοξένησε το πρώτο τεύχος του παρόντος περιοδικού.

² Ο Zak/Zackie Oh, ενεργό και μάχιμο μέλος της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας, δολοφονήθηκε στο κέντρο της Αθήνας από ομοφοβικούς, τοξικοφοβικούς καταστηματαρχες, περαστικούς και την ελληνική αστυνομία, τον Σεπτέμβριο του 2018. Η Ελένη, φοιτήτρια στη Ρόδο, βιάστηκε και δολοφονήθηκε από δύο άντρες, το Νοέμβριο του 2018. Ο Πετρίτ, μετανάστης με καταγωγή από την Αλβανία, δολοφονήθηκε από έλληνα πολίτη ο οποίος συνδέεται με τη Χρυσή Αυγή στην Λευκίμμη Κέρκυρας το Νοέμβριο του 2018. Ο Εμπουκά, μετανάστης με καταγωγή από τη Νιγηρία, δολοφονήθηκε στο Α.Τ. Ομονοίας, το Φλεβάρη του 2019.

³ Τα κυρίαρχα πρότυπα για το τι θεωρείται ψυχική υγεία.

την επιλογή των θεματικών για τις οποίες νιώθουμε την ανάγκη να μιλήσουμε. Ταυτόχρονα, έχοντας κατά νου την σημασία μιας ενσώματης, τοποθετημένης πολιτικής, αναγνωρίζουμε ότι το πλαίσιο από το οποίο όλες εκκινούμε είναι αναγκαστικά εκείνο του λεγόμενου δυτικού κόσμου, και συγκεκριμένα της ευρώπης, με τους συνεπακόλουθους αντιληπτικούς και συναισθηματικούς περιορισμούς που αυτό παράγει στον τρόπο που προσλαμβάνουμε την πραγματικότητα. Έτσι, παρότι δεν μπορούμε ποτέ να ισχυριστούμε ότι οι θεματικές μας εξαντλούν το φάσμα των πολιτικών ζητημάτων που θεωρούμε σημαντικά, προσπαθούμε να μπαίνουμε σε μια διαδικασία επεξεργασίας και διερώτησης η οποία ξεπερνάει τα σύνορα της χωρικής και πολιτισμικής πραγματικότητας εντός της οποίας ζούμε.

Στο παρόν τεύχος κοντολογίς, καταθέτουμε κάποιες σκέψεις σε σχέση με το ολοένα αυξανόμενο ενδιαφέρον γύρω από φεμινιστικά ζητήματα, με αφορμή το κίνημα #metoo.

Συζητάμε για τον «φεμινισμό της κατάργησης» με αφορμή την επίσκεψη της Άντζελα Ντέιβις στην Αθήνα.

Στεκόμαστε στα γεγονότα του London Anarchist Bookfare και στον επονομαζόμενο πόλεμο των Terf. Ή διαφορετικά, παραθέτουμε λίγες σκέψεις πάνω στην ουσιοκρατία μέσα στις πολιτικές ταυτότητες.

Με τη χρήση φωτογραφιών και συνειρμικού κειμένου μία από εμάς μιλάει για τις γιαγιάδες της με αφετηρία τα χέρια τους. Τα χέρια που σαν αγωγοί επέτρεψαν τη ροή φροντίδας και συναισθημάτων αλλά και εργασιακής δύναμης.

Μοιραζόμαστε ιστορίες από και για τις γιαγιάδες μας και μιλάμε για την πολιτική της φροντίδας.

Σκεφτόμαστε πάνω στην έννοια της συναισθηματικής εργασίας και φωτίζουμε τη σημασία της φροντίδας ως πολιτικού εργαλείου.

Εντοπίζουμε γήινα παράσιτα και σκεφτόμαστε πάνω στην εργαλειοποίηση της μνήμης με αφορμή το «μακεδονικό».

Με τη μορφή ποιητικού λόγου, θυμόμαστε την πορεία που έγινε στην Αμάρυνθο το 2006 με αφορμή το βιασμό 15χρονης βουλγάρας, μαθήτριας από έλληνες συμμαθητές της.

Με χαρά, λοιπόν, σας παρουσιάζουμε το δεύτερο τεύχος του περιοδικού Waves. Αυτό το τεύχος δε θα μπορούσε να υπάρξει χωρίς όλ@ εκείν@ που υποδέχτηκαν, στήριξαν και φιλοξένησαν στους χώρους τους το πρώτο τεύχος του περιοδικού μας. Σας ευχαριστούμε όλ@ θερμά γι' αυτό. Όπως πάντα, το Waves διακινείται χωρίς αντίτιμο. Κάνουμε αυτή την επιλογή γιατί θα θέλαμε να φτάσει στα χέρια της καθεμιάς και του καθέν@ ανεξαρτήτως της οικονομικής τους δυνατότητας. Η πράξη αυτή αποτελεί την ενεργή μας αντίσταση στην τάση εμπορευματοποίησης των πάντων, εντός της οποίας αναγκάζομαστε να ζούμε. Το τεύχος διακινείται μεταξύ φεμινιστικών, queer, lgbtqi+ γυναικείων ομάδων και ατόμων αλλά και αλληλέγγυων συλλογικοτήτων, ατόμων και συμμάχων από τον ευρύτερο ριζοσπαστικό και a/a χώρο, δομώντας ένα δίκτυο σχέσεων επικοινωνίας, στήριξης και ενδυνάμωσης. Θα μας βρείτε στο μπλογκ waves.espinblogs.net και στο μέιλ waves@espin.net. Θα χαρούμε πολύ με την ανατροφοδότηση και τα σχόλιά σας!

Καλή ανάγνωση!
~Waves~

Το #metoo και οι φεμινισμοί στην εποχή των social media

Αδιαμφισβήτητα όλος αυτός ο ντόρος καθώς και το ολοένα αυξανόμενο ακαδημαϊκό ενδιαφέρον σε σχέση με κούηρ και φεμινιστικές πολιτικές σε συνδυασμό με την ενασχόληση της μαζικής/ποπ κουλτούρας με φεμινιστικά θέματα δημιουργεί ως ένα βαθμό την αίσθηση ότι ήρθε η στιγμή που ο φεμινιστικός λόγος περνάει στο επίκεντρο

Πέρασε ήδη αρκετός καιρός από τότε που το αμερικανικό διάσημο λεξικό Merriam-Webster αποφάνθηκε πως η λέξη φεμινισμός είναι η λέξη της χρονιάς για το 2017, τόσο λόγω της ιδιαίτερα αυξημένης αναζήτησης του όρου στο διαδίκτυο όσο και λόγω της αυξημένης σύνδεσής του με αρκετά γεγονότα που στιγμάτισαν την εν λόγω χρονιά.¹ Γεγονότα όπως η πορεία των γυναικών στην Ουάσιγκτον αλλά και αλλού, εντός και εκτός Η.Π.Α τον Ιανουάριο λίγο μετά την εκλογή του Trump, η υπόθεση Weinstein και

η χρήση των social media για να έρθουν στο προσκήνιο προσωπικές εμπειρίες σεξουαλικοποιημένης βίας και παρενόχλησης μέσα από το hashtag #metoo, οι μαζικές κινητοποιήσεις γυναικών και φεμινιστικών οργανώσεων στην Πολωνία και την Ιρλανδία σχετικά με την αποποινικοποίηση της έκτρωσης και την αυτοδιάθεση του σώματος φαίνεται πως έστρεψαν την προσοχή του δημόσιου λόγου στον φεμινισμό τόσο ως λέξη όσο και ως περιεχόμενο. Τι σημαίνει όμως αυτό στην πράξη και τι αφήνει πίσω του, δύο χρόνια μετά;

Αδιαμφισβήτητα όλος αυτός ο ντόρος καθώς και το ολοένα αυξανόμενο ακαδημαϊκό ενδι-

αφέρον σε σχέση με κούηρ και φεμινιστικές πολιτικές σε συνδυασμό με την ενασχόληση της μαζικής/ποπ κουλτούρας με φεμινιστικά θέματα δημιουργεί ως ένα βαθμό την αίσθηση ότι ήρθε η στιγμή που ο φεμινιστικός λόγος περνάει στο επίκεντρο.

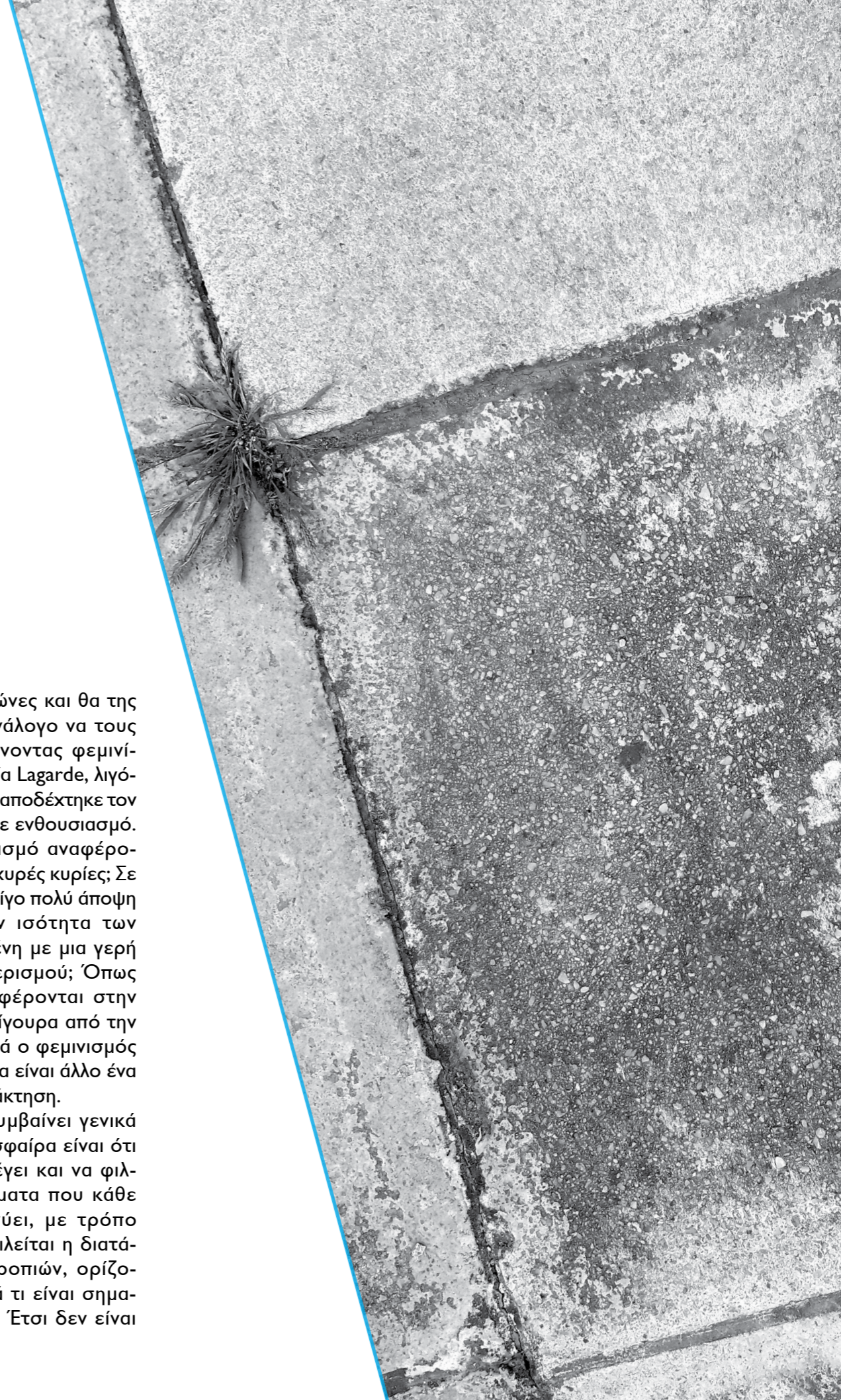
Όταν όμως μιλάμε για φεμινισμό καταλαβαίνουμε όλες το ίδιο πράγμα;

Όταν στα πλαίσια της συνόδου κορυφής των G20 το 2017 υπήρξε ένα πάνελ αποτελούμενο από τις «ισχυρές» γυναίκες του πλανήτη, άλλες με έκπληξη και άλλες με αηδία ακούσαμε την Angela Merkel να δηλώνει πως για τον φεμινισμό

έχουν δοθεί αγώνες και θα της φαινόταν δυσανάλογο να τους καρπωθεί δηλώνοντας φεμινίστρια ενώ η κυρία Lagarde, λιγότερο διστακτική, αποδέχτηκε τον χαρακτηρισμό με ενθουσιασμό. Σε ποιόν φεμινισμό αναφέρονται λοιπόν οι ισχυρές κυρίες; Σε μία αφηρημένη λίγο πολύ άποψη σχετικά με την ισότητα των φύλων ενισχυμένη με μια γερή δόση φιλελευθερισμού; Όπως και να 'χει αναφέρονται στην τάξη τους και σίγουρα από την δική τους σκοπιά ο φεμινισμός μπορεί εύκολα να είναι άλλο ένα πεδίο προς κατάκτηση.

Αυτό που συμβαίνει γενικά με τη δημόσια σφαίρα είναι ότι μπορεί να επιλέγει και να φιλοτράρει τα ζητήματα που κάθε φορά αναδεικνύει, με τρόπο που να μην απειλείται η διατήρηση των ισορροπιών, ορίζοντας κάθε φορά τι είναι σημαντικό και τι όχι. Έτσι δεν είναι

¹ <https://www.theguardian.com/books/2017/dec/13/feminism-merriam-webster-word-of-the-year>

ο αντιφεμινισμός είναι πράγματι εδώ, όπως πάντα, ίσως όμως και λίγο πιο συνειδητά και οργανωμένα

τυχαίο που το ενδιαφέρον του δημόσιου λόγου γύρω απ' το φεμινισμό μονοπώλησαν κυρίως ιστορίες που αφορούν περισσότερο λευκά, cis υποκειμένα ενώ στο περιθώριο παραμένουν οι αφηγήσεις μη λευκών γυναικών λεσβιών ή μη, τρανς ή non-binary υποκειμένων, μεταναστριών, φτωχών, χρήστριων/χρηστών ψυχοτρόπων ουσιών ή ατόμων με αναπηρίες. Με αυτή τη λογική θεωρούμε ότι μία συνολικότερη θεώρηση της αλληλοδιαπλοκής των συστημάτων εξουσίας μέσα από το πρίσμα της διαθεματικότητας είναι πιο επίκαιρη από ποτέ.

Το τελευταίο διάστημα λοιπόν, ένας συνδυασμός παραγόντων όπως η μεγαλύτερη ενασχόληση με τους φεμινισμούς εντός και εκτός των κινημάτων, μία αντίστοιχη στροφή σε ακαδημαϊκό και πολιτισμικό επίπεδο και η γρήγορη διάδοση πληροφοριών μέσω του διαδικτυακού χώρου είχαν ως αποτέλεσμα να ξεκινήσει ένα debate που καλώς ή κακώς μπορεί να χωρέσει πολύ διαφορετικά μεταξύ τους ζητήματα. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τόσο την αυξημένη κοινωνικοποίηση θεωριών γύρω από τα φύλα όσο και την αφομοίωση τμήματός τους από τον

κυρίαρχο λόγο, προφανώς των λιγότερο ριζοσπαστικών και των πιο «ακίνδυνων».

Εκτός αυτού, όλη αυτή η δημοσιότητα έδωσε την ευκαιρία και στο «αντίπαλο στρατόπεδο» να ανασυνταχθεί. Αν ρίξει κανείς μια ματιά στους διάφορους αντιφεμινιστικούς και μισογύνικους λόγους που κυκλοφορούν ευρέως στο διαδίκτυο, από το pick up community² και το incel

² Οι Pickup καλλιτέχνες, επίσης γνωστοί ως pick-up καλλιτέχνες, PUA, κοινότητα της αποπλάνησης ή pick-up κοινότητα, είναι ένα κίνημα αντρών των οποίων στόχοι είναι η αποπλάνηση και η σεξουαλική επιτυχία και πρόσβαση στις γυναίκες.[...] Η κοινότητα υπάρχει μέσω διαδικτυακών ενημερωτικών δελτίων, μπλογκ, μάρκετινγκ (διαφημιστικά μπάνερ, σεμινάρια, ατομικό coaching), φόρουμ και ομάδων, όπως επίσης και πάνω από εκατό τοπικών ομίλων, γνωστών ως «κρησφύγετα». Η άνοδος της «επιστήμης της αποπλάνησης», του «παιχνιδιού» ή του «μελετημένου χαρίσματος» όπως συχνά αποκαλείται, αποδίδεται στην «χαστική» σύγχρονη συνθήκη του φλερτ, καταγεγραμμένη ως αποτέλεσμα της αυξανόμενης ενδυνάμωσης και ισότητας των γυναικών στον σύγχρονο δυτικό κόσμο και στις αλλαγές στους παραδοσιακούς έμφυλους ρόλους σε συνδυασμό με την επιρροή των διακριτών βιολογικών προσταγών σε άντρες και γυναίκες.(πηγή Wikipedia, μετάφραση δική μας)

rebellion³ μέχρι τις αντιδράσεις σε διαφημίσεις που προβάλλουν μια λιγότερο τοξική αρρενωπότητα και τα διαφόρων ειδών σεξιστικά και μισογύνικα σχόλια κάτω από ένα σωρό διαφορετικές δημοσιεύσεις στο διαδίκτυο, καταλαβαίνει κανείς αμέσως πώς ο αντιφεμινισμός είναι πράγμα-

³ Οι Incels (σύνθετη λέξη από το «involuntary celibates»- «ακούσια άγαμοι») είναι μέλη μιας ονλάιν υποκοουλτούρας που αυτοπροσδιορίζονται ως μη-ικανοί να βρουν σύντροφο παρά την επιθυμία τους γι' αυτό, συνθήκη την οποία περιγράφουν ως «inceldom». Οι αυτοπροσδιοριζόμενοι ως incels είναι κυρίως λευκοί άντρες ετεροφυλόφιλοι. Οι συζητήσεις στα φόρουμ τους συχνά χαρακτηρίζονται από μνησικακία, μισανθρωπία, αυτολύπηση, μίσος για τον εαυτό, μισογυνισμό, ρατσισμό, μια πεποίθηση δικαιώματος στο σεξ και την επιδοκιμασία της χρήσης βίας απέναντι σε σεξουαλικά ενεργούς ανθρώπους. Άτομα που αυτοπροσδιορίζονται ως incels ή που έχουν αναφερθεί σε ονόματα και κείμενα που συνδέονται μ' αυτήν την υποκοουλτούρα σε δικά τους προσωπικά κείμενα ή δημοσιεύσεις στο ίντερνετ, έχουν διαπράξει τουλάχιστον τέσσερις μαζικές δολοφονίες στην Β. Αμερική, που είχαν ως αποτέλεσμα τον θάνατο σαράντα πέντε ανθρώπων. Οι κοινότητες των incel έχουν επανειλημμένα δεχτεί κριτική από τα media και ερευνητές για τον μισογυνισμό, την προώθηση βίας, καθώς επίσης και για την διάδοση ακραίων απόψεων ανάμεσα στα μέλη της. (πηγή Wikipedia, μετάφραση δική μας)

το φαινόμενο των καταγγελιών έδωσε σε πολλές γυναίκες την αίσθηση ότι τώρα είναι η στιγμή που η ιστορία τους μπορεί να ακουστεί

τι εδώ, όπως πάντα, ίσως όμως και λίγο πιο συνειδητά και οργανωμένα. Τα καθημερινά περιστατικά βίας κατά των γυναικών κάθε άλλο παρά μειώνονται, ενώ ταυτόχρονα ένα μεγάλο κύμα μίσους με αποδέκτες γυναίκες που μίλησαν με δυναμισμό και θάρρος για την βία που έχουν υποστεί κατακλύζει τόσο το διαδίκτυο όσο και την καθημερινότητά μας γενικότερα. Η άνοδος ακραία συντηρητικών τάσεων τόσο στην Ευρώπη όσο και αλλού κάνει την συνολική εικόνα ακόμα πιο ζοφερή.

Συγκεκριμένα στην περίπτωση του #metoo έχει μια σημασία να δούμε πώς αυτό λειτουργήσει, γιατί τράβηξε τόσο πολύ προσοχή και τι σημαίνει αυτό για τον τρόπο που διαχειριζόμαστε ως θηλυκότερες(ή μη) τα τραύματά μας. Ένα μεγάλο κομμάτι του κυρίαρχου αντίλογου σε σχέση με τις καταγγελίες σε twitter και facebook αφορούσε και αφορά ακόμα και σήμερα το πώς γίνεται τώρα ξαφνικά να κοινοποιούνται όλες αυτές οι ιστορίες βίας ή παρενόχλησης ταυτόχρονα, γιατί δεν υπήρξαν και νωρίτερα καταγγελίες κλπ. Μία πρώτη προφανής απάντηση είναι ότι μέσα από την διάδοση που συνάντησε το φαινόμενο των καταγγελιών έδωσε

σε πολλές γυναίκες την αίσθηση ότι τώρα είναι η στιγμή που η ιστορία τους μπορεί να ακουστεί, ότι τώρα ενδιαφέρει και ότι αντί να καθεί σαν μια μεμονωμένη περίπτωση «ανάξια» σημασίας αποκτά δύναμη με το να γίνεται κομμάτι μιας συνολικότερης αφήγησης γύρω από το βίωμα του να έχεις κοινωνικοποιηθεί ως θηλυκότητα. Πέρα όμως από αυτό το προφανές, αν δούμε το θέμα με πιο ψυχαναλυτικούς όρους, θα μπορούσαμε να αναφερθούμε επίσης σ' αυτό που στην ψυχανάλυση ονομάζεται apres-coup⁴ και που υπονοεί ότι μια τραυματική εμπειρία δεν είναι απλά μια στιγμή σ' ένα παρελθοντικό χρόνο αλλά κάτι που διαρκώς ανασκευάζεται με βάση τις διάφορες νέες πληροφορίες που ένα άτομο αποκτά στην διάρκεια της ζωής του. Ότι δηλαδή μπορεί από τη μια να υπάρχει το τραυματικό γεγονός ως μία στιγμή μέσα στη ζωή κάποιου υποκειμένου κι από την άλλη να υπάρξει μια δεύτερη ή και περισσότερες στιγμές που το τραύμα γίνεται συνειδητό ή αποκτά μια νέα σημασία μέσα από την σύνδεση του με άλλα τραύματα, την σύγκριση, την πυροδότηση (triggering) αναμνήσεων που συγκλίνουν μέσα

⁴ <https://www.nybooks.com/daily/2018/10/11/psychoanalysis-and-metoo-memories/?fbclid=IwAR1tm70CdEajjyoh59Re6eCVQSuzyCBdTdTm8avIYKdZTrDIfWVWPD7c64MI>

από την αφήγηση συγκεκριμένων περιστατικών κ.ο.κ. Με αυτό ως δεδομένο, μπορεί κάποια να καταλάβει καλύτερα το ντόμινο που ακολούθησε κάποιες πρώτες αρχικές δημοσιεύσεις καθώς και το πόσο αναγκαία και σημαντική συνθήκη είναι, όσον αφορά εμπειρίες τέτοιου είδους, το να μοιράζονται. Ακόμα και οι ιδέες που έχει κανείς π.χ. για την συναίνεση ή για την παρενόχληση δεν είναι στατικές αλλά επαναπροσδιορίζονται με βάση τα δεδομένα κάθε φορά. Κι αυτό εξηγεί επίσης, ακόμα και στην δική μας πιο άμεση πραγματικότητα το πώς όταν ανοίγουν οι συζητήσεις για τέτοια ζητήματα, βλέπουμε πάντα να έρχονται στην επιφάνεια περισσότερα περιστατικά βίας. Αυτή η διαδικασία επαναπροσδιορισμού αυτών των βεβαιοτήτων είναι αυτό που ονομάζουμε αποφυσικοποίηση της βίας εντός της πατριαρχικής συνθήκης.

Τα συμπεράσματα που βγάζει κανείς από όλα αυτά θα μπορούσαν να είναι πολλά. Για παράδειγμα ότι η λογική μιας πρακτικής τύπου #metoo μπορεί όντως να είχε μία σαφή χρησιμότητα στο να φέρει στην επιφάνεια προσωπικές ιστορίες εντάσσοντας τις σε μία πραγματικότητα κοινή για τις περισσότερες από μας, ανασύροντάς τις δηλαδή από την μυστηριώδη αχλή του «προσωπικού». Ότι δεν υπάρχουν μεμονωμένα περιστατικά στην πατριαρχία, η βία είναι διαρκώς παρούσα είτε μιλάμε για το εργασιακό περιβάλλον είτε για το δρόμο ή το σπίτι μας. Όπως εξηγεί η Tarana Burke, η

μαύρη γυναίκα που ξεκίνησε την καμπάνια #metoo το 2007 στη Νέα Υόρκη για να βοηθήσει μη προνομιούχα θύματα σεξουαλικοποιημένης βίας: «Πρόκειται για μια συνθηματική φράση που σκοπό είχε να χρησιμοποιηθεί από τη μία επιζήσασα προς την άλλη έτσι ώστε να αντιληφθούν ότι δεν είναι μόνες και ότι ένα κίνημα για ριζοσπαστική φροντίδα και στήριξη ήταν πιθανό και ήδη υπαρκτό»⁵.

Το γεγονός ότι αυτή η πρωτοποριακή και συγκινητική ιδέα έφτασε να γίνει ένα από τα πιο πολυσυζητημένα hashtag της σύγχρονης εποχής είναι ακόμα ένα σημάδι της σημασίας των μέσων κοινωνικής δικτύωσης πλέον ως προς την διαμόρφωση του πεδίου συζήτησης στη δημόσια σφαίρα. Γιατί ακόμα και αν κάποιος αντιπροτείνει ότι όλη αυτή η δημοσιότητα μπορεί και πάλι ν' αφήνει πίσω πληγωμένες ατομικότητες που εκτέθηκαν χωρίς να εισπράξουν κάποια πραγματική συλλογική φροντίδα, που μπορεί και ως ένα βαθμό να ισχύει, δεν αναιρεί το γεγονός ότι το αποτέλεσμα αυτής της ιστορίας ήταν για όλες μας ενδυναμωτικό. Το ότι από κει και πέρα θα θέλαμε να υπάρχουν και δομές πέρα και εκτός από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης όπου αυτό το μοίρασμα και η συλλογική φροντίδα θα μπορούν να συμβούν σε πραγματικό χρόνο, είναι κάτι που επίσης δεν το αρνούμαστε. Με άλλα λόγια, αυτό προς το οποίο προσβλέπουμε είναι το πώς να μετατρέψουμε τις ατομικές αρνήσεις και μάχες της καθημιάς

μας σ' ένα πιο συλλογικό όραμα και πώς θα κάνουμε την κάθε διαφορετική ιστορία μας κομμάτι ενός φεμινισμού ο οποίος θα συμπεριλαμβάνει όλες τις διαφορετικές αφηγήσεις.

Και καθώς πέρασε αρκετός καιρός από την υπόθεση Weinstein και από την πρώτη φάση του #metoo κινήματος αρκετό νερό κύλησε στο αυλάκι της συζήτησης γύρω από τους φεμινισμούς τόσο στην σφαίρα των social media όσο και γενικότερα. Ενώ το hashtag #metoo άρχισε να ξεχνιέται, το #WhyIDidn'tReport που ακολούθησε, το οποίο ξεκίνησε ως απάντηση στην ερώτηση του προέδρου των Η.Π.Α Trump προς την Christine Blasey Ford⁶

⁵ Η Christine Blasey Ford είναι μια καθηγήτρια ψυχολογίας η οποία κατέθεσε ενώπιον της Γερουσίας ότι τη δεκαετία του '80 ο ανώτατος δικαστικός Brett Kavanaugh της είχε επιτεθεί σεξουαλικά. Η καταγγελία πήρε τεράστιες διαστάσεις τόσο λόγω της υποψηφιότητας του Kavanaugh για το Ανώτατο Δικαστήριο, όσο και λόγω της υποστήριξης του από τον Trump.

η συζήτηση παραμένει ανοιχτή και ταυτόχρονα εμπλουτίζεται με νέα ζητήματα καθώς τόσο μεμονωμένα όσο και συλλογικά νέες ιστορίες ή και αγώνες αναδύονται

σχετικά με το γιατί δεν κατήγγειλε τον δικαστή Brett Kavanaugh τότε που συνέβη το περιστατικό, φέρνει στο προσκήνιο μια επιπλέον σημαντική όψη του ζητήματος. Το #WhyIDidn'tReport λοιπόν, με το να συγκεντρώνει ιστορίες γυναικών που δεν επέλεξαν να καταγγείλουν κάποιο περιστατικό σεξουαλικοποιημένης βίας που υπέστησαν, κατευθύνει την συζήτηση γύρω από το ποια συνήθως είναι τα άτομα που ασκούν την εν λόγω βία και ποια οι αποδέκτες της. Αναρτήσεις όπως: «δεν το κατήγγειλα γιατί θα έχανα την δουλειά μου» ή «ήμουν 12 χρονών και ήταν θείος μου» δείχνουν πλέον ξεκάθαρα με ποιο τρόπο η σεξουαλικοποιημένη βία και η εξουσία/ισχύς αλληλοδιαπλέκονται. Ακόμα και το γεγονός ότι η Ford και η οικογένεια της δεν μπορούσαν να επιστρέψουν στο σπίτι τους λόγω των αναρίθμητων απειλών που δέχονταν για τη ζωή τους απαντάει στον πρόεδρο των Η.Π.Α με τον πιο γλαφυρό τρόπο. Θα λέγαμε

λοιπόν πως η συζήτηση παραμένει ανοιχτή και ταυτόχρονα εμπλουτίζεται με νέα ζητήματα καθώς τόσο μεμονωμένα όσο και συλλογικά νέες ιστορίες ή και αγώνες αναδύονται.

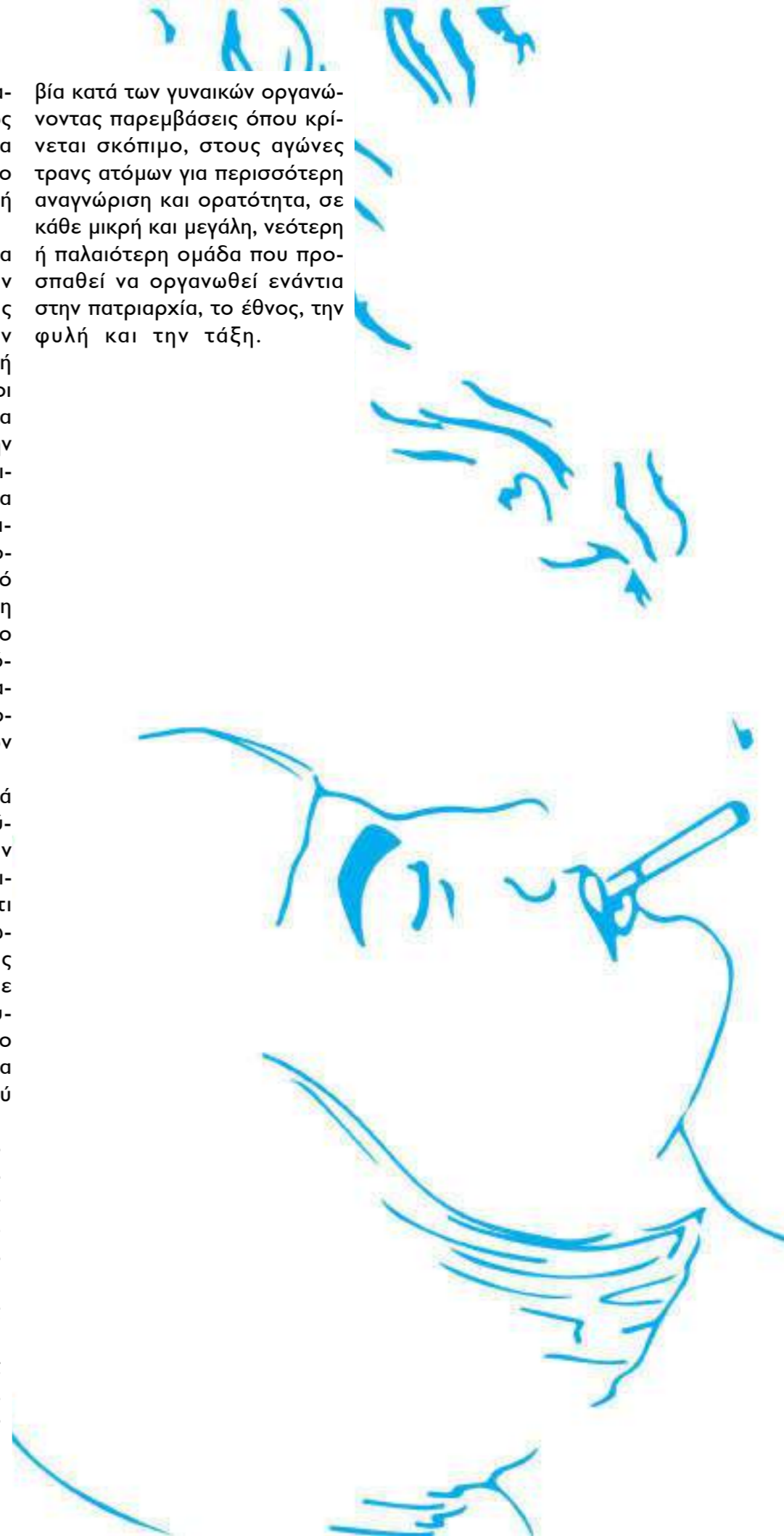
Στο μεταξύ, τα διάφορα γυναικεία κινήματα ανά τον κόσμο, όπως οι τελευταίες δυναμικές κινητοποιήσεις στην Βραζιλία ενάντια στην εκλογή του ακροδεξιού Bolsonaro ή οι κινητοποιήσεις για το δικαίωμα στην έκτρωση και ενάντια στην βία κατά των γυναικών σε Λατινική Αμερική, Ευρώπη και Ασία δείχνουν ότι υπάρχει η δυνατότητα δημιουργίας μιας ριζοσπαστικής πολιτικής γύρω από θέματα ταυτότητας και φύλου η οποία θα είναι τέτοια και με το να συμπεριλαμβάνει περισσότερες από μία ταυτότητες, αναγνωρίζοντας έτσι την πολυπλοκότητα των εξουσιών και των καταπίεσεων αντίστοιχα.

Δύο χρόνια λοιπόν μετά και μπορούμε να αναλογιστούμε πάνω σε όσα συνέβησαν στο μεταξύ, να συνειδητοποιήσουμε ότι είμαστε κομμάτι ενός πράγματος που μεγαλώνει καθημερινά, με μικρούς και μεγάλους αγώνες σε κάθε γωνία του πλανήτη και ταυτόχρονα να αποδεχτούμε το γεγονός ότι έχουμε ακόμα να διανύσουμε ένα δρόμο μακρύ και με πολλά εμπόδια.

Έτσι λοιπόν, αναγνωρίζουμε τη δύναμη σ' αυτές τις κοινότητες και σ' αυτούς τους αγώνες που με το εργαλείο της διαθεματικότητας προσπαθούν να συμπεριλάβουν ολοένα και περισσότερες εμπειρίες υποκειμένων που μπορεί να καταπιέζονται με πολλαπλούς τρόπους (φύλο, φυλή, τάξη, έθνος), που δημιουργούν υποστηρικτικά δίκτυα ενάντια στη

βία κατά των γυναικών οργανώνοντας παρεμβάσεις όπου κρίνεται σκόπιμο, στους αγώνες τρανς ατόμων για περισσότερη αναγνώριση και ορατότητα, σε κάθε μικρή και μεγάλη, νεότερη ή παλαιότερη ομάδα που προσπαθεί να οργανωθεί ενάντια στην πατριαρχία, το έθνος, την φυλή και την τάξη.

⁶ https://www.huffingtonpost.com/entry/the-me-too-campaign-was-created-by-a-black-woman-10-years-ago_us_59e61a7fe4b02a215b336fe?guccounter=1 (η μετάφραση δική μας)

το γκαζάκι

Φοβάμαι όταν αλλάζω το γκαζάκι
μήπως και πάνω στην παρόρμηση όλο το ρουφήξω
και χαθώ σαν την Αλίκη Βουγιουκλάκη
στη χώρα των θαυμάτων ή του Οζ

Θα αφήσω πίσω μου σκυλιά παιδιά και κόρες
που ακόμα δεν έχω κάνει
ταξίδια μακρινά σ' όλες τις χώρες
Ζιμπάμπουε, Λιχτενστάιν και στο Περού

Κι οι φίλες μου γλυκά θα με θυμούνται
σοκολατάκια όταν τρώνε θα διερωτούνται
μα αυτή δεν έπινε καν καφέ!

Φοβάμαι όταν κοιτάζω απ' το μπαλκόνι
μήπως και από το δέος μου το κάνω και πηδήξω
και σαν τον σούπερμαν το αιδοίο μου φουσκώνει
τσουλήθρα στο ουράνιο τόξο και ύστερα κενό

Θα αφήσω πίσω μου αδερφές γονείς κι αγάπες
που ακόμα δεν έχω γιάνει
χάδια φιλιά και κάτι φάπες
εκεί που τα χρωστώ

Κι οι φίλες μου γλυκά θα με θυμούνται
σοκολατάκια όταν τρώνε θα διερωτούνται
στον πρώτο δεν έμενε αυτή καλέ;

Από τους φεμινισμούς της κατάργησης στην κατάργηση της πατριαρχικής κρατικής εξουσίας

Ο λόγος για τον οποίο αγαπάμε την Άντζελα Ντέιβις και τον μαύρο φεμινισμό είναι γιατί άνοιξε το ζήτημα της διαθεματικότητας, όξυνε τα αντανάκλαστα μας, μας προέτρεψε να κοιτάμε σε όσες πιο πολλές κατευθύνσεις μπορούμε, να αγωνιζόμαστε ενάντια σε κάθε σύστημα εξουσίας, απ' όπου κι αν προέρχεται

Πήγαμε και εμείς στην Άντζελα Ντέιβις¹. Για την ακρίβεια δεν θα μπορούσαμε να λείπουμε από την ομιλία της στην Αθήνα, καθώς μέσα από τις σκέψεις και τους αγώνες της τόσα χρόνια μας ενέπνευσε για τις δικές μας πολιτικές πρα-

κτικές και τις δικές μας ρήξεις. Την ακούσαμε βλέποντας πως η σκέψη της είναι ακόμα ζωντανή και ριζοσπαστική και συναντιέται με τους δικούς μας προβληματισμούς και τους δικούς μας αγώνες. Σε πολλά σημεία της ομιλίας μάς έκανε να θυμηθούμε γιατί τη θεωρούμε μια αγωνίστρια που μας εμπνέει. Η Άντζελα Ντέιβις², με 60 χρόνια παρουσίας στα κινήματα ήρθε

² Η Άντζελα Ντέιβις είναι αφροαμερικανίδα αγωνίστρια και ακαδημαϊκός, ενεργή στα κινήματα από τη δεκαετία του 1960. Υπήρξε μέλος του Κομμουνιστικού Κόμματος των ΗΠΑ και του Κόμματος των Μαύρων Πανθήρων ενώ μέσα από τους αγώνες και τις σκέψεις της προώθησε τον μαύρο φεμινισμό και τις διαθεματικές προσεγγίσεις.

να μας θυμίσει ότι οι αγώνες δεν τελειώνουν, όλα συνεχίζονται, καθώς δεν θα το βάλλουμε ποτέ κάτω. Στην ομιλία της άγγιξε πολλές πτυχές των συστημάτων εξουσίας που μας περιχαρακώνουν, φωτίζοντας παράλληλα ένα ευρύ φάσμα αγώνων σε μέρη του πλανήτη.

Η Ντέιβις ήρθε προτάσσοντας μία από τις ταυτότητες της, αυτήν της ακτιβίστριας για τα δικαιώματα των πολιτικών κρατουμένων³. Μας επικοινωνήσε

³ Η Ντέιβις αγωνίζεται εδώ και αρκετές δεκαετίες ενάντια στο σωφρονιστικό σύστημα και το τέλος της σύγχρονης δουλείας. Η ίδια φυλακίστηκε τη δεκαετία του '70 για τη συμμετοχή της στο κίνημα των μαύρων ενώ χαρακτηρίστηκε από τις αμερικάνικες αρχές

τη σημερινή συνθήκη στην άλλη μεριά του Ατλαντικού αναδεικνύοντας το ζήτημα του ρατσισμού και του φασισμού, της δουλείας και του εγκλεισμού στη σύγχρονη βορειοαμερικανική κοινωνία. Έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στο σύγχρονο βορειοαμερικανικό ιδιωτικοποιημένο σωφρονιστικό σύστημα, όπου ανθίζει η δουλεία κρατουμένων, καθώς υποχρεώνονται σε χιλιάδες ώρες εργασίας ενώ παράλληλα επισήμανε πως από τους πιο επικερδείς τομείς αυτής της βιομηχανίας είναι η κράτηση και ο εγκλεισμός μεταναστών. Μας υπενθύμισε πως στις Η.Π.Α βρίσκεται το ένα τέταρτο του παγκόσμιου εγκλειστού πληθυσμού και το ένα τρίτο των φυλακισμένων γυναικών παγκοσμίως. Εξήγησε πώς οι φυλακές εκεί μετατράπηκαν από χώρους βίαιης τιμωρίας σε σημαντικές πηγές κέρδους και πώς ο καπιταλισμός επωφελήθηκε από τον ρατσισμό του σωφρονιστικοβιομηχανικού συμπλέγματος, όπου αφροαμερικάνοι και λατινοαμερικάνοι αποθηκεύονται

ως επικίνδυνη τρομοκρατίσση. Η επίσκεψη της στην Αθήνα συνέπεσε με την περίοδο όπου στις βορειοαμερικανικές φυλακές πραγματοποιούνταν αγώνες ενάντια στην εκμετάλλευση και τον εγκλεισμό. Κρατούμενοι σε όλη την επικράτεια των Ηνωμένων Πολιτειών κήρυξαν πανεθνική απεργία ως απάντηση στα βίαια γεγονότα που συνέβησαν σε μια φυλακή υψίστης ασφάλειας στη Νότια Καρολίνα (Lee Correctional Institution) τον Απρίλιο του 2018 και είχαν ως αποτέλεσμα τον θάνατο επτά κρατουμένων. Αγωνίστηκαν ενάντια στις μαζικές φυλακίσεις και τις υπερπληθείς φυλακές, στην έλλειψη σεβασμού για την ανθρώπινη ζωή και στις άθλιες συνθήκες διαβίωσης. Από τις 21 Αυγούστου ως τις 9 Σεπτεμβρίου 2018 κρατούμενοι οργάνωσαν απεργίες πείνας και απείχαν από την εργασία εντός των φυλακών ενώ όσοι κρίθηκαν ως υποκινητές της απεργίας μεταφέρθηκαν σε πτέρυγες απομόνωσης.

εδώ και χρόνια σε φυλακές -κερδοφόρες επιχειρήσεις.

Παράλληλα, έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στη μεταναστευτική συνθήκη, καθώς αναφέρθηκε ξανά και ξανά στις σύγχρονες μετανάστριες και τους μετανάστες, στην αποικιοκρατία και τους αγώνες για την κατάργησή της σε μέρη του πλανήτη αλλά και στην Ευρώπη, που όπως επισήμανε «δεν είναι πια μια λευκή ήπειρος». Μίλησε για τις ενορχηστρωμένες επιθέσεις από την βορειοαμερικανική κυβέρνηση στο Ιράκ και στο Αφγανιστάν ως γενεσιουργό αιτία των μεταναστευτικών κυμάτων. Η Ντέιβις τόνισε την άρρηκτη σύνδεση καπιταλισμού και ρατσισμού και στο πλαίσιο αυτό αντιτάχθηκε στο «λευκό φεμινισμό» της αστικής τάξης και στην πρωτοκαθεδρία των λευκών. Μίλησε για τον λευκό άρρεν εργάτη ως κυρίαρχη φιγούρα κινήματων, αμφισβήτησε την κανονικοποίηση του δίπολου των φύλων, αλλά και άλλες κανονιστικές έννοιες όπως η μονιμότητα του καπιταλισμού.

Ακόμη, αναφέρθηκε στον αγώνα ενάντια στην κατοχή της Παλαιστίνης και την αλληλεγγύη της στους κατοίκους της⁴.

⁴ Λίγες μέρες πριν την επίσκεψη της Ντέιβις στην Αθήνα είχαν προηγηθεί δηλώσεις του Αμερικανού Προέδρου Τραμπ σχετικά με την αναγνώριση της Ιερουσαλήμ ως πρωτεύουσας του Ισραήλ.

η πρακτική της θεσμικής αριστεράς τα τελευταία χρόνια να διαστρεβλώνει μόνιμα τα περιεχόμενα να χρησιμοποιεί μία κατ'επίφαση επαναστατικότητα με στόχο να γίνει ακόμα πιο κανονιστικό εξουσιαστικό και ελεγκτικό δεν μας έχει αφήσει άφωνες γιατί ποτέ δεν πιστέψαμε σε αυτό το παραμύθι

Εναντιώθηκε στην εμπορευματοποίηση της εκπαίδευσης αλλά και στην ιδιωτικοποίηση της υγειονομικής φροντίδας που έλαβαν χώρα στην βορειοαμερικανική κοινωνία.

Μέσα απ' όλες αυτές τις αναφορές, η Ντέιβις μας θύμισε πόσο ενδυναμωτικός μπορεί να είναι ο φεμινισμός που αναφέρεται σε πολλαπλά συστήματα εξουσίας. Ο «φεμινισμός της κατάργησης» (abolition feminism) όπως τον ονόμασε στην ομιλία της, έρχεται ως απάντηση στην κυριαρχία του «σωφρονιστικού φεμινισμού» (carceral feminism). Μιας τάσης που, όπως αναφέρει η Ντέιβις, «αποδέχεται εύκολα και άκριτα κατασταλτικούς μηχανισμούς όπως την αστυνομία, τις φυλακές

ακόμα και τη θανατική ποινή ως λύσεις για την πανδημική έμφυλη βία». Όπως η ίδια τονίζει, παραφράζοντας την Beth Richie «ένας φεμινισμός που βασίζεται στην ποινικοποίηση όχι μόνο θα αποτύχει να απαλλάξει τον κόσμο από την έμφυλη βία, αλλά θα ενισχύσει και τους ίδιους τους θεσμούς που ευθύνονται για την αναπαραγωγή των συνθηκών οι οποίες προκαλούν την εξάπλωση τόσο της διαπροσωπικής όσο και της κρατικής βίας.»

Με αυτό το σκεπτικό και το βλέμμα στραμμένο στους αγώνες για την κατάργηση των σχέσεων εξουσίας, άσκησε κριτική στη θεωρία της διαθεματικότητας και αποδομώντας την ακαδημαϊκή της διάσταση τόνισε πως δεν είναι εδώ μόνο για να μας μάθει την πολλαπλότητα των ταυτοτήτων, αλλά για να μας επισημάνει πολλαπλές ρήξεις. Μίλησε για την τάση αποπολιτικοποίησης του όρου της διαθεματικότητας και αντ' αυτού επισήμανε τη σημασία των αγώνων και την ανάγκη για επιστροφή στις φεμινιστικές πρακτικές.

Ανακάλεσε το κίνημα «Occupy Wall Street» του 2011 ως μια όμορφη στιγμή των κινημάτων, ωστόσο από τη θέση της φάνηκε να αντιλαμβάνεται την αναρχική παρουσία συρρικνωμένη στο σπάσιμο τζαμιών. Στο σημείο αυτό όμως και έχοντας πάρει θέση απέναντι και ενάντια στους κρατικούς θεσμούς, δεν μπορούμε παρά να επισημάνουμε πως ο ρόλος του Κράτους δεν είναι άλλος από το να επιβάλλει και να αναπαράγει τις καπιταλιστικές κοινωνικές σχέσεις, να διατηρεί την ταξική διαίρεση της κοινωνίας και να διαμεσολαβεί με κανονιστικό τρόπο σε

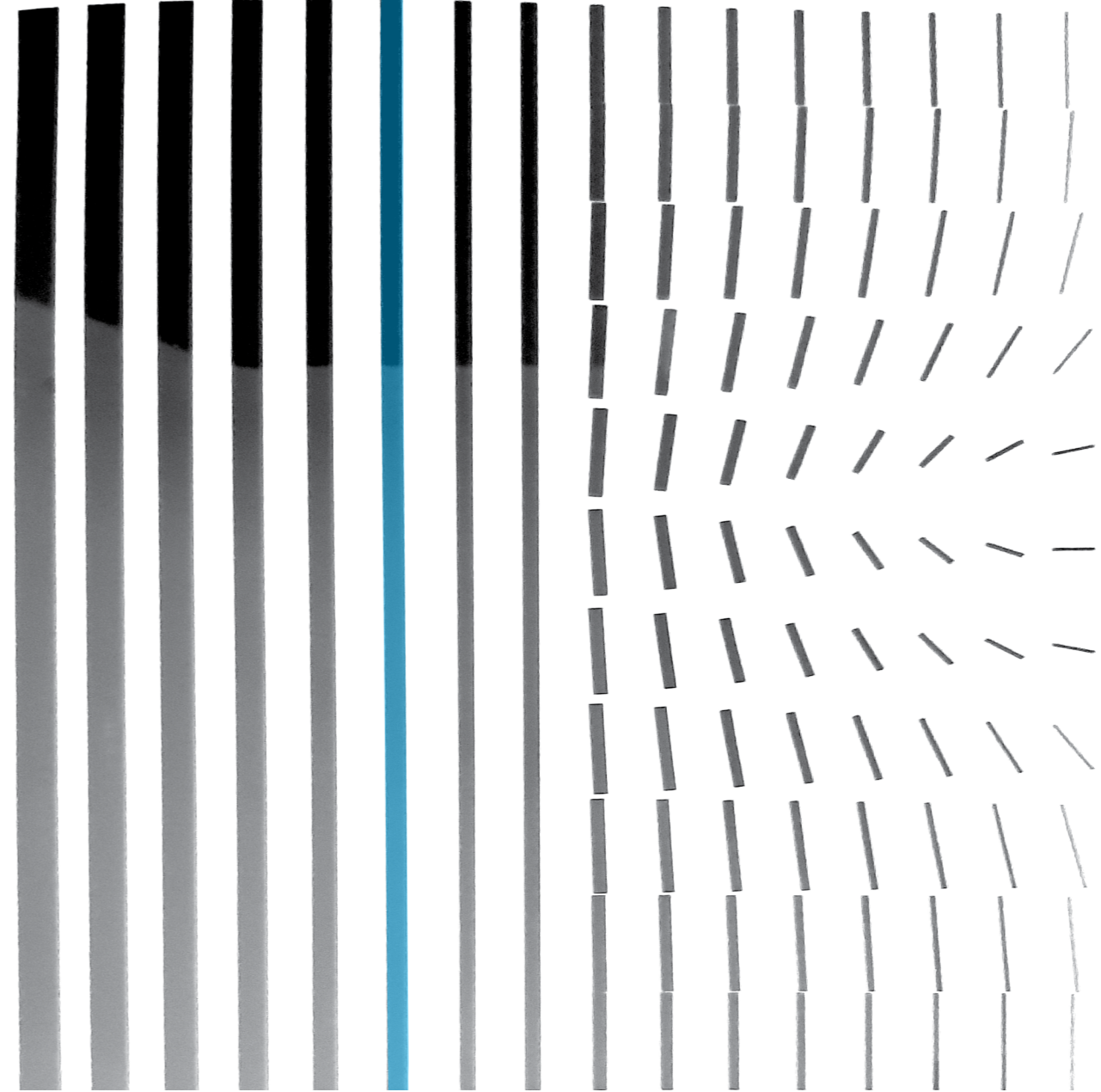
κάθε λειτουργία της κοινωνικής ζωής. Αυτή η πρωτογενής και δομική βία που ασκείται από το κράτος δεν περιορίζεται στην φυσική βία αλλά είναι παρούσα σε κάθε σφαίρα της κοινωνικής ζωής. Η αντίδραση στη βία αυτή, η αντίβία από τη μεριά των αγωνιζόμενων, μας φαίνεται ζωτικής σημασίας και γι' αυτό άλλωστε εξακολουθεί να μας αρέσει πολύ ο ήχος της σπασμένης τζαμαρίας. Στην ίδια λογική, δεν είμαστε καθόλου σίγουρες ότι η άνοδος των δημοκρατικών στις ΗΠΑ εξασφάλισε το κίνημα «Occupy Wall Street», όπως η Ντέιβις άφησε να εννοηθεί.

Παράλληλα, ανέδειξε την εκλογή του Ομπάμα, του πρώτου μαύρου αμερικανού προέδρου, ως σημείο σταθμό για τη ζωή χιλιάδων αφροαμερικανών. Εξακολουθώντας να μην μπορούμε να δούμε φωτεινά σημεία στους κρατικούς θεσμούς και ειδικά σε αυτόν του προέδρου των Η.Π.Α, δεν συμεριζόμαστε οποιαδήποτε συμπάθεια ή αισιοδοξία απέναντι σε έναν εκλεγμένο μαύρο πρόεδρο. Ακούγοντας την Ντέιβις, αναρωτηθήκαμε πόσο είμαστε σε θέση να κατανοήσουμε το ζήτημα της μαυρότητας από τη θέση μιας λευκής. Προσπαθώντας να αντιληφθούμε τη σημασία που είχε η εκλογή για ένα μεγάλο κομμάτι της μαύρης κοινότητας δεν παύουμε να βλέπουμε τις θανατοπολιτικές που συνεχίστηκαν επί προεδρίας του. Παραμένουμε δίπλα σε εκείνες και εκείνους που προέρχονται από την κοινότητα των μαύρων και στέκονται κριτικά απέναντι σε τέτοιους θεσμούς, αντιλαμβανόμενες

πως ο κοινωνικός ρατσισμός δεν αλλάζει από τα πάνω. Είμαστε με τη μεριά των μαύρων που δεν είναι ο πρόεδρος τους.

Κάπου εκεί λοιπόν, ξεκινήσαμε να βλέπουμε τόσο τη δική μας δυσκολία να βρεθούμε σε εκείνη τη συζήτηση όσο και τις αναρίθμητες αντιφάσεις εκείνης της βραδιάς. Η Ντέιβις βέβαια, με παρουσία χρόνων στους φεμινιστικούς αγώνες, μας θύμισε στην ομιλία της ανακαλώντας και την αγαπημένη μας Audre Lorde, πως οι αντιφάσεις συνιστούν γενεσιουργά πεδία αγώνα. Προσπαθώντας να βρει συνδέσεις αλλά και να αναδείξει τα πολλαπλά και συχνά αντικρουόμενα πεδία αντίστασης, είδε τις αντιφάσεις συστατικές των αγώνων μας. Εδώ συμφωνούμε, οι αντιφάσεις μπορούν να είναι εμπνευστικές. Συχνά μας ωθούν να δούμε πιο καθαρά σχέσεις και συστήματα εξουσίας που διαπλέκονται και επιθυμούμε να καταργήσουμε κι έτσι πυροδοτούν νέους αγώνες.

Εκείνο το βράδυ, σ' εκείνη την αίθουσα, εμείς καθόμασταν πίσω πίσω και η Ντέιβις μπροστά στο βήμα μας μιλούσε για όλα εκείνα τα ριζοσπαστικά περιεχόμενα για τα οποία την αγαπάμε και τη θεωρούμε μια από τις μακρινές μας συντροφισσες. Παράλληλα είχαμε την ευκαιρία να συναντηθούμε με αρκετές συντροφισσες και συντρόφους. Ανάμεσα όμως σε

για μας έχουν σημασία οι ζωές των πολιτικών κρατουμένων, των φυλακισμένων μεταναστών στα στρατόπεδα, εκείνων που πνίγηκαν στο αιγαίο, εκείνων που βιάστηκαν επανειλημμένα στο ταξίδι, εκείνων που αυτοκτόνησαν αυτά τα χρόνια

μας και εκείνη υπήρχε μία πρώτη σειρά καθισμάτων, μία συνοριακή γραμμή γεμάτη από ανθρώπους που στήριζαν και συμμετέχουν στον κρατικό εξουσιαστικό μηχανισμό. Ανάμεσα τους κι ένας βουλευτής των ΑΝΕΛ. Δεν είναι βέβαια η πρώτη φορά που οι φέροντες την εξουσία αποφάσισαν να πιάσουν όσο περισσότερο χώρο μπορούν. Εξακολουθούμε όμως να μην καταλαβαίνουμε ακριβώς για ποιο λόγο εκείνα τα πρόσωπα κατέλαβαν εκείνη τη μέρα τις πρώτες θέσεις. Δεν καταλαβαίνουμε ποια η σχέση τους σήμερα με φεμινιστικά και ριζοσπαστικά περιεχόμενα.

Η ίδια η χωροθέτηση αποκάλυπτε αυτό που μέρες συζητούσαμε μεταξύ μας σε σχέση με τα περιεχόμενα και την ίδια την παρουσία της Ντέιβις στην εκδήλωση του Πουλαντζάς. Αυτό που αντιληφθήκαμε από εκείνη τη χωροθέτηση, είναι ότι αποτυπώθηκε για άλλη μια φορά στο χώρο αυτό που συμβαίνει τα τελευταία χρόνια, ύστερα από την εκλογή του ΣΥΡΙΖΑ στην Ελλάδα. Την πρόσκληση της Ντέιβις από το ίδρυμα Νίκος Πουλαντζάς δεν τη βλέπουμε σαν μία ακόμη θετική ή ουδέτερη συμβολή στη ριζοσπαστική σκέψη και προσπάθεια επικοινωνίας του περιεχόμενου και των αγώνων των σύγχρονων κινημάτων. Η πρακτική της θεσμικής

αριστεράς και του πρώην κυβερνήσαντος κόμματος τα τελευταία χρόνια να διαστρεβλώνει μόνιμα τα περιεχόμενα και να χρησιμοποιεί μία κατ'επίφαση επαναστατικότητα με στόχο να γίνει ακόμα πιο κανονιστικό εξουσιαστικό και ελεγκτικό δεν μας έχει αφήσει άφωνες γιατί ποτέ δεν πιστέψαμε σε αυτό το παραμύθι αλλά μας θυμώνει όλο και πιο πολύ κάθε φορά που βλέπουμε να οικειοποιούνται ριζοσπαστικά φεμινιστικά περιεχόμενα στο πλαίσιο μιας ευρύτερης αριστερής σκέψης. Αυτό που κυρίως μας θυμώνει πηγάζει από τη διαθεματική μας προσέγγιση που λέει ότι κάθε μορφής καταπίεση είναι άξια λόγου. Σε αυτή τη λογική δεν μπορούμε να παραβλέψουμε μια κυβέρνηση που είχε έγκλειστους εκατοντάδες κρατουμένους και κρατούμενες σε φυλακές, εκατοντάδες μετανάστριες και μετανάστες σε κέντρα κράτησης και στρατόπεδα συγκέντρωσης. Συμφωνώντας με αυτό που η ίδια η Ντέιβις

ανέφερε στην ομιλία της, πως *«οι θεσμοί έχουν την τάση να αναπαράγουν τη βία αντί να την εξοστρακίζουν»*, προσπαθούμε να σκεφτούμε τις συνέπειες της τοξικής αρρενωπότητας και να φανταστούμε πιο αποτελεσματικούς τρόπους αντιμετώπισης της έμφυλης βίας.

Όπως αρκετές φεμινίστριες (ερχόμενες κυρίως από το δεύτερο κύμα) υποστήριζαν πως το κράτος δεν είναι ένας ουδέτερος μηχανισμός αλλά δομείται γύρω από τον σεξισμό, την πατριαρχία και την ταξική συνθήκη έτσι κι εμείς δεν μπορούμε να αντιληφθούμε πως ένας τέτοιος μηχανισμός στα χέρια μας θα μπορούσε να λειτουργή

σει. Δεν μπορούμε να φανταστούμε κάποιου είδους συνεργασία ή σύμπνοια με αυτόν παρά μόνο την καταστροφή του. Δεν μπορούμε να φανταστούμε πως μπορούμε να παίξουμε με τους κανόνες της πατριαρχίας, των ανισοτήτων και του σεξισμού τη στιγμή που θέλουμε να τα τσακίσουμε. Μας είναι σαφές πως το κράτος έχει ανάγκη από κάθε σχέση εξουσίας για να δυναμώσει τη δική του εξουσία.

Ο λόγος για τον οποίο αγαπάμε την Άντζελα Ντέιβις και τον μαύρο φεμινισμό είναι γιατί άνοιξε το ζήτημα τις διαθεματικότητας, όξυνε τα αντανακλαστικά μας, μας προέτρεψε να κοιτάμε σε όσες πιο

πολλές κατευθύνσεις μπορούμε, να αγωνιζόμαστε ενάντια σε κάθε σύστημα εξουσίας (απ'όπου κι αν προέρχεται). Η ίδια μας θύμισε ότι ο φεμινισμός της κατάργησης αντιμάχεται το κράτος και το σωφρονιστικό φεμινισμό και αγωνίζεται να καταργήσει τις σχέσεις εξουσίας. Παρότι είναι δύσκολο να προβούμε σε μια αναλογική σύγκριση μεταξύ της βόρειας αμερικής του τότε και του τώρα και της Ελλάδας του σήμερα, σκεφτόμαστε πως το κράτος βασίζεται στη συναίνεση των ανθρώπων που το διαμορφώνουν. Γι' αυτό και προτιμάμε να συναντιόμαστε με την Άντζελα Ντέιβις εκτός θεσμικών χώρων της κυβερνητικής εξουσίας.

Ενάντια στη θανατοπολιτική

Η Ντέιβις μας θύμισε το κίνημα για τις Ζωές των Μαύρων και τη διακήρυξη για τη σημασία των ζώων τους. Εκείνες λέγανε

πως όταν οι μαύρες ζωές μετράνε, τότε μετράνε και οι λιγότερο προνομιακές. Έτσι λοιπόν για μας σήμερα έχουν σημασία οι ζωές των πολιτικών κρατουμένων, των φυλακισμένων μεταναστών στα στρατόπεδα, εκείνων που πνίγηκαν στο αιγαίο, εκείνων που βιάστηκαν επανειλημμένα στο ταξίδι, εκείνων που αυτοκτόνησαν αυτά τα χρόνια. Αυτές οι ζωές έχουν σημασία και είναι άξιες μάχης. Ξεκινάμε από τις ζωές του Ζακ, της Έλενας που βιάστηκε και δολοφονήθηκε στη Ρόδο, της Παναγιώτας που βρίσκεται φυλακισμένη στη Θήβα, των κοριτσιών που συνελήφθησαν ως οροθετικές το 2011 στο κέντρο της Αθήνας, της Αγγελικής που δολοφονήθηκε στην Κέρκυρα... Είναι οι ζωές ενός αγώνα που είμαστε κομμάτι του. Πορευόμαστε με αυτές και αυτούς και με τα λόγια της Άντζελα που νιώθουμε πως προχωρούν τη σκέψη και τους αγώνες μας. Και αφού όλες αυτές οι ζωές είναι άξιες λόγου και έχουν σημασία, αγωνιζόμαστε γι' αυτές και μόνο επιθετικά μπορούμε να αντιμετωπίσουμε τέτοια κανονιστικά πλαίσια.

*Οι φεμινισμοί μας είναι εμπνευστικοί, σκατά στο κράτος

Trans (inclusive) Feminism* vs TERF** ή το ζήτημα της τρανσφοβίας μέσα στους φεμινισμούς

*«Y' all Better Quiet Down.
You all tell me, go and hide my tail between my legs.
I will no longer put up with this shit.
I have been beaten.
I have had my nose broken.
I have been thrown in jail.
I have lost my job.
I have lost my apartment
For gay liberation, and you all treat me this way?
What the fuck's wrong with you all?
Think about that!»*

Sylvia Rivera, απόσπασμα από τον λόγο της κατά την 4η επέτειο του Christopher Street Liberation Day στο Washington Square Park της Νέας Υόρκης το 1973

Μια ιστορία από το τελευταίο London Anarchist Bookfair¹

Με αφορμή την πρόσφατη τροποποίηση του Νομοσχεδίου Gender Recognition Act (GRA, 2004) για την αναγνώρι-

¹ Το London Anarchist Bookfare, γνωστό και ως Αναρχική Έκθεση Βιβλίου του Λονδίνου, ξεκίνησε το 1983 και αποτελεί έκτοτε τη μεγαλύτερη συνάντηση αναρχικών ομάδων στη Μ. Βρετανία με βιβλιοπαρουσιάσεις, εκδηλώσεις-πολιτικές συζητήσεις και workshops

ση της ταυτότητας φύλου στο Ην. Βασίλειο,² κάποιες cis³ γυναί-

² Το πρώτο νομοσχέδιο για την αναγνώριση των τρανς ατόμων στο Ην. Βασίλειο ψηφίστηκε το 2004. Η πρόταση που έκανε η κυβέρνηση Κάμερον για τις πρώτες τροποποιήσεις σχετικά με τον αυτοπροσδιορισμό της ταυτότητας φύλου στις αρχές του 2016 αποτέλεσε την αφορμή για να ξεσπάσει ένας έντονος δημόσιος διάλογος, διάλογος που κινηματικά, στο Ην. Βασίλειο αλλά και στις ΗΠΑ, υπάρχει όσο τα τρανς άτομα άρχισαν να αποκτούν ορατότητα.

³ Ο όρος cis αναφέρεται στα μη τρανς άτομα, στα άτομα, δηλαδή, που δεν μετακινούνται από το φύλο το οποίο έχει επιλεχθεί για αυτούς-τές. Δημιουργήθηκε κυρίως για να φωτίσει την τρανς ταυτότητα και αντίστοιχα το cis προνόμιο εντός της πατριαρχίας και της ετεροκανονικότητας. Δημιούργησε έτσι παράλληλα, την cis κανονικότη-

κες -μία εκ των οποίων βουλευτής του Κόμματος των Πρασίνων- μοίρασαν προβοκατόρικα τρανσφοβικά κείμενα για τις επικείμενες επιπτώσεις του νέου νόμου στο τελευταίο London Anarchist Bookfair, τον Οκτώβρη του 2017. Εκεί, ήρθαν αντιμέτωπες με μία ομάδα ατόμων που αντέδρασε στην παρουσία τους και τελικά τις εκδίωξε.

Η ιστορία ωστόσο δεν έληξε εκεί. Η Helen Steel, γνωστή ακτιβίστρια και μέλος του ευρύτερου ριζοσπαστικού πολιτικού χώρου, αφού υπερασπίστηκε όσες μοίραζαν τα κείμενα, βρέθηκε και η

τα ως εργαλείο κατανόησης της καταπίεσης και του αγώνα των τρανς ατόμων.

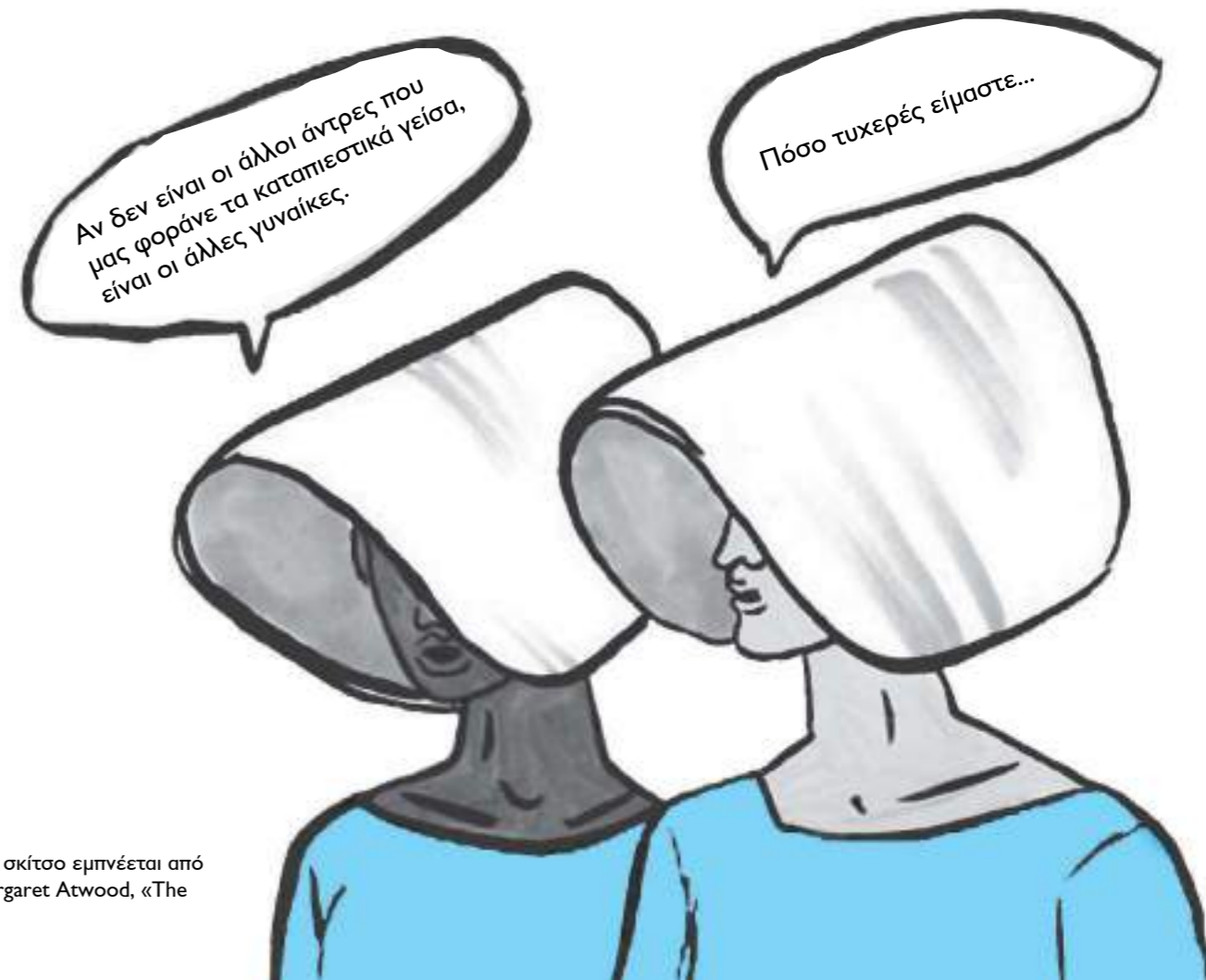
* Trans Feminism: Ο όρος τρανσφεμινισμός αποδίδεται στις ακτιβίστριες Emi Koyama και Diana Courant περί του 1992. Το «Transfeminist Manifesto» της Koyama (2003) θεωρείται από τις θεμελιώδεις διατυπώσεις του. Η ίδια βλέπει τον τρανσφεμινισμό πρώτιστα ως μία κίνηση/κίνημα από και προς τρανς γυναίκες, οι οποίες βλέπουν την απελευθέρωσή τους εγγενώς συνδεδεμένη με την απελευθέρωση όλων των γυναικών καθώς και όλων των ατόμων πέρα και εκτός της κατηγορίας «γυναίκα». «Σαν κίνηση μπορεί να διαβαστεί ως απάντηση στις θεωρητικές υπερβολές του πρώτου κύμματος λευκής Αγγλοσαξωνικής κουήρ θεωρίας, ο μεταδομιστικός λόγος της οποίας προωθούσε μία ασαφή ιδέα γύρω από την πολιτική υποκειμενικότητα και τα Αγγλικά ως μια ιμπεριαλιστική γλώσσα σε Ισπανία και κάποια κομμάτια της Λατινική Αμερι-

κής» (Espineira και Bourcier). Ο Τρανσφεμινισμός βλέπει των αγώνα όλων των τρανς ατόμων, και δη των τρανς γυναικών για ορατότητα, ως αναπόσπαστο κομμάτι των φεμινιστικών αγώνων για τη γυναικεία απελευθέρωση. Στέκεται εξίσου υπέρ των τρανς και μη τρανς γυναικών, ζητώντας την αλληλεγγύη των μη τρανς γυναικών απέναντι στις τρανς. Σημαντικές θεωρητικοί αυτής της φεμινιστικής τάσης είναι η Emi Koyama, η Julia Serano και ο Jacob Anderson-Minshall.

Trans-inclusive Femism: Φεμινισμοί της συμπερίληψης που στέκονται αλληλέγγυα στον αγώνα των τρανς ατόμων για ορατότητα. Πρόκειται, κατά βάση, για διαθεματικούς φεμινισμούς που βλέπουν φύλο, φυλή, τάξη ως διαπλεκόμενα συστήματα καταπίεσης, όπου η μία καταπίεση συγκροτεί την άλλη,

ενώ ταυτόχρονα συγκροτείται από αυτή. Ορισμένες θεωρητικοί, ανάμεσα στις πολλές, αυτής τη μερίδας των φεμινιστριών είναι η Sara Ahmed, η Sally Hines και η Roxane Gay. Οι ίδιες αποδίδουν στις αντι-τρανς φεμινίστριες ότι δομούν τον τρανσφοβικό λόγο τους καταπατώντας θεμελιώδεις αρχές των φεμινισμών, όπως είναι η αυτοδιάθεση του σώματος και ο αυτοπροσδιορισμός.

** TERF (Trans Exclusionary Feminism-sts): Φεμινισμοί με πολιτική καταγωγή κομμάτια του ριζοσπαστικού φεμινισμού των '70s που στέκονται (από) κριτικά (έως απέναντι) στο τρανς ζήτημα και τους αγώνες για τα τρανς δικαιώματα. Κύριες εκφράστριές του στο κομμάτι των ακαδημαϊκού χώρου η Janice Raymond, η Sheila Jeffreys και η Germain Greer. Η ιστορία του όρου αναλύεται εκτενώς παρακάτω.

το συγκεκριμένο σκίτσο εμπνέεται από το βιβλίο της Margaret Atwood, «The handmaid's tale»

τόσο σε θεωρητικό όσο και κινηματικό επίπεδο, ο κάθε λογής αντι-τρανς φεμινισμός δεν έμεινε πότε αναπάντητος. Ωστόσο ούτε ποτέ αποχώρησε από αυτές τις δύο σφαίρες

ίδια αντιμέτωπη με την ομάδα. Η ίδια δεν είχε κάποια σχέση με τη συγγραφή του κειμένου, ωστόσο υπερασπίστηκε τις συγγραφείς διατηρώντας κάποιες κοινές θέσεις με αυτές των Terf, οπότε και το πλήθος ζήτησε την απομάκρυνσή της.

Για περίπου μιάμιση ώρα η ίδια, μαζί με κάποιον κόσμο που την υπερασπίστηκε, περικυκλώθηκε από μία ομάδα που, κατηγορώντας τη ως Terf, την προπηλάκισε και προσπάθησε να την απομακρύνει με τη βία από την Αναρχική Έκθεση Βιβλίου του Λονδίνου. Στο τέλος, κάποιο άτομο, στο πλαίσιο της προσπάθειας απομάκρυνσής της Steel από τον χώρο της έκθεσης, ενεργοποίησε το συναγερμό με αποτέλεσμα να εκκενωθεί η μισή έκθεση, τόσο από την ομάδα που εναντιώθηκε στη Steel όσο και από τον στόχο της. Όπως ήταν επόμενο, διακόπηκε η λειτουργία των workshop και των συζητήσεων που λάμβαναν χώρα εκείνη την ώρα.

Οι μέρες που ακολούθησαν πλαισιώθηκαν από τη μια από συζητήσεις κριτικής στις Terf για την τρανσφοβία τους και από

την άλλη από σχόλια και κινήσεις συμπαράστασης απέναντι στο μπούλινγκ που δέχτηκε η Steel και κριτικής στους διοργανωτές/τριες της έκθεσης για την, κατά την άποψη ορισμένων, ανεπαρκή στάση τους. Γράφτηκαν εκατέρωθεν δημόσια κείμενα-απαντήσεις και άνοιξε εντός του ευρύτερου ριζοσπαστικού χώρου μια τεράστια συζήτηση γύρω από τα ζητήματα των Terf, της τρανσφοβίας αλλά και του μισογυνισμού και των μάτσο πρακτικών εντός του ριζοσπαστικού a/a/queer χώρου.⁴ Κλείνοντας αυτήν τη σύντομη αφήγηση, η διοργανώτρια ομάδα της Αναρχικής Έκθεσης Βιβλίου του Λονδίνου ανακοίνωσε τελικά με ανοιχτή επιστολή της την οριστική λήξη της έκθεσης με αφορμή τα γεγονότα.⁵

Terfs vs Trans: ο επονομαζόμενος Terf War στην Αγγλία, μια αντιπαράθεση που κρατάει καιρό

4 Ορισμένα από τα εν λόγω κείμενα είναι τα εξής: <https://325.nostate.net/2017/11/13/the-loneliness-of-the-crowd-another-reflection-on-the-events-at-this-years-london-anarchist-bookfair-uk/#more-22220>

<https://londonbookfairopenletter.wordpress.com/>

<https://helensteelbookfairstatement.wordpress.com/2017/11/02/statement-on-events-at-anarchist-bookfair-2017-by-helen-steel/>

5 <http://anarchistbookfair.org.uk/>

Η αντιπαράθεση ωστόσο με τέτοιους όρους δεν ξεκίνησε για πρώτη φορά στη συγκεκριμένη έκθεση και, όπως φάνηκε, δεν σταμάτησε εκεί. Λίγες μέρες πριν, στις 13 Σεπτεμβρίου 2017, τρανς ακτιβιστ@ έκαναν επίθεση σε συγκέντρωση των Terf που πραγματοποιούνταν στο ιστορικό Speakers' Corner,⁶ στο Hyde Park του Λονδίνου, με αποτέλεσμα μια 60χρονη να τραυματιστεί. Στη συνέχεια, οι Terf κατήγγειλαν δημόσια τη μισογυνική βία των τρανς ακτιβιστριών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης απαιτώντας από την φεμινιστική-κουήρ κοινότητα να αποδοκιμάσει τα γεγονότα βίας.

Η συνέχεια της πολιτικής αυτής σύγκρουσης δόθηκε πολύ πιο θεαματικά και δημόσια, όχι στα πλαίσια εκδηλώσεων ενός πολιτικού χώρου, αλλά στην κεφαλή της πορείας του περσινού Pride στο Λονδίνο το 2018 όταν μια μικρή ομάδα cis γυναικών κατάφεραν να φτάσουν στην κεφαλή της πορείας και να την «οδηγήσουν» για 20 ολόκληρα λεπτά με κεντρικό πανό #GetTheLOut,⁷ φωνάζοντας

6 <https://www.pinknews.co.uk/2017/09/17/woman-beaten-as-trans-exclusionary-radical-feminists-and-trans-activists-fight-in-speakers-corner/>

7 Με πανό που έγραφε «Βγάλτε το Λ έξω», εννοώντας το γράμμα Λ του ακρωνυμίου ΛΟΑΤΚΙ, η ομάδα αυτών των cis γυναικών είχε σαν αίτημα τον διαχωρισμό των λεσβιών από την ευρύτερη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα, ισχυριζόμενη ότι τα τρανς άτομα δεν (μπορεί να) έχουν χώρο στην ίδια κοινότητα με τις λεσβίες. Ως απάντηση στα περσινά γεγονότα, το φετινό London Pride 2019 άνοιξαν φεμινιστικές ομάδες αλληλέγγυες με τον αγώνα των τρανς ατόμων για ορατότητα, με πανό και κεντρικό σύνθημα #LwiththeT (Το Λ μαζί με το T). Έβγαλαν αλληλέγγυο λόγο προς

συνθήματα όπως «dykes not dicks» και «οι τρανς γυναίκες, δεν είναι γυναίκες». Οι διοργανώτριες/τες του Pride ζήτησαν συγγνώμη για το ατυχές συμβάν, αποδίδοντάς το γεγονός ότι η τρανσφοβική διαμαρτυρία κατάφερε να προωθηθεί στην κεφαλή του Pride και να μην απομακρυνθεί άμεσα εν μέρει στον καύσωνα και στις υψηλές για την εποχή θερμοκρασίες(!).

Επιπλέον, οι αντι-τρανς διαδηλώτριες διέκοψαν εν συνεχεία την παρέλαση του Pride, κάνοντας καθιστική διαμαρτυρία στην κεφαλή της παρέλασης, ώσπου αστυνομικοί να τις μετακινήσουν. Επρόκειτο για μια μικρή ομάδα δέκα ατόμων με πανό και τρικάκια που φώναζαν συνθήματα «ο τρανσακτιβισμός εξαλείφει τις λεσβίες», δηλώνοντας ότι το κίνημα των τρανς κινείται ενάντια στις λεσβίες και τον πολιτικό λεσβιασμό. Οι υπόλοιπες lgbtqi ομάδες έσπευσαν να καταδικάσουν τα γεγονότα και να εκφράσουν την αλληλεγγύη τους στα τρανς άτομα ενώ έβαλαν ζήτημα για το πώς τελικά αυτή η μικρή ομάδα κατάφερε ανενόχλητη να «οδηγεί» την παρέλαση μέχρι την πλατεία Trafalgar.⁸

τα τρανς άτομα με συνθήματα όπως «Να τελειώνουμε με τον λόγο μίσους απέναντι στα τρανς δικαιώματα», «Να προστατεύσουμε τα τρανς παιδιά και τις τρανς ζωές». Ομάδες αμφισεξουαλικών, γκέι και κουήρ αντρών επίσης έδειξαν την αλληλεγγύη τους στα τρανς άτομα κατεβάζοντας πανό με συνθήματα #BwiththeT (Το Α μαζί με το T) και #GwiththeT (Το Ο μαζί με το T).

Για περισσότερες πληροφορίες: <https://www.pinknews.co.uk/2019/07/06/trans-inclusive-lesbians-lead-pride-london-march-anti-trans-protest/>

8 <https://www.independent.co.uk/>

Η ιστορία του πρώιμου αντι-τρανς φεμινισμού και των Terf

Η σχέση μεταξύ της φεμινιστικής πολιτικής θεωρίας και της τρανς θεωρίας κουβαλάει μέσα της μια πολύπλοκη ιστορία. Ανατρέχοντας στα σημεία όπου η φεμινιστική θεωρία, οι φεμινιστικές πολιτικές και η κοινότητα συναντώνται και διαπλέκονται, φαίνεται ότι ο χώρος και η θέση των τρανς ατόμων μέσα στους φεμινισμούς έχει από καιρό τεθεί προς αμφισβήτηση. Η πολιτική θέση του αποκλεισμού των τρανς ατόμων, που έχει πρόσφατα γίνει γνωστή με τον όρο Terf, είναι παρούσα στο βιβλίο της Janice Raymond ήδη από το 1979, με τίτλο «The Transsexual Empire». Εκεί, η Raymond ισχυρίζεται ότι το κοινωνικό φύλο πρόκειται για έκφραση του βιολογικού, με το δεύτερο να είναι χρωμοσωμικά καθορισμένο, ενώ τονίζει το αδύνατο της αλλαγής του χρωμοσωμικά καθορισμένου φύλου. Από αυτή τη θέση, κοινωνικό και βιολογικό φύλο είναι αλληλένδετα και γενετικά καθορισμένα. Η M to F τρανς μετάβαση διαβάζεται από την ίδια ως αντρική πρακτική, με όχημα το πατριαρχικό ιατρικό σύστημα και σκοπό την κατασκευή υποτασόμενων γυναικών. Με βάση τη θέση

<https://www.pinknews.co.uk/2019/07/06/trans-inclusive-lesbians-lead-pride-london-march-anti-trans-protest/>

της Raymond, οι τρανς γυναίκες δεν είναι και ούτε πρόκειται να γίνουν ποτέ γυναίκες, αφού τα χαρακτηριστικά του να είσαι «γυναίκα»(womanhood) καθιερώνονται κατά τη γέννηση (μέσω των χρωμοσωμάτων) και ισχυροποιούνται εν συνεχεία μέσα από την έμφυλη κοινωνικοποίηση και την εμπειρία της έμφυλης καταπίεσης. Το έργο της ίδιας κατάφερε ιστορικά να συμπυκνώσει μια ορισμένη φεμινιστική οπτική όσον αφορά την τρανς θηλυκότητα, θέση η οποία ήταν έκτοτε εξαιρετικά δύσκολο να εξοστρακιστεί τόσο από τη φεμινιστική θεωρία όσο και από τον ακτιβισμό. Σήμερα η Shelia Jeffrey και η Germaine Greer, οι οποίες δραστηριοποιούνται στο πλαίσιο της ακαδημαϊκής κοινότητας, ενδυναμώνουν την θέση της Raymond για τη σχέση μεταξύ βιολογίας και γυναικείας αδελφότητας. Η Raymond, ωστόσο, δεν ήταν η πρώτη υποκινήτρια της εκθρόνισης που εκφράστηκε απέναντι σε τρανς άτομα από μια μερίδα φεμινιστριών.

Η Sylvia Rivera, σημαντική έγχρωμη Λατίνα τρανς ακτιβίστρια των '70ς στις ΗΠΑ,

Οι τρανς και οι γυναίκες of color αποτελούν τόσο ιστορικά όσο και ουσιαστικά, δομικό κομμάτι των φεμινιστικών αγώνων

δέχθηκε συστηματικά τον αποκλεισμό και την περιθωριοποίηση όχι μόνο από άντρες της κοινότητας, αλλά και από λεσβίες φεμινίστριες. Χαρακτηριστική στιγμή της πολιτικής περιθωριοποίησής της αποτελεί το 4ο Christopher Street Liberation Day στη Νέα Υόρκη τέσσερα χρόνια μετά τις συγκρούσεις στο Stonewall Inn, η έναρξη των οποίων αποδίδονται ιστορικά στην ίδια, τη μαύρη τρανς Marsha P. Johnson και την biracial butch λεσβία και drag king Stormé DeLarverie. Ενώ η Rivera ήταν προγραμματισμένο να μιλήσει κατά την έναρξη της πορείας, εμποδίστηκε να ανέβει στην εξέδρα από τη ριζοσπάστρια φεμινίστρια και ακτιβίστρια Jean O' Leary, η οποία της επιτέθηκε σωματικά και την κατηγορήσε ότι εμπαιζει τη θηλυκότητα (womanhood). Η ίδια, αφού πάλεψε κυριολεκτικά για να ανέβει στην εξέδρα, έβγαλε έναν συγκινητικό λόγο⁹ μέσα από τον οποίο κατήγγειλε την Λευκότητα και τα ταξικά προνόμια της πλειοψηφίας του κοινού, τα οποία καθιστούσαν τα κινήματα για τα γκέι δικαιώματα και τη γυναικεία απελευθέρωση τυφλά απέναντι στις ανάγκες των φτωχών, έγχρωμων γκέι, λεσβιών

⁹ βλέπε μικρό απόσπασμα του λόγου σελ.22 του παρόντος τεύχους

και ατόμων με αντικομοφορμική στάση φύλου.

Η Sandy Stone το 1996 επισήμανε ότι ένα κομμάτι των περιεχομένων της Raymond αντανακλούσε υπάρχουσες συζητήσεις και συγκρούσεις μέσα στις φεμινιστικές γυναικείες κοινότητες στις ΗΠΑ των '70s και '80s. Με αφορμή το προσωπικό της βίωμα ως ηχολήπτρια της γυναικείας σεπερατιστικής μουσικής κολλεκτίβας «Olivia Records», που ιδρύθηκε το 1973 και διαδραμάτισε κεντρικό ρόλο στη λεσβιακή κουλτούρα των '70s στις ΗΠΑ, η ίδια ισχυρίζεται ότι το βιβλίο της Raymond δεν εφηύρε τις αντι-τρανς προκαταλήψεις, αλλά τις δικαίωσε όσο κανένα μέχρι εκείνη τη στιγμή βιβλίο σε ΗΠΑ και Ην. Βασίλειο. Το ενδιαφέρον στην αφήγηση της Stone είναι όχι μόνο η περιγραφή ενός πρώιμου αντι-τρανς φεμινισμού, αλλά και το γεγονός ότι πολλές, αν όχι οι περισσότερες, από αυτές τις γυναικείες κοινότητες εκείνης της περιόδου δεν ήταν εχθρικές απέναντι στις τρανς γυναίκες. Ορισμένες μάλιστα διακινδύνευαν την σωματική τους ακεραιότητα, υπερασπιζόμενες τρανς αδερφές τους απέναντι σε απειλές και επιθέσεις από αντι-τρανς ομαδοποιήσεις.

Επιστρέφοντας στην ιστορία του όρου Terf, ο όρος

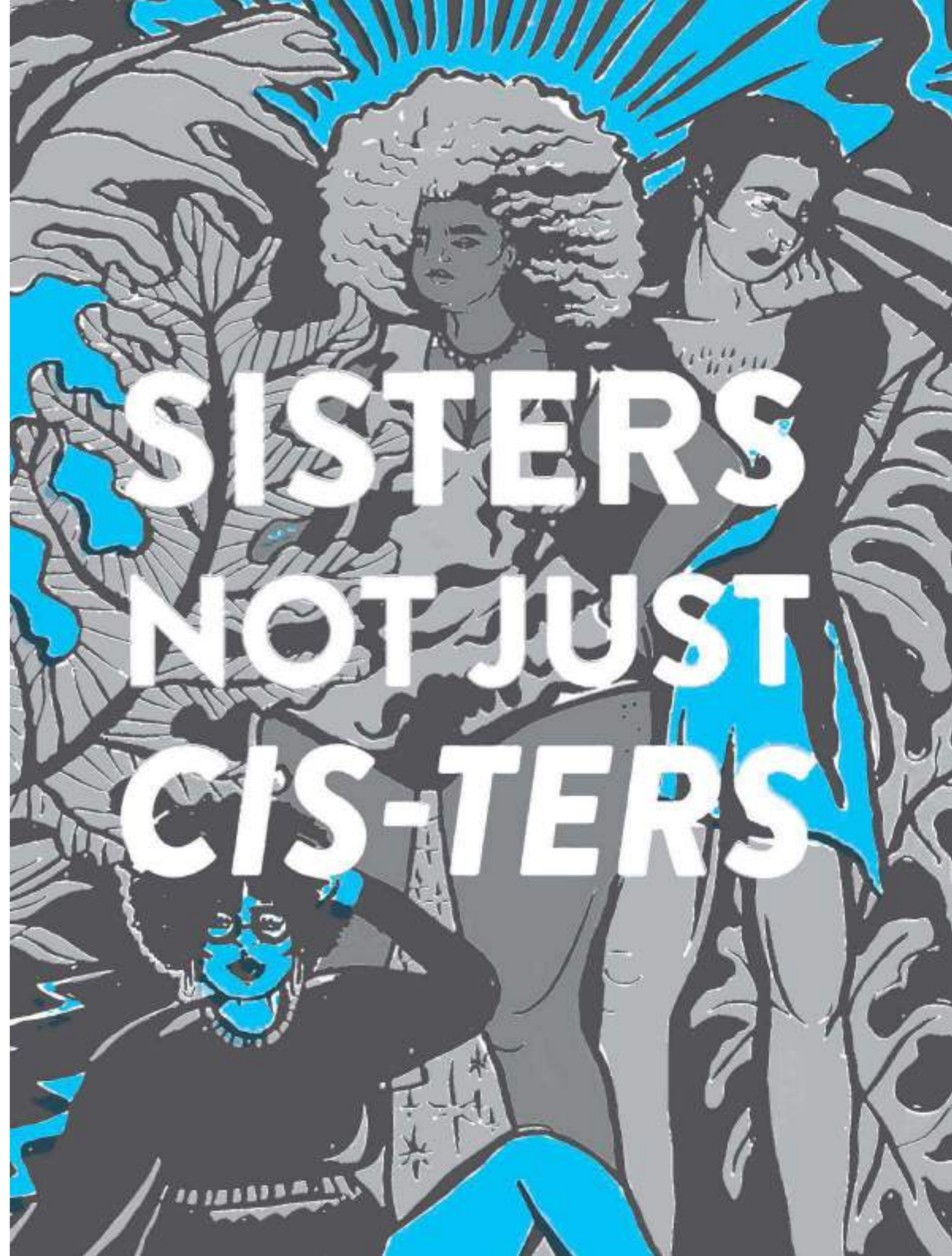
αυτός φαίνεται να εμφανίζεται επίσημα το 2008 από cis φεμινίστριες με έδρα τις ΗΠΑ στο μπλογκ «FinallyFeminism101».¹⁰ Η εμπνεύστρια του όρου, cis ριζοσπάστρια φεμινίστρια Vín Smythe¹¹ αναφέρει:

«Ο όρος δεν είχε σκοπό να προσβάλλει. Επιδίωκε να αποτελέσει μια σκόπιμη τεχνικά ουδέτερη περιγραφή μιας ομαδοποίησης ακτιβιστριών. Θέλαμε έναν τρόπο να διαχωρίσουμε τις Terf από άλλες ριζοσπάστριες φεμινίστριες με τις οποίες συνδεόμαστε και οι οποίες τοποθετούνται θετικά ή ουδέτερα απέναντι στο τρανς ζήτημα, καθώς είχαμε μια μακρόχρονη ιστορία παραγωγικής και ουσιώδους σύνδεσης με τις μη Terf ριζοσπάστριες φεμινίστριες.»

Ο όρος αυτός έκτοτε διαδόθηκε ευρέως σε πολλά τρανς και φεμινιστικά μπλογκ και είναι πια καθιερωμένος στον καθημερινό φεμινιστικό λόγο σε ΗΠΑ και Ην. Βασίλειο. Πολλές φεμινίστριες αυτής της τάσης έχουν αποποιηθεί τον όρο, θεωρώντας τον αποπροσανατολιστικό και αποκλειστικά δυσφημιστικό (κάποιες μάλιστα τον θεωρούν

¹⁰ <https://finallyfeminism101.wordpress.com/2008/08/19/an-apology-and-a-promise/>

¹¹ Williams 2014a

αντιφεμινιστικό, ακόμα και μισογύνικο).¹² Μερίδα αυτών προωθούν και οικειοποιούνται για τις εαυτές τους τον όρο gender critical feminists.¹³ Αυτοαποκαλούνται δηλαδή φεμινίστριες με κριτική στάση απέναντι στο φύλο, κάτι που ακούγεται ταυτολογικό όταν όλοι οι φεμινισμοί ασκούν εξ ορισμού κριτική στο σύστημα φύλου, ως σύστημα έμφυλης καταπίεσης.

Μία από τις εμβληματικές μορφές του ριζοσπαστικού φεμινισμού, η Andrea Dworkin, στο ιστορικό της βιβλίο «Woman Hating» (1974), υποστηρίζει την πρόσβαση των τρανς ατόμων σε χειρουργικές επεμβάσεις και στην παροχή ορμονών, ενώ προκαλεί αυτό που η ίδια χαρακτηρίζει ως «παραδοσιακή βιολογία της διαφοράς φύλου» η οποία βασίζεται «σε δύο διακριτά και διαχωρισμένα βιολογικά φύλα». Οξύμωρο, και για την ακρίβεια ακατανόητο, παραμένει το πώς οι αυτοαποκαλούμενες gender critical φεμινίστριες ασκούν κριτική στο σύστημα φύλου ενώ αφήνουν ανέγγιχτη

την παραδοσιακή βιολογία, η οποία σφίγγει αντί να χαλαρώνει τη θηλιά του φύλου γύρω από τα σώματά μας. Ερχόμενη αντιμέτωπη με την ουσιοκρατία της βιολογικής διαφοράς των Terf ακτιβιστριών, μια άλλη κεντρική φιγούρα του ριζοσπαστικού φεμινισμού, η Catharin MacKinnon¹⁴ έχει χαρακτηρίσει πει: «Η αντρική κυριαρχία έχει ορίσει τις γυναίκες σαν μια διαχωρισμένη βιολογική ομάδα για πάντα. Αν αυτός ο προσδιορισμός επρόκειτο να μας οδηγήσει στην απελευθέρωση, θα ήμασταν ήδη ελεύθερες... για μένα, οι γυναίκες αποτελούν μια πολιτική κατηγορία».

Η λέξη terf ως όρος, κατά την άποψη κάποιων, επεξηγεί και αφηγείται στο παρόν ακριβώς αυτές τις σχέσεις ανταγωνισμού και εξουσίας οι οποίες παράγονται μέσα από τη διαμάχη για την έμφυλη αυθεντικότητα από τη μία και από τον αυτοπροσδιορισμό της ταυτότητας φύλου από την άλλη. Αποκρυσταλλώνει παρούσες αλλά και παρελθοντικές πολιτικές διαμάχες γύρω από τον έμφυλο αυτοπροσδιορισμό. Όπως περαιτέρω περιγράφεται και από την Stone, ο όρος δεν χρησιμοποιείται μόνο σε παρόντα χρόνο. Χρησιμοποιείται ακόμα και για να αποκωδικοποιήσει (παρ)όμοιες σχέσεις εξουσίας σε παρελθοντικές φεμινιστικές κουλτούρες.

Διαμάχες σε σχέση με τις κατασκευές του γυναικείου σώματος και γυναικείας σωμα-

τικότητας, ή του ποι@ έχει το δικαίωμα να οικειοποιηθεί τη φεμινιστική ταυτότητα, συνεχίζονται μπρος πίσω για τουλάχιστον πάνω από 5 δεκαετίες φεμινιστικής θεωρίας και πρακτικής. Διαμάχες γύρω από το ανήκειν στην κοινότητα, τη συμπερίληψη και τον αποκλεισμό είναι παρούσες ήδη από το δεύτερο φεμινιστικό κύμα. Από τις διαμάχες εντός της Olivia Records το 1970 μέχρι τις συγκρούσεις για τις τρανς γυναίκες του παρόντος στο Michigan Womyns Music Festival το 1990, τις εντάσεις γύρω από τον ρόλο των τρανς γυναικών στους φεμινιστικούς χώρους στα '00ς, οι αντιπαραθέσεις αυτές συνεχίζουν να δημιουργούν συγκρούσεις μέσα στις φεμινιστικές κοινότητες. Και στο παρόν, αυτές οι συγκρούσεις αρθρώνονται μέσα από τη γλώσσα και τα αντι-τρανς περιεχόμενα των Terf. Τόσο σε θεωρητικό όσο και κινηματικό επίπεδο, ο κάθε λογής αντι-τρανς φεμινισμός δεν έμεινε ποτέ αποχώρησε απ' αυτές τις δύο σφαίρες. Και δυστυχώς για το παράδειγμα του Ην.Βασιλείου φαίνεται να ενισχύεται, όσο η τρανς ορατότητα μεγαλώνει και όσο περισσότερα δικαιώματα παραχωρούνται θεσμικά στα τρανς άτομα.

Trans exclusionary φεμινισμοί της διαφοράς: η ουσιοκρατία (και η αντι-ουσιοκρατία) στις πολιτικές ταυτότητας

Δεν χωράει αμφιβολία, ότι ορισμένα είδη φεμινιστικών (γκέι και λεσβιακών) πολιτικών, ιδιαίτερα στα τέλη του 1970 και 1980, εισήγαγαν μορφές πολιτι-

να θεματικοποιήσουμε τα σημεία που οι πολλαπλές καταπιέσεις, φυλής, φύλου, τάξης και cis straight ηγεμονίας συναντώνται και είτε να αγωνιστούμε για όλ@, είτε για κανέν@

κών ταυτότητας που ήταν ουσιοκρατικές, ομογενοποιητικές και καθόλου πρόσφορες για πολιτικές συμμαχίες. Αυτοί οι φεμινισμοί υποστήριξαν μια παγκόσμια ενιαία γυναικεία εμπειρία και οι εκφράστριες τους ήταν απρόθυμες να μιλήσουν για τις διαφορές ανάμεσα στις γυναίκες. Άλλες από αυτές ήταν σεπερατίστριες και δεν έβρισκαν πολιτικό νόημα στη συνδιαμόρφωση και τους κοινούς αγώνες με άλλες ομάδες. Ωστόσο, αυτά τα χαρακτηριστικά αυτών των φεμινιστικών πολιτικών δεν είναι ούτε εγγενή των πολιτικών του δεύτερου κύματος, ούτε εγγενή των πολιτικών ταυτότητας.

Οι σύγχρονοι αντι-τρανς φεμινισμοί είναι φεμινισμοί της βιολογικής διαφοράς, έχουν εν μέρει καταγωγή σε κάποιους από τους φεμινισμούς της διαφοράς, δηλαδή τους ύστερους ριζοσπαστικούς φεμινισμούς. Στους φεμινισμούς της διαφοράς ανήκουν θεωρητικοί, οι οποίες είτε με εργαλεία την πολιτισμική ριζοσπαστικοποίηση (στις ΗΠΑ) είτε τη Λακανική ψυχανάλυση (στη Γαλλία) επαναδιατυπώσαν μια νεο-θηλυκότητα και συσχέτισαν, ανάμεσα σε άλλα, τη διαφορά φύλου με τις (σωματικές) διαφορές και εμπειρίες. Ορισμένες από αυτές είναι η Nancy Chodorow, η Mary Daly, η Audre Lorde, η Adrienne Rich, η Carol Gilligan

και η βελγίδα συγγραφέας Luce Irigaray. Ανάμεσά τους υπήρξαν ωστόσο ορισμένες φεμινίστριες, όπως η Shulamith Firestone, οι οποίες παρόλο που έβλεπαν τις έμφυλες διαφορές βαθιά ριζωμένες στις σωματικές ικανότητες (αναπαραγωγή) υποστήριζαν ότι η σύγχρονη τεχνολογική ανάπτυξη μας δίνει τη δυνατότητα να καταστήσουμε αυτή τη διαφορά μεταξύ αντρών και γυναικών σχετική και καλούσαν στην καταστροφή όλων των κατηγοριών φύλου. Αυτή και η Andrea Dworkin (1977), η οποία ήταν πολιτικά αντίθετη με οποιονδήποτε έμφυλο βιολογικό καθορισμό, δεν μπορούν να προσδιοριστούν ως φεμινίστριες της διαφοράς. Επίσης, οι ακτιβίστριες και ακτιβιστές των πρώτων γκέι και λεσβιακών κινημάτων στις αρχές του 1970 και στις αρχές του 1980, οι έγχρωμες φεμινίστριες, οι λεσβίες σαδομαζοχίστριες και άλλες σεξουαλικά ριζοσπαστικές κατηγορίες δεν παρήγαγαν ουσιοκρατικά περιεχόμενα, αλλά αντιθέτως φώτισαν πολύπλευρα τις καταπιέσεις και έδωσαν ριζοσπαστική προοπτική στις πολιτικές ταυτότητας του δεύτερου κύματος.

Όπως αναφέρει ο Mesli¹⁵ οι παραπάνω «πρόσφεραν στις

πολιτικές ταυτότητας την διορατική οπτική ότι η διαχείριση του ζητήματος των διαφορών δεν προϋποθέτει την απάρνηση των ταυτοτήτων αλλά την πλήθυνση των ταυτοτικών οπτικών. (...) Αρνούμαι ότι οι πολιτικές ταυτότητας αντιτάσσονται δομικά την αντι-ουσιοκρατία και συνεπώς ότι μια αντι-ουσιοκρατική οπτική απαιτεί απαραίτητα την απόρριψη των πολιτικών ταυτότητας. (...) Σε αντίθεση με μια ευρεία πεποίθηση, πιστεύω ότι οι αντι-ουσιοκρατικοί προσδιορισμοί του φύλου και του σεξουαλικού προσανατολισμού δεν μπορούν να αποδοθούν αποκλειστικά ούτε στις κουήρ, μη-ταυτοτικές ή αντι-ταυτιτικές πολιτικές ούτε πλήρως στη μεταδομιστική σκέψη ή επονομαζόμενη Γαλλική Θεωρία. Επανεξετάζοντας το έργο των πρώιμων ριζοσπαστριών φεμινιστριών, των γκέι και λεσβιών ακτιβιστριών των κινημάτων για την απελευθέρωση, τις γαλλίδες ριζοσπάστριες και υλιστρίες φεμινίστριες, βλέπουμε πως εκείνες οι θεωρητικοί και ακτιβίστριες βασίζοντας τις απόψεις τους στον στρουκτουραλισμό, τον υλισμό και τον Μαρξισμό, διατυπώσαν ριζοσπαστικούς αντι-ουσιοκρατικούς ορισμούς των κατηγοριών φύλου, καιρό πριν την εμφάνιση της κουήρ θεωρίας (...).»

Από την άλλη, το ότι η φεμινιστική ουσιοκρατία έχει

12 Williams, 2014

13 Το επιχείρημα που αρθρώνει αυτό το κομμάτι, εστιάζει στη συζήτηση για τον αυτοπροσδιορισμό της ταυτότητας. Ισχυρίζεται, λοιπόν, ότι βλέπει κριτικά τον αυτοπροσδιορισμό του φύλου ιδωμένου ως "γιορτής" από την πλευρά των τρανς ακτιβιστών. Στην πραγματικότητα όμως, στέκεται κριτικά στην τρανς εμπειρία και πρόκειται περισσότερο για μια αντιδραστική παρά για μια ριζοσπαστική θεωρία, λόγω της προσήλωσής της σ' ένα βιολογικά καθορισμένο και αμετάκλητο δυϊστικό δίπολο φύλου. Ο όρος gender critical δηλώνει υπόρρητα ότι ο τρανς ακτιβισμός στέκεται μη κριτικά (un-critical) στο σύστημα φύλου, αγνοώντας σκόπιμα τις από χρόνια πολύπλευρες κριτικές στις κατηγορίες φύλου (συμπεριλαμβανομένου και αυτής, ως κατηγορία διάγνωσης) που έχουν διατυπωθεί μέσα στις τρανς κοινότητες.

14 Williams, 2015

15 Rostom Mesli, In Defence of Identity Politics: A Queer Reclamation of a Radical Concept, 2015.

γεννηθεί μέσα στις ταυτοτικές πολιτικές είναι αδιαμφισβήτητο. Αυτό που ιστορικά η Gayatri Chakravorty Spivak έθεσε ως «*ρίσκο της στρατηγικής ουσιοκρατίας*» (strategic essentialism), αναφερόμενη στην πολιτική στρατηγική του να κινητοποιούνται οι μειονοτικές και εθνοτικές ομάδες στη βάση της κοινής έμφυλης, πολιτιστικής και πολιτικής τους εμπειρίας, αντικατοπτρίζει όχι μόνο τα ζητήματα στρατηγικής αλλά και την αγωνία μέσα στους φεμινισμούς γύρω από την χρήση των ταυτοτήτων. Χωρίς να αφαιρούμε την σημασία της συζήτησης περί στρατηγικής ουσιοκρατίας και την ιστορικότητά της, μας είναι ξεκάθαρο πως κομμάτια του τότε ριζοσπαστικού φεμινισμού ολίσθαιναν κυριολεκτικά, μαζί με το ρίσκο της Spivak, στην ίδια την ουσιοκρατία. Τα χρόνια πέρασαν, μαζί τους ήδη και δύο (φεμινιστικά) κύματα, αλλά τα ζητήματα της ουσιοκρατίας (εντός) των πολιτικών ταυτοτήτων παραμένουν ανοιχτά.

Επιστρέφοντας στο ζήτημα των αντι-τρανς φεμινισμών, βλέπουμε ότι η αναδρομή στην ιστορία των πολιτικών ταυτοτήτων μάς δίνει τα εργαλεία ώστε να απαντήσουμε σε κάποια ανοιχτά ερωτήματα που διαρκώς επανέρχονται μέσα στους φεμινιστικούς αγώνες. Αν τελικά οι πολιτικές ταυτότητας πάντα παράγονται και αναπαράγουν ουσιοκρατικές κατανοήσεις της ταυτότητας. Αν οι πολιτικές ταυτότητας πάντα ευνοούν ομογενοποιητικές οπτικές και ως τέτοιες πρέπει, κατά συνέπεια, να απορριφθούν για να μπορούμε να διαχειριζόμαστε τις διαφορές μέσα στην κοινότητα και να παράγουμε συλλογικούς φεμινιστικούς αγώνες.

Αποδομώντας τον αντι-τρανς φεμινισμό

Ο αντι-τρανς λόγος των Terf βασίζεται στην αποδοχή του γενετικού αποκλειστικά καθορισμού του βιολογικού φύλου, με τον οποίο το κοινωνικό είναι αλληλένδετο. Το χρωμοσωμικά καθορισμένο φύλο νοείται σαν ουσία, βάση της γυναικείας αδελφότητας και αδελφοσύνης, που χρήζει μάλιστα υπεράσπισης. Οι εν λόγω φεμινίστριες εισάγουν εκ νέου την έννοια «γυναίκα», αγνοώντας εντελώς την κατατεθμενή από τα '80ς κριτική θέση ολόκληρης της φεμινιστικής μεταδομιστικής σκέψης (Amber Hollibaugh, Gayle Rubin, Carol Vance, J. Butler κτλ) και το ότι το βιολογικό φύλο είναι εξίσου κοινωνική κατασκευή.

Η ταυτότητα λοιπόν επανεισάγεται με όρους βιολογίας, γίνεται αντιληπτή σαν ουσία, για να παράξει, τι άλλο, αποκλεισμούς. Αυτό δε σημαίνει ότι όλες οι πολιτικές ταυτότητας ολισθαίνουν εγγενώς σε ουσιοκρατικές θέσεις, αλλά ότι αυτό κάνουν οι συγκεκριμένες πολιτικές ταυτότητας.

Οι αντι-τρανς φεμινίστριες για να διεκδικήσουν πολιτικό και φυσικό χώρο μέσα στην ευρύτερη lgbtqi κοινότητα χρησιμοποιούν ως ρητορική τους το δικαίωμα στην ελευθερία του λόγου (που βάλλεται). Εδώ, το επιχείρημα της ελευθερίας του λόγου παίρνει τη μορφή ιδεολογικού όπλου απέναντι στους αγώνες για τρανς ορατότητα. Η τρανς ταυτότητα παρουσιάζ-

εται αναληθώς ως ηγεμονική, η οποία αποτρέπει κάποιες cis φεμινίστριες να εκφράσουν τις κριτικές τους θέσεις. Σ' αυτό το σχήμα, κυρίαρχες θέσεις, όπως η τρανσφοβία, επαναδιατυπώνονται ως μειονοτικές που αγωνίζονται για την ύπαρξη τους. Η τρανσφοβία εδώ ενσαρκώνεται με τον ισχυρισμό ότι δεν είμαστε ελεύθερες μέσα στην κοινότητα να είμαστε τρανσφοβικές. Η ελευθερία του λόγου, ο διάλογος και η συζήτηση μετατρέπονται από τις ίδιες σε τεχνικές εξότωσης (των τρανς). Για όλους αυτούς τους λόγους, ο αντι-τρανς φεμινισμός δεν γίνεται παρά να ιδωθεί από την κοινότητα ως μια συλλογιστική και υλική πρακτική που αναιρεί τις φεμινιστικές αρχές της ισότητας και της αξιοπρέπειας.

Η εννοιολόγηση της κατηγορίας «γυναίκα», η υπεράσπιση και αστυνόμευση της φεμινιστικής ταυτότητας, οι πολιτικές ασφάλειας των φεμινιστικών χώρων, τα ζητήματα της αυτονομίας του σώματος και της επιθυμίας είναι ανοιχτά μέσα στις φεμινιστικές κοινότητες. Για τον λόγο αυτό, στο παρόν, η άρνηση κάθε λογής ουσιοκρατικών αντι-τρανς φεμινιστικών περιεχομένων και φεμινισμών είναι σπουδαίας σημασίας όπως και οι συνδέσεις των φεμινισμών με την τρανς θεωρία. Οι τρανς και δη οι γυναίκες of color αποτελούν, τόσο ιστορικά (Silvia Rivera, Marsha P. Johnson, Stormé DeLarverie,

βλέπε ιστορία της εξέγερσης στο Stonewal) όσο και ουσιαστικά, δομικό κομμάτι των κινημάτων για κοινωνική δικαιοσύνη όπως και των διαθεματικών φεμινιστικών αγώνων. Χαρακτηριστικό πρόσφατο παράδειγμα για το συγκείμενο σε Ην. Βασίλειο-Ιρλανδία είναι η δυναμική φεμινιστική καμπάνια στην Ιρλανδία το 2018 υπέρ των εκτρώσεων, η οποία έβαλε κεντρικά ότι το δικαίωμα στις εκτρώσεις με το δικαίωμα στην ταυτότητα φύλου/τα δικαιώματα των τρανς ατόμων πάνω στο σώμα τους πηγαίνουν χέρι-χέρι.

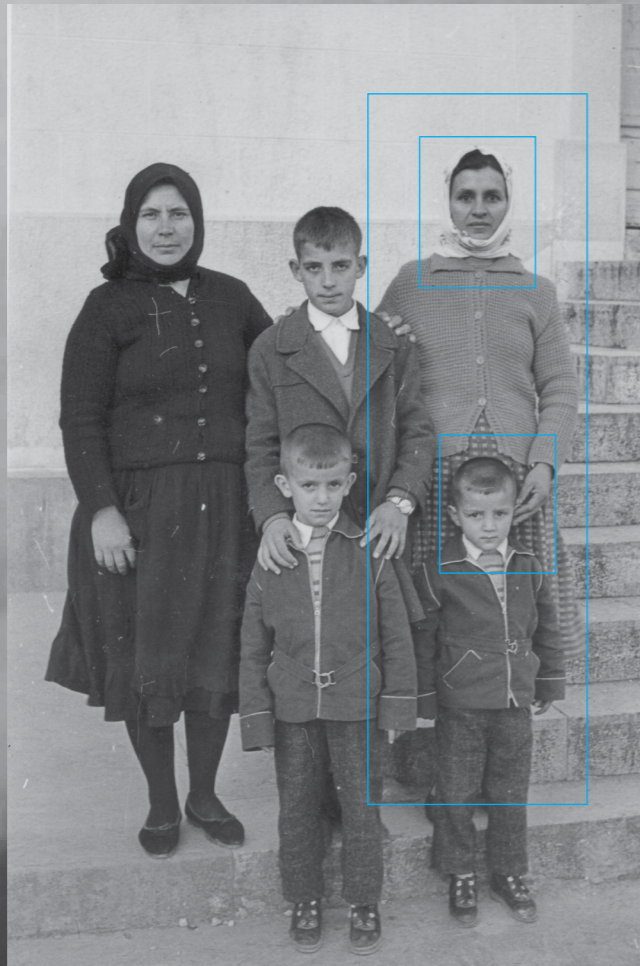
Κάθε φεμινιστική θεωρία που βασίζεται στη γενίκευση, την απλούστευση και τη δυϊστική ανάλυση, η οποία εσφαλμένα μπερδεύει την κυρίαρχη θέση μέσα σε μια κατηγορία (cis, λευκή, μεσοαστή, straight γυναίκα) με τη γενίκευση της ίδιας της κατηγορίας («γυναίκα») είναι καταδικασμένη, στην καλύτερη περίπτωση, να σφάλλει.

Από τη θέση μας, οφείλουμε να θεματοποιήσουμε τα σημεία που οι πολλαπλές καταπίεσεις φυλής, φύλου, τάξης και cis straight ηγεμονίας συναντώνται και, όπως κάποιες από τις τρανς είπαν στην Ιρλανδία υπέρ του αγώνα για τις εκτρώσεις το 2018, να αγωνιστούμε είτε για όλ@, είτε για κανέν@.

Βιβλιογραφία

1. Sara Ahmed, An Affinity of Hammers, TSQ, Volume 3, Issues 1-2, 2016.
2. Talia Mae Bettcher, Trans Feminism: Recent Philosophical Developments, Philosophy Compass Volume 12, Issue 11, 2017.
3. Valerie Bryson, Feminist Political Theory: An Introduction, Palgrave Macmillan, 1992.
4. Asad Haider, Mistaken Identity: Race and Class in the Age of Trump, Verso, 2018.
5. C. Jacob Hale, Consuming the Living, Dis(re)membering the Dead in the Butch/FTM Borderlands, GLQ, Volume 4, Issue 2, Duke University Press, 1998.
6. Sally Hines, The feminist frontier: on trans and feminism, Journal of Gender Studies, 2017.
7. Rostom Mesli, In Defence of Identity Politics: A Queer Reclamation of a Radical Concept, 2015.
8. Christian Williams, TERF: What it Means and Where it Came From, The TransAdvocate, 2014 a.
9. Christian Williams, TERF Hate and Sandy Stone, The TransAdvocate, 2014 b.
10. Christian Williams, Sex, Gender and Sexuality: The TransAdvocate interviews Catharine A. MacKinnon, 2015.
11. Christian Williams, Radical Inclusion: Recounting the Trans Inclusive History of Radical Feminism, TSQ, Volume 3, Issues 1-2, 2016.

χ έ ρ ι α

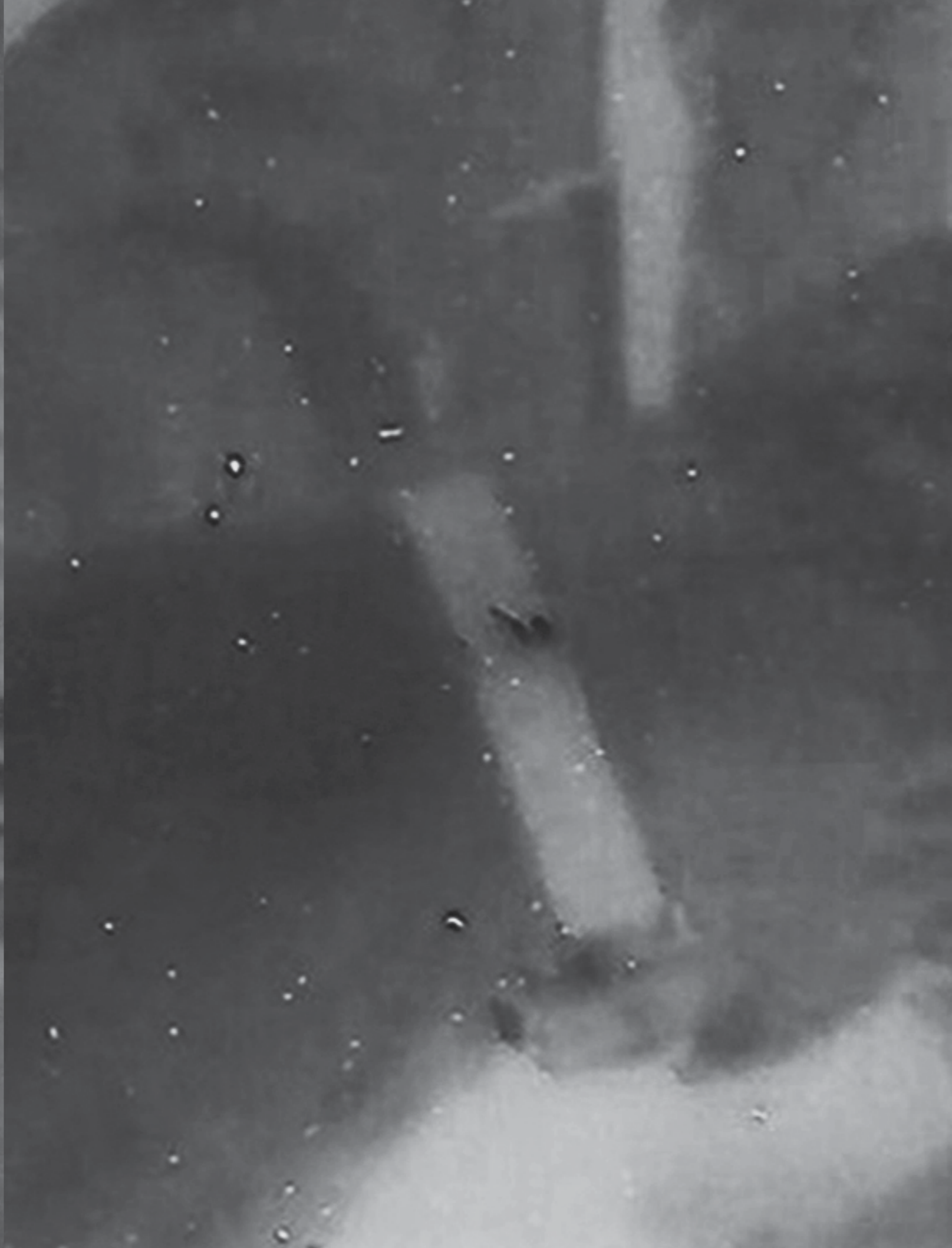
μια μέρα, τον πρώτο καιρό που ήταν στην Αθήνα είδε ένα ιπτάμενο αυτοκίνητο να απογειώνεται στη λεωφόρο Συγγρού.

δεν ήξερε να γράφει. με κάτι στραβά γράμματα έφτιαχνε ανορθόγραφες προτάσεις. στο τετράδιο με τις συνταγές της έβαζε άλλους να γράφουν για να είναι σωστά και όμορφα.

δούλευε σαν καθαρίστρια σε πολυκατοικίες αλλά και στα γραφεία του ΕΟΤ στο κέντρο. εκεί οι γυναίκες είχαν αναπτύξει σχέσεις, κάτι ανάμεσα σε παρέα και συμμορία. εκτός απο τη σκληρή σωματική εργασία η δράση τους περιλάμβανε μικροκλοπές γομών, blanco και λοιπής γραφικής ύλης.

είχε μια λεπτότητα και μια ευγένεια στους τρόπους.

α γ ώ γ ι μ α

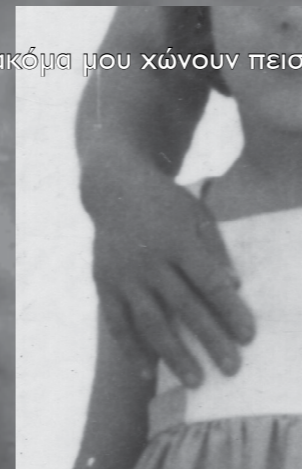

όταν ήμουν μικρή, τα καλοκαίρια που γύρναγαν με τον παππού απο τη Γερμανία πήγαινα σπίτι της και μου έφτιαχνε ψωμάκι “μαργαρίτα” με βούτυρο και μέλι.

όταν ερχόντουσαν στην Ελλάδα τα καλοκαίρια έφερναν δώρα απο το c&a, σοκολατάκια merci με γεύσεις και Gummibärchen.

στο εργοστάσιο που δούλευε έφτιαχνε ταπετσαρίες καθισμάτων αυτοκινήτων. μια μέρα η μηχανή της έραψε το χέρι μαζί με το κάθισμα.

τα χέρια της ακόμα μου χώνουν πεισματικά εικοσάευρα στην τσέπη.

Γιαγιά, θα μου πεις μια ιστορία;

«Ο φόβος των γηρατειών γεννιέται από τη συνειδητοποίηση ότι δεν ζεις σήμερα τη ζωή που θα ήθελες. Είναι ισοδύναμος με την αίσθηση ότι καταχράσαι το παρόν».
Susan Sontag 1961

Τα χρόνια περνάνε, οι μαμάδες γερνάνε, οι γιαγιάδες πεθαίνουν και εμείς αναρωτιόμαστε. Ήταν άραγε χαρούμενες στη ζωή τους; Ένωσαν αγάπη; Ερωτεύτηκαν; Ευχαριστήθηκαν το σεξ; Τί σχέση είχαν με τους άντρες τους; Είχαν φίλες; Αγάπησαν άλλες γυναίκες; Τα θέλανε τα παιδιά που έκαναν; Τι ζωές έζησαν; Αγwonίστηκαν; Τις δυσκολίες πώς τις ξεπερνούσαν; Πώς επιβιώνει κάποια τελικά σ' αυτή τη ζωή ρε γιαγιά;

Μεγαλώνοντας αναλογιζόμαστε τις ζωές μας παράλληλα με τις ζωές μεγαλύτερων κοντινών μας γυναικών. Ανακαλύπτουμε κοινές ανησυχίες και διαφορετικούς τρόπους αντιμετώπισης της ζωής. Έχουμε ανάγκη να μας μεταφερθεί αυτή η γνώση για να τις γνωρίσουμε ουσιαστικά, να τις καταλάβουμε καλύτερα. Και μέσα από αυτό να βρούμε τρόπους να την παλέψουμε και εμείς οι ίδιες. Η ίδια αυτή μετάδοση της γνώσης που γίνεται αφανώς από γενιά σε γενιά και μέσα από την οποία υπόγεια μεταφέρονται τρόποι επιβίωσης στον έμφυλα καταμερισμένο κόσμο που ζούμε, έχουμε την ανάγκη να έρθει στην επιφάνεια ώστε να αναγνωριστεί και η πολιτική της σημασία.

Αυτές οι γυναίκες που μας φρόντιζαν είχαν μια ζωή δικιά τους πριν και μετά από μας. Για μας ήταν οι γιαγιάδες μας αλλά πέρα από αυτό το ρόλο που έφεραν εις πέρας ήταν και γυναίκες οι οποίες έζησαν τις δικές τους ζωές, για τις οποίες ποτέ δεν αναρωτηθήκαμε.

Ζωές που δεν τις ζήσαμε εμείς αλλά μας επηρέασαν από γενιά σε γενιά
Ζωές που δε μπορούσαμε να φανταστούμε
Ζωές δύσκολες, που συχνά τις όριζαν άλλοι χωρίς να υπάρχει περιθώριο επιλογής
Ζωές που τις ζουν με κόπο αλλά και με πείσμα
Ζωές που τις αντιμετώπισαν με χιούμορ
Ζωές που αξίζει να φωτιστούν

Γι' αυτό τον θεωρούμενο δεδομένο και αναμφισβήτητο ρόλο της γιαγιάς θέλουμε να μιλήσουμε και να μοιραστούμε την αγάπη και το θαυμασμό που έχουμε πολλές από εμάς. Για τις γιαγιάδες που μας μεγάλωσαν αλλά και για αυτές

τις άγνωστες σε μας που βλέπουμε στο δρόμο ή ακόμα και για αυτές που χάνονται και βλέπουμε στις ανακοινώσεις του silver alert.

Ο κοινωνικός ρόλος των γιαγιάδων, αντηχώνας και διπλασιάζοντας τον μητρικό ρόλο, κατάφορτος, όπως και ο τελευταίος, από κοινωνικά στερεότυπα τα οποία και οι ίδιες πολλές φορές συντηρούν και αναπαράγουν, σπάνια γίνεται αντικείμενο πολιτικού στοχασμού. Και αυτό γιατί τόσο η κοινωνική υποτίμηση της σημασίας της φροντίδας, όσο και η ίδια η ευαλωτότητα -η συνδεδεμένη με τη γήρανση και άρα την ανάγκη της λήψης φροντίδας είτε σε οικογενειακό επίπεδο είτε σε επίπεδο κράτους- στιγματισμένη ως κοινωνικό βάρος, κατηγοριοποιούν αυτές τις ζωές, ως ζωές μικρότερης σημασίας και τις τοποθετούν στην αφάνεια. Ενάντια σε αυτή την τάση, θέλουμε να μιλήσουμε για τις ζωές καθημερινών γυναικών που, λιγότερο ή περισσότερο ηθελημένα, έδωσαν τη φροντίδα τους σε εμάς. Μια φροντίδα μη αναγνωρισμένη, φυσικοποιημένη και κοινωνικά επιβεβλημένη στο ελληνικό πλαίσιο.

Μέσα από την προφορική ιστορία προσπαθούμε να ψηλαφήσουμε τα συναισθήματα που οι ιστορίες τους μας γεννούν αλλά και να φωτίσουμε τη ζωτική σημασία της φροντίδας ως συναισθηματικής εργασίας πέρα από τους έμφυλους και ηλικιακούς καταμερισμούς που την οργανώνουν κοινωνικά.

Πιο συγκεκριμένα στο παρόν τεύχος παρουσιάζουμε τις ζωές δύο γυναικών, που γεννήθηκαν τη δεκαετία του 1930, της Αγγελικής και της Μπέτυ. Μια από εμάς γράφει την ιστορία της γιαγιάς Αγγελικής μέσα από τις αφηγήσεις τόσο της ίδιας όσο και του γιου της. Από την άλλη, η Μπέτυ αφηγείται τη ζωή της στην εγγονή της, μέσω μιας συνέντευξης.

Γιαγιά μου Αγγελική

Θυμάμαι τη γιαγιά μου. Προσπαθώ να τη θυμάμαι. Μου έρχονται στο μυαλό, όταν τη σκέφτομαι, όλες οι στιγμές φροντίδας της. Είμαι δεν είμαι 4-5 χρονών και με τυλίγει στην καφέ κουβέρτα της, έχω πυρετό και έχει ξυπνήσει από τις 6:00 για να έρθει με 2 λεωφορεία στο σπίτι μας. Μυρίζω το στήθος της όταν με παίρνει αγκαλιά. Βλέπω το δέρμα της λεπτό και γερασμένο, μου φαίνεται περίεργο. Το δέρμα της μαμάς μου δεν είναι έτσι. Έχει αφήσει μία νυχτική στο σπίτι μας για τα βράδια που ξεμένει σ' αυτό. Τη φυλάω στην ντουλάπα μου μαζί με τα παιδικά μου ρούχα. Είναι ροζ, φαρδιά με λουλουδάκια. Τόσο γιαγιαδίτικη, αλλά καθόλου το στυλ της. Για χρόνια, και αφού πια έχει σταματήσει να κοιμάται σπίτι μας, τη βγάζω και τη μυρίζω μέχρι να χάσει πια κάθε μυρωδιά της.

Παίζουμε με τα κουζινικά μου. Κάνω εγώ το παιδί, αυτή τη μαμά. Κάνει πως με ταΐζει κρέμα από το άδειο πλαστικό μπολάκι και εγώ δήθεν κλαίω. Έλα μου λέει να αλλάξουμε, εγώ παιδί, εσύ μαμά. Πιάνω κουταλάκι και μπολάκι και κάνω πως την ταΐζω. «Φάε, φάε!» της φωνάζω. «Αν δεν φας όλο το φαί σου δεν θα φύγεις από εδώ!» Η γιαγιά μου σταματάει απότομα, τη βλέπω να σοβαρεύει. Συνειδητοποιεί, πως υποδύομαι εκείνη. «Έτσι κάνω εγώ; Έτσι σου φωνάζω για να φας;» λέει και βουρκώνει.

Τα καλοκαίρια μας πηγαίνουμε στο εξοχικό στην Ασπροβάλτα. Μας αφήνουν μόνες για κάποιες μέρες. Έχει μεγαλώσει κι αυτή και το ζάχαρο την έχει χτυπήσει άσχημα. Τα πόδια της πονάνε πολύ. Με πηγαionoφέρνει όμως κάθε μέρα με τα πόδια στη θάλασσα. Γιαγιά και εγγονή στην άκρη του δρόμου, έχουμε ανοίξει την ομπρέλα για να προστατευτούμε από τον ήλιο. Στεκόμαστε που και που για να πάρει μία ανάσα. «Δεν αντέχω, δε με κρατάνε τα πόδια μου.» λέει, αλλά συνεχίζει.

Η Αγγελική γεννήθηκε το 1933 στο χωριό Κυπρίνος στην Ορεστιάδα του Έβρου. Η μάνα της γέννησε 12 παιδιά, αλλά ζήσανε τα 6. Είναι φτωχή οικογένεια, καλλιεργούν σουσάμι και μετάξι. Ο πατέρας της είναι κομμουνιστής και αυταρχικός άνθρωπος. Μετά τον εμφύλιο μέσα σε μία νύχτα μαζεύει όλη σχεδόν την οικογένειά του σε ένα κάρο και φεύγει για να γλιτώσει. Περνάει από διάφορες χώρες και τελικά καταλήγουν στην Τσεχοσλοβακία, όπου το κομμουνιστικό κόμμα φροντίζει για την εγκατάστασή τους.

Η γιαγιά μου η Αγγελική αφηγείται την ιστορία του προξενιού της. Παίζει με το ποδήλατό της στο δρόμο. Μέσα στο σπίτι, ο πατέρας της και ένας ξάδερφός του, κανονίζουν το προξενιό. Ο γαμπρός, ο Στέργιος, είναι 32 χρονών σύντροφος και Έλληνας. Αυτή είναι 16 χρονών, θα τη φροντίσει. Παντρεύονται και μετακομίζουν στο Μπρνο, στη νοτιοανατολική Τσεχοσλοβακία. Πιάνει δουλειά αρχικά ως νηπιαγωγός, ύστερα σε ένα βιβλιοδετείο και τελικά για τα περισσότερα χρόνια της ζωής της στο Μπρνο δουλεύει ως σερβιτόρα σε ξενοδοχεία.

Έλεγε ότι τα καλύτερα χρόνια της ζωής της ήταν στο Μπρνο. Ξένη μεν σε ξένη χώρα, άλλα μακριά από τη φτώχεια της Ελλάδας. Μαθαίνει γρήγορα τη γλώσσα, κάνει δύο γιους κι αποκτάει δικά της λεφτά. Οι αδερφές της μένουν και αυτές στο Μπρνο, τις έχει κοντά της. Εκείνη την εποχή το Μπρνο έχει δυόμισι χιλιάδες Έλληνες. Ο Στέργιος μαθαίνει δύσκολα τα τσεχικά και δεν μπορεί να συνηθίσει στην ξένη χώρα

που είναι για αυτόν μάλλον κάτι το προσωρινό. Σκέφτεται συνέχεια την Ελλάδα και αποφασίζει ότι πρέπει να γυρίσουν πίσω. Το '65 η Αγγελική στέλνει προσωπική επιστολή στη βασίλισσα Φρειδερίκη και ζητάει τον επαναπατρισμό της οικογένειας. Ύστερα από διαδικασίες, τελικά το '67 εν καιρώ Χούντας, γυρνάνε στην Ελλάδα. Στη Θεσσαλονίκη προσπαθούν να ξαναφτιάξουν μία ζωή. Ο πατέρας μου, μου διηγείται μία ιστορία για τη μητέρα του την Αγγελική, τη γιαγιά μου δηλαδή:

«Έχουν κουβαλήσει από την Τσεχία μία ραπτομηχανή. Βρίσκει η μητέρα μου, μέσω μιας ανιψιάς να κάνει μία δουλειά, να ράψει κάποια υφάσματα με ανταμοιβή. Η δουλειά γίνεται και η ανιψιά που έχει μεσολαβήσει, έρχεται στο σπίτι για να της φέρει τα λεφτά. Τα δίνει όμως στον άντρα της τον Στέργιο. «Δικά μου είναι τα λεφτά, εγώ τα δούλεψα!» λέει η μητέρα μου. Η ανιψιά απαντάει, «Θείο, τι λέει αυτή; Δεν την πατάς κάνα ξύλο;»

Τα λεφτά τελικά τα παίρνει η Αγγελική, αλλά αυτή η αντιμετώπιση δεν ήταν κάτι που είχε συνηθίσει. Στην Τσεχοσλοβακία είχε τα δικά της λεφτά, τη δική της δουλειά και δεν είχε συνηθίσει να δίνει τα λεφτά που δούλεψε στον άντρα της. Όταν ο Στέργιος πεθαίνει μετά από πέντε χρόνια, οι συγγενείς του σκέφτονται να της πάρουν τους γιους της. Μία νέα γυναίκα, χήρα, πώς θα τα βγάλει πέρα χωρίς άντρα, λένε. Τελικά κάτι τέτοιο δε γίνεται, και η Αγγελική χήρα στα 39 της μεγαλώνει μόνη της τα παιδιά της. Οι αδερφές της, έχουν γυρίσει κι αυτές στην Ελλάδα, έχουν παντρευτεί και μένουν σε άλλες πόλεις. Δουλεύει σε καπνομάγαζα, σε βιοτεχνίες, ράβει φασόν στο σπίτι και κάνει γενικά ότι δουλειά βρει. Σύμφωνα με την αφήγηση του πατέρα μου, η Αγγελική ποτέ δεν μπόρεσε να εγκλιματιστεί στην παραδοσιακή πραγματικότητα της Ελλάδας.

Η Αγγελική που γνώρισα εγώ, η γιαγιά μου, είναι μία γυναίκα στοργική, απότομη πολλές φορές και ακούραστη. Τα τελευταία της χρόνια τα περνάει μέσα στη μοναξιά και με ένα ζαχαρώδη διαβήτη που έχει κλονίσει ανεπανόρθωτα την υγεία της.

Γιαγια Ξεκινάμε ! Άσε με ήσυχη..Τι να πω για τη ζωή μου..

Είμαστε στο νοσοκομείο, έξω από το χειρουργείο, και της κάνουν μία αγγειοεπέμβαση. Τα αγγεία των ποδιών της είναι γεμάτα θρομβώσεις. Την ακούω που φωνάζει από τον πόνο για ώρες πολλές.

Όσο περνάνε τα χρόνια βλέπει όλο και λιγότερο και κινείται με δυσκολία. Νοσηλεύεται αρκετές φορές. Είμαι έφηβη πλέον και κοιμάμαι μαζί της σε όλα τα νοσοκομεία. Γυρνάω μαζί της, όλα τα νοσοκομεία της Θεσσαλονίκης. Κάποια στιγμή, το πόδι της έχει τόσες πληγές από το διαβήτη που πρέπει να της το κόψουν. Από εκεί και πέρα η καθημερινή της φροντίδα είναι ένα ζήτημα που απασχολεί όλη την οικογένεια. Μετακινείται με αναπηρικό καροτσάκι και είναι σχεδόν απόλυτα εξαρτημένη από τη δική μας φροντίδα. Είναι μονίμως θλιμμένη και μιλάει ελάχιστα. Για χρόνια, φαίνεται σαν να βρίσκεται στο δικό της κόσμο, αποκομμένη, χωρίς να καταλαβαίνει καλά, τι γίνεται γύρω της. Τα γερατειά, η άνοια κι οι ασθένειες έχουν αλλάξει απόλυτα και για πάντα την εικόνα της γιαγιάς μου.

Έχει μπει πάλι στο νοσοκομείο και πάω να την επισκεφτώ μόνη μου. Είναι πλέον πολύ καταπονημένη. Την ακούω που αναπνέει με δυσκολία. Δε νομίζω ότι καταλαβαίνει πως είμαι δίπλα της. Προσπαθώ να της αλλάξω τη νυχτική που είναι βρώμικη. Δεν ανταποκρίνεται. Με δυσκολία τα καταφέρνω και κάποια στιγμή ακούω μέσα από τα χείλη της κάτι σαν ευχαριστώ. Μπορεί και να μου είπε σ' αγαπώ ή αυτό να θέλω να θυμάμαι. Το σίγουρο είναι πως καταλαβαίνει ότι είμαι εκεί. Μετά από 2 μέρες πέθανε, και αυτή ήταν η τελευταία φορά που την είδα.

Πες μου πότε και πού γεννήθηκες.

Εγώ μια ζωή ήξερα ότι γεννήθηκα 8 Αυγούστου 1932, να εδώ γύρω, στην Αθήνα. Πριν τρία τέσσερα χρόνια, που έχασα την ταυτότητα μου, μου πήραν το πορτοφόλι και πήγα να βγάλω καινούρια ταυτότητα, μου λένε στον Δήμο δεν υπάρχειτε εδώ! Πώς γίνεται λέω; Έρχεται χαρτί από τη Σύρο και με γράφει 1 Μάρτη 1932 Ερμούπολη! Πέθαναν όλοι και δεν ξέρω και ποιον να ρωτήσω τι είχε γίνει. Τώρα τι βγαίνω; Πιο μικρή ή πιο μεγάλη; Άλλαξα και ζώδιο; Εγώ μια ζωή ήξερα ότι είμαι λιοντάρι! Τώρα τι είμαι;

Είσαι πέντε μήνες πιο μεγάλη και στο ζώδιο ιχθείς.

Τι είναι αυτό; Καλό είναι;

Για πες λοιπόν, πού γεννήθηκες; Πώς μεγάλωσες;

Δεν ξέρω. Εγώ νιώθω ότι γεννήθηκα εδώ τριγύρω. Αφού έτσι το νιώθω από παιδί, αυτό λέω. Ο πατέρας μου ήταν από μια οικογένεια πολύ καλή, φτωχή, υπηρέτης του παππού μου, γιος του κηπουρού του πατέρα της μάνας μου, στη Σύρο. Είχαν καϊκια αυτοί. Ο πατέρας μου ερωτεύεται τη μάνα μου, την κλέβει και τη φέρνει εδώ και κάνει εφτά παιδιά.

Πόσων χρονών ήταν η μάνα σου;

16 χρονών ήταν η μάνα μου και ο πατέρας μου 18. Παιδάκια.

Η μάνα σου τι έλεγε γι' αυτό;

Η κακομοίρα ποτέ δεν ήταν χαρούμενη κι ευτυχισμένη. Μια στενοχωρημένη γυναίκα. Και όμορφη, μια κουκλάρα.

Και γιατί ήρθε εδώ; Δεν μπορούσε να κάνει αλλιώς;

Δεν μπορούσε. Είχε και πιστόλα ο πατέρας μου. Εφτά χρονιά στρατιώτης έκανε. Μάλωνε με όλον το στρατό. Τους πλάκωνε όλους στο ξύλο. Ήταν Κουταλιανός. Ξέρεις τι θα πει αυτό; Τρία τσουβάλια τσιμέντο τα έβαζε εδώ, και τα σήκωνε εκεί!

Και τη μάνα σου δεν την έψαξε κανείς;

Ε, πώς; Πήρε πιστόλα και πήγε στη μάνα της και λέει, «Μην κουνηθεί κανείς τη βάψατε!».

Η μαμά σου τι σου έλεγε για τη ζωή της;

Ποτέ δε μίλησε η καημενούλα, και ούτε που ξέρω τίποτα για τη μανούλα μου. Πάντα είχε ένα σκυθρωπό προσωπάκι, μελαγχολικό, και μη φοβάσαι εγώ τη βοήθησα. Πάντα τη βοηθούσα. Από δω έφυγε 54 χρονών από καρδιά αφού ξεκοιλιάστηκε πρώτα να κάνει παιδιά... Και όταν πέθανε ήμασταν στο νοσοκομείο σ' αυτόν το δρόμο, πώς

τον λένε; Κάτω στην Αθήνα, εκεί που μαλώνουν όλο τα πιτσιρίκια και μπαίνουν μέσα στο Πολυτεχνείο, απο τη στεναχώρια μου τα κακάρωσα, τα έκανα πάνω μου και έβγαλα το εσώρουχο, το πέταξα και έμεινα έτσι!

Τα αδέρφια σου;

Εγώ ήμουν το τέταρτο. Σε τρεις θείες μεγάλωσα εγώ σαν παιδί. Πήγαινα από αδερφή σε αδερφή της μάνας μου, που ήταν πλούσιες. Ότι έζησα, τα πιο καλούτσικα μου χρόνια, ήταν εδώ, σ' αυτό το σπίτι.

Πού δούλευες;

Η πρώτη μου δουλειά ήταν όταν έμενα στην θεία τη Βάσω, που ήταν άκληρη και δεν είχε παιδιά. Ο άντρας της δεν θυμάμαι τι ήταν ακριβώς... Μεγάλο κεφάλι μέσα στο Τζάνειο. Τα βιβλία κράταγε; Γιατρός ήταν; Δεν τον συμπαθούσα, γι' αυτό δεν έχω κρατήσει τίποτα από αυτόν μάλλον, τον πέταξα. Όχι ότι ήταν βέβαια κακός άνθρωπος. Με έπαιρνε μαζί του στη δουλειά, και τότε δεν αφήναν τους επισκέπτες να μπουν μέσα, γιατί κυκλοφορούσε η φυματίωση και έφευγε ο κόσμος σαν παραπούλια. Μετά ανακαλύφτηκε η πενικιλίνη και κάτι γίνηκε. Τέλοσπαντων, έτσι αμυδρά έρχονται στο κεφάλι μου. Εγώ ήμουν εκεί 14-15 χρονών, και μου δίναν τα φαγητά και τα πέρναγα μέσα. Σε μια στιγμή, μια φορά όμως το έκανα μόνο, πήγα κάτω από τη σκάλα, άνοιξα το μπολάκι και είχε παιδάκια! Μου μυρίσανε... Ξέρω γω; Και κάθισα εκεί, έφαγα δύο παιδάκια, το ξανασκέπασα και το πήγα μέσα! Χαχα! Αυτή ήταν η πρώτη μου δουλειά. Μετά, αφού μεγάλωσα κάπως, έφευγα απο δω και πήγαινα στο Μοναστηράκι με τα πόδια. Τότε είχαν κάτι αυτοκίνητα που τα λέγαν γκαζοζέ, δεν ξέρω αν έχεις υπ' όψιν. Πίσω στην πλάτη του αυτοκινήτου είχε ένα σαν θερμοσίφωνα πελώριο. Είχε και ένα μαρκούτσι και εκεί πηγαίνανε καβαλητά οι άντρες. Καβαλάγανε για να πάνε τζάμπα. Εμείς πηγαίναμε με τα πόδια. Πολύς δρόμος. Ξέρεις εκεί που είναι οι παλιές φυλακές στη Βουλιαγμένη; Λίγο πιο κάτω απο τη διασταύρωση που πάει και Συγγρού. Με το που φτάναμε στις φυλακές λέγαμε φτάσαμε! Είχαμε κάνει το μισό δρόμο. Περπάτημα; Εκεί στα παλιατζίδικα στο Μοναστηράκι ήταν μια ξαδέρφη της μάνας μου, που δούλευε στα φόδρια του παπουτσιού. Αυτή η δουλειά λέγεται μηχανικός στα φόδρια. Αυτό έκανα. Με είχαν μάθει τεχνική. Πόσο χρόνων δεν θυμάμαι. Δουλεύαμε για να πάρουμε μια μπουγάτσα απ' το δίπλα μαγαζί.

Για πες, στη δουλειά γίνονταν πράγματα; Διεκδικούσατε λεφτά; Έπαιζε εκμετάλλευση;

Τίποτα δε διεκδικούσαμε. Μας έλεγαν αυτά θα παίρνετε, αυτό θα είναι το ωράριο, τέρμα. Τι να διεκδικήσουμε; Δεν μπορούσαμε. Ούτε ΙΚΑ, ούτε τίποτα. Μετά δούλεψα σε φαρμακαποθήκη στην Ιπποκράτους και μετά σταμάτησα τη δουλειά, σαν κορίτσι, γιατί παντρεύτηκα. Παντρεμένη δούλεψα στη γερμανική πρεσβεία μαγειρίσσα. Από κει πήρα σύνταξη. Και μετά στο σπίτι έφτιαχνα κούκλες, πάνω στην ταράτσα, μάρκα el gresco. Σ' αυτήν τη διαδρομή για τη δουλειά (στη φαρμακαποθήκη) γνώρισα τον άντρα μου, γιατί έμενε εδώ παρακάτω. Ήταν στη γωνία, μ' έβλεπε, εγώ περνούσα από κει να πάω σε μια φίλη μου. Ήταν φίλος του αδερφού της, γνωριστήκαμε. Εγώ όμως αυτόν δεν τον αγάπαγα. Έναν άλλον αγάπαγα. Τέλοσπαντων. Αλλά εκείνος δεν το ήξερε. Εμείς φοβόμασταν να βγούμε από το σπίτι να μιλήσουμε σε άντρα και όταν με πιάσανε να μιλάω με τον παππού σου μου έκοψαν τις κοτσίδες.

Μόνο επειδή μιλούσατε;

Ναι, μόνο επειδή μιλούσαμε.

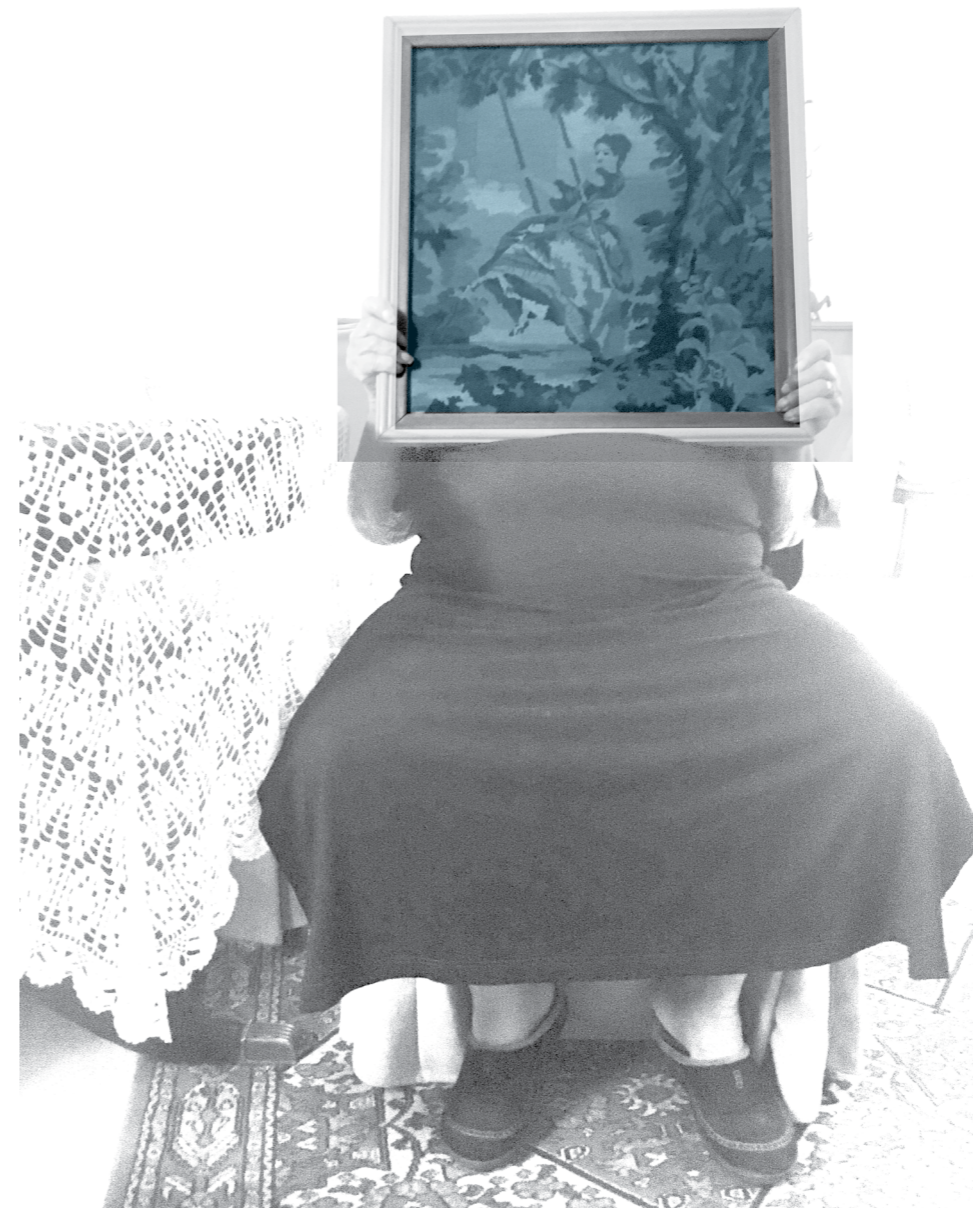
Ο πατέρας σου πώς σας συμπεριφερόταν;

Ο πατέρας μου έλεγε διατάζω και αυτό και τίποτε άλλο. Όποιος μπορούσε, ας πει όχι. Και με τα αγόρια και με τα κορίτσια. Μια μέρα που άργησε η αδερφή μου την έσπασε στο ξύλο και είχαμε πέσει όλοι από πάνω σα σφήκες, για να μη τη σκοτώσει. Τον αδερφό μου τον μικρό, άργησε να γυρίσει ένα βράδυ, τον έδεσε και τον πέταξε στο πηγάδι. Δεν τον αγάπησα τον πατέρα μου, αλλά τον λυπήθηκα και τον φρόντισα. Όταν τα έχασε όλοι τον διώξαν. Τα πουλιά του είχαν γίνει τόσα! Δεν ξέρω πως λεγόταν αυτά, κήλη; Ήταν τόσα! Ε, απο παντού του φεύγανε. Απο αυτό πέθανε και απο ειλεό.

Πολιτικά τι υποστήριζε;

Τότε τα πράγματα δεν ήταν όπως τώρα. Δεν κάναμε συζητήσεις για πολιτισμό και πολιτικά όπως τώρα. Μετά τον Αντρέα μάθαμε για πολιτικά και καταλάβαμε, μέχρι τότε κοιτάγαμε απλά να επιβιώσουμε.

Εσύ δε μου λεγες ότι σας έλεγαν κομμουνιστές;

Ο πατέρας μου πήγαινε στο καφενείο, γιατί εκεί πηγαίνανε για να τους πάρουν για δουλειά. Και τότε δεν είχαμε χαρτί υγείας όπως τώρα, και έπαιρνε τις παλιές εφημερίδες και τις κάναμε λωριδίτσες για να σκουπιζόμαστε. Ε, μια φορά είχε πάρει και έναν Ριζοσπάστη και τον είδε κάποιος ότι τον πήρε και είπαν ότι είναι κομμουνιστής. Και τα τέσσερα αδέρφια τα στείλανε στη Μακρόνησο και ήρθαν σπυριασμένα γεμάτα ψείρες και σπυριά. Οι μπάτσοι το κάνανε, αυτά τα γομάρια. Τότε ήταν χωροφυλακή, μετά έγινε η αστυνομία. Στον εμφύλιο είχαν έρθει στο σπίτι και χτυπούσαν το κεφάλι της αδερφής μου στο πάτωμα του σπιτιού, επειδή ήταν κόκκινο το τσιμέντο και της ούρλιαζαν ότι γράφει ΕΛΑΣ.

Με τις αδερφές σου τι σχέση είχατε; Αυτές παντρεύτηκαν;

Πολύ καλές σχέσεις είχαμε. Η μία παντρεύτηκε από συνοικέσιο. Η άλλη έφυγε επειδή πνίγηκε ο Αρτέμης, ο αρραβωνιαστικός της. Ήταν μέσα στο πλοίο που βυθίστηκε, το Χειμάρρα, και μετά αυτή ήθελε να φύγει, δεν άντεχε δω. Πήγε στην Αμερική στον αδερφό της μάνας μας. Τριάντα μέρες ταξίδι με το Σατούρνια. Πήγαμε και της κουνούσαμε το μαντίλι, δεν θα το ξεκάσω ποτέ. Και όταν πήγα εκεί μου είπε, «τη ζωή μου τη φαριστήθηκα τριάντα μέρες μέσα στο καράβι».

Γιατί λες; Ίσως επειδή ήταν ελεύθερη και μόνη της εκείνες τις μέρες;

Δεν ξέρω. Μπορεί γι' αυτό. Πάντως όταν ήμασταν μικρές με χτένιζε μια φορά και με κοπάνησε στο κεφάλι με την τσατσάρα. Και εγώ γύρισα και της είπα, «ε, αί στο διάλο». Και όταν πήγα μετά από μια ολόκληρη ζωή να τη δω στην Αμερική το θυμόταν και μου είπε, «είδες μ' έστειλες στο διάλο και γω ήρθα!».

Εσύ γιατί παντρεύτηκες;

Ξέρεις τι έκανε η μαλάκω η γιαγιά σου; Παντρεύτηκε στα 18. Όλη μου τη ζωή φρόντιζε την οικογένεια μου και μετά άρχισα να κάνω παιδιά και να φροντίζω αυτά. Πότε ήμουν παιδάκι; Πότε μεγάλωσα; Πώς πέρασαν τα χρόνια; Δεν κατάλαβα ποτέ. Κοιτάζομαι στον καθρέφτη και τρομάζω! Εγώ μέσα μου είμαι 20 χρονών, ρε! Το σώμα μου δε με ακολουθεί. Από πείσμα παντρεύτηκα και για να φύγω από τον πατέρα μου. Και έβλεπα έναν άντρακλα κούκλαρο, σπουδαίο, τον πιο ωραίο της γειτονιάς που έκανε σα λωλό και έλεγα και πολύς μου πέφτει. Έπιανε όλες τις φίλες μου, τους γνωστούς και έλεγε πέστε της, κάντε τη να πει ναι, αλλιώς θα πάω εδώ και έδειχνε το νεκροταφείο, και θα την πάρω κι αυτή μαζί μου. Έδειχνε τρελή αγάπη. Με ακολουθούσε και στο δρόμο για τη δουλειά. Και έλεγα εγώ αυτόν θα τον παίζω στα πέντε δάχτυλα...αλλά μούσι τελικά. Μετά όταν ήρθε στη μάνα μου και με ζήτησε και πηγαίναμε καμιά φορά σινεμά, μας δίνανε και την αδερφή μου τη μικρή μαζί. Αλλιώς δε μας αφήνανε. Με έπαιρνε αγκαλιά. Ήμουνα και αδύνατο ξέρεις. Ένα, σα μύξα ήμουνα. Τι διάλο ήθελε από εμένα;

Του άρεσες προφανώς.

Ναι, δεν ξέρω. Όλοι μου έλεγαν ότι έχω ωραίο σώμα, αλλά εμένα δε μου άρεσα. Έβαζα χαρτιά να φαίνεται λίγο βυζί να μοιάζω με γυναίκα. Η αδερφή μου, η Κούλα, ήταν πολύ όμορφη.

Είχατε πρότυπα ομορφιάς δηλαδή;

Ποια ομορφιά μωρέ! Εμείς βλέπαμε μια δυστυχία. Αυτή που είχε λίγο κρεατάκι

πάνω της, αυτή ήταν όμορφη. Θέλεις ήταν η φυματίωση, θες εκείνα τα σκελετωμένα σώματα του πεθαμού; Ξέρω γω; Δεν ασχολούμασταν με τέτοια.

Και τότε γιατί λες, «η τάδε ήταν όμορφη» και ότι εσένα δε σου άρεσες;

Μετά όταν μεγάλωνα, όταν άρχισε να με θέλει ο άντρας μου άρχισε να με νοιάζει.

Σεξουαλική επιθυμία πότε ένιωσες;

Να σου πω, ποτέ. Ίσως δε με άφηνε η ντροπή μου. Σα βιασμό το νιώθαμε. Δεν ξέρω πως το κάνουν οι άλλοι, αυτός όταν ήθελε να κάνει έρωτα τράβαγε τα βρακιά σου και σε σήκωνε. Σαν τα ζώα! Με πιάνανε τα νεύρα μου, δεν ήθελα ούτε να με ζυγώνει. Δεν ήταν ένας γλυκός άνθρωπος να σε καϊδέψει, να σου πει μια ωραία κουβεντούλα, να σε ρωτήσει. Πώς να σου πω; Σαν τον πάτερα μου ήταν. Κάπως έτσι φαντάζομαι δηλαδή. Τους είχα πιάσει μια φορά να πλένει η μάνα μου στο δωματιάκι που είχε τη σκάφη και όπως έπλενε αυτός πήγε... Τώρα τι κάθομαι και σου λέω μωρέ!

Πες μου, δε με πειράζει. Μ' αρέσει να μαθαίνω πώς ήταν τα πράγματα για τις γυναίκες από άλλες γενιές.

Έπλενε και πήγε από πίσω της και της σήκωσε τα ρούχα και της αύτωνε. Έτσι το έβλεπα και δε μου άρεσε και συνέχισα να μην θέλω έναν άντρα. Άσε με ήσυχια, αηδιάστηκα! Δε φαριστήθηκαμε τίποτα στη ζωή μας. Δεν είχαμε εναλλακτική, μέτρο σύγκρισης. Γνωρίσαμε έναν άνθρωπο, δε μας έκατσε καλά, από υπομονή, είχαμε παιδιά, ας κάτσουμε να υπομείνουμε. Αυτή ήταν η ζωή και μέναμε. Και γι' αυτό με παίρνει ο διάολος και με σηκώνει και λέω και τώρα στα γεράματα πάλι θα μου λένε τι θα κάνω; Μην τους χέσω όλους τώρα που μπορώ! Μπορώ; Έστω και με τη μαγκούρα. Προσπάθησα πάρα πολύ να φτιάξω μια οικογένεια διαφορετική από τη δικιά μου. Δεν έκανα κανέναν καβγά για να μη στενοχωρήσω κανέναν! Όχι επειδή δεν μπορούσα! Και με όλα αυτά που πέρασα έγινα δυνατή. Δυνατή αλλά όχι κακιά!

Κι ο παππούς σου ήταν βασανισμένος άνθρωπος. Ο πατέρας του πέθανε νωρίς, έμεινε ορφανός. Ο αδερφός του που ήταν 18 χρόνων, ένας κούκλαρος, πιο κούκλος από τον παππού, έβγαλε ένα σπυράκι στη μύτη και πέθανε.

Τι ήταν αυτό το σπυράκι δηλαδή;

Το «κακό σπυρί» λέγαν τότε. Ξέρω εγώ τι ήτανε; Πέθανε με ένα σπυράκι. Ο παππούς σου μπήκε στο ορφανοτροφείο, τι θα τράβηξε και εκεί...Η μάνα του παντρεύτηκε έναν άλλον, που έπαθε φυματίωση και τους κόλλησε και η αδερφή του παππού σου πέθανε. Γι' αυτό ο παππούς μίσησε τις γυναίκες και γι' αυτό μου συμπεριφερόταν έτσι κι εμένα αν και με αγαπούσε τρελά. Κάτι ξεκίνησε όμορφα, ήθελα να είναι ωραία η ζωή μου, αλλά δεν πέτυχε. Και ύστερα ό,τι έκανε αυτός εμένα δε μου άρεσε. Ήταν με το ζόρι, δεν ήταν με αγάπη. Πήγε στραβά όλη η διαδρομή, μπλέχτηκε στα γρανάζια της μαλακίας μας και των δύο. Άπειρη και γω, από γκρίνια σε γκρίνια. Φεύγεις από κάπου που δε σ' αρέσει λες θα βρω τα πατήματα μου, πας κάπου που είναι χειρότερα. Τώρα λες θα κάνω κουμάντο εγώ, δεν το πέτυχες ποτέ. Στην πορεία σου βγήκανε τούμπα. Ε, αί σιχτίρ!

Με τις φίλες τα συζητούσατε;

Όχι, απαγορευότανε αυτές οι συζητήσεις. Δε μιλάγαμε. Τα σχολεία μας τα πήραν

οι Γερμανοί και τα κάνανε φρούρια. Στην ηλικία που έπρεπε να ήμουνα στο σχολείο με τις φίλες με είχαν στις θείες δούλα. Φούσκωναν τα χέρια μου από την παγωνιά και το σφουγγάρισμα. Η δασκάλα ζητούσε μια κοτούλα για να μας κάνει μάθημα όλη τη χρονιά και ο πατέρας μου έλεγε αν δώσω την κότα δεν θα χουμε να φάμε και θα πεθάνετε! Τι τα θέλετε τα γράμματα; Και μετά που μεγαλώσαμε έλεγε τώρα που βγάλατε βυζιά θέλετε και σχολείο; Άσε με.. Πλημμυρίζουν μέσα τα μάτια μου...

Χαρά πότε ένιωσες;

Σιγά μην την ένιωσα ποτέ! Άκου πως ήταν τα πράγματα. Όταν παντρεύτηκα ο παππούς σου είχε έναν καλό θείο, ήταν γυψαδόρος. Όταν παντρευτήκαμε ήρθαμε εδώ και βάλανε μια μουσική, μια πλάκα στο γραμμόφωνο και σηκώθηκε και με χόρειψε. Και έρχεται ο παππούς σου και μου σκάει ένα χαστούκι να κάτσω κάτω. «Νωρίς είναι να πας στη μάνα σου», μου είπε. Πες μου εσύ τώρα για ποιο λόγο; Τι να χαρώ; Έβλεπα ότι ξεκινάει ο Γολγοθάς. Σπίτι δεν ήθελα να πάω ήταν άλλος διάολος εκεί.

Δεν μπορούσες να φύγεις, να πας κάπου μόνη σου;

Μια φορά είχε γίνει ένας καβγάς και μ' είχε πνίξει το δίκιο. Ήταν και ο θείος που σου λέω μπροστά και ένιωσα ότι είχα υποστήριξη και μ' έπιασε αμόκ και έμπηξα φωνές. Ήμουν 27 και είχα τρία παιδιά. Και μας τα φορτώνει και μας διώχνει όλους και φύγαμε και πήγαμε στη μάνα μου. Και κάθε βράδυ ερχόταν εκεί στο ρέμα έξω από το σπίτι, κάπνιζε και έβλεπα το τσιγάρο που άναβε και φώτιζε. Και καθόταν όλη νύχτα και με ζωγράφιζε και έγραφε στα πακέτα τα τσιγάρα έλα πίσω σπίτι και τέτοια και ξαναγύρισα. Εκεί που ήμουνα ενοχλούνταν από τα παιδιά μου και δεν μπορούσα να μείνω εκεί. Μια κατακρεουργημένη χώρα έβγαινε από φτώχεια, πείνα, μέχρι και τα βρακιά μας πουλάγαμε για να επιβιώσουμε. Πού να πάμε... Τώρα δε σηκώνω μύγα στο σπαθί μου. Θέλω να με σέβονται, να με αγαπήσουν και μένα λίγο να με αγκαλιάσουν, θέλω μια αγκαλίτσα. Έκανα υπομονή και έλεγα, «κρατήσου στάσου στα πόδια σου». Ένα τσιγάρο και έναν καφέ θέλω, θα μouna καλά. Από τότε που τα έκοψα αρρώστησα.

Πότε άρχισες να καπνίζεις;

8-9 χρονών ήμουν. Πετάγανε τη γόπα και γω την έπιανα με μια καρφίτσα που είχα πάντα στο πέτο και για να μην καίγομαι, τσίμπαγα την καρφίτσα στο τσιγάρο και το ρούφαγα. Μια μέρα κοκκάλωσα, έπεσα χάρω από τον καπνό και με πήγαν στο νοσοκομείο. Εγώ ήξερα τι έχω, αλλά δεν το λεγα. Χαχα! Μετά άρχισα να καπνίζω όταν αρραβωνιάστηκα. Μου έκοβε ο παππούς σου μισό και μου το βάζε μέσα σε ένα κουτί σπέρτα που είχε στην τσέπη του και μ' έστελνε στην τουαλέτα, για να μη με δούνε.

Οι φίλες σου παντρεύτηκαν; Πώς τα πήγαιναν με τους άντρες τους; Καλύτερα από εσένα;

Η Πόπη παντρεύτηκε μεγάλη. Η Κατερίνα έφυγε από δω. Εγώ έμεινα εδώ μόνη μου. Δούλευα, είχα παιδιά... Όλες καλύτερα από μένα ήταν. Εμένα η μοίρα μου ήταν που λέει και το τραγούδι: «Τι είμαι εγώ, να σου πω; Είμαι μέσα σε ένα φορτηγό δίχως φρένα και οδηγώ μες στη νύχτα»... Δεν τα θυμάμαι κιόλας, ξεχνάω. Τώρα λέω, πώς το λένε το άλλο; «Ανήκω σε μένα και στα όνειρα μου. Δεν θέλω κανέναν!». Έτσι!

Τώρα πώς περνάς με τις φίλες σου;

Τώρα είχα φίλες. Ωραία πέρναγα. Πηγαίναμε εκδρομές, ξεχνιόμουνα, πίναμε ουζάκια έλεγα αυτή είναι η ζωή! Τώρα κουτσάθηκα και καρφώθηκα εδώ. Με αγαπάνε όλες, γιατί έχω χιούμορ. Δεν κουτσομπολεύω, δε λέω για καμία τους. Εκεί που κάνουν κάνα σχόλιο πετάω κάτι, μια ατάκα. «Μάμι, να ζήσεις! Χωρίς εσένα τίποτα δεν αξίζει!», μου λένε. Είναι ωραία εκεί στο ΚΑΠΗ, είμαστε ξέγνοιαστες! Αν και όλες έχουν εγγόνια τα πηγαίνουν, τα φέρνουν, τα ποτίζουν, τα φροντίζουν. Και μεγάλες που είμαστε πάλι δουλεύουμε και χωρίς αμοιβή μάλιστα! Και τώρα είμαστε για απόσυρση...

Οι πιο κοντινοί σου φίλοι ποιοι ήταν;

Αυτή εδώ απέναντι, η Πόπη, που τρελάθηκε τώρα. Που έπαθε και εγκεφαλικό και τα κάνει και πάνω της. Και η Κατερίνα. Τώρα έχει πάθει Αλτσχάιμερ. Είχαμε περιπέτειες και όταν κάναμε καμία βόλτα όλο γκάφες παθαίναμε στο δρόμο. Κάναμε σήμα να μας κουβαλάνε, φτάναμε, δεν είχαμε εισιτήρια ποτέ μας. Πηγαίναμε κάπου και μετά ήμασταν κουρασμένες να γυρίσουμε και κάναμε σήμα να ανέβουμε σε κάνα αυτοκίνητο να μας φέρει. Πλάκες είχαμε. Αυτά κάνα δυο φορές γίνανε. Ήταν αλλιώς τα πράγματα τότε, δεν ήταν να φοβάσαι όπως σήμερα. Κοιμόμασταν στις ταράτσες, ανοιχτά τα παράθυρα, οι πόρτες μας, καθόμασταν στα σκαλοπάτια. Διασκέδαση, ας πούμε, να κάθεται έξω στην πόρτα να περάσει η φιλενάδα σου, ο φίλος σου. Τι φίλοι δηλαδή; Δεν είχαμε αγόρια φίλους, να πούμε μια κουβέντα, να φτιάχνουμε τις καθαρές Δευτέρες αετούς και να πάμε με τα παιδιά μας στα χωράφια.

Καλά πέρναγες τότε, ε;

Ε, φυσικά και πέρναγα καλά!

Ε, τι λες τότε ότι δεν έζησες ούτε μια στιγμή χαρά;

Εντάξει, διασκεδάζανε τα παιδιά μου και χαιρόμουνα κι εγώ.

Η γειτονιά πώς ήταν;

Όλα σπιτάκια πλίνθινα, χαμηλά και ο δρόμος χώμα. Άσφαλτο είχαμε νομίζεις; Τι είχαμε; Ο κάτω δρόμος ήταν όλο ρέμα και από κει και πέρα χωράφια περνάνε, όπως είναι στα χωριά. «Και ο Λίβας καίει τα σπαρτά», που λέει. Ένα σπίτι εδώ και ένα εκεί. Τρία σπιτάκια ήταν εδώ, μετά αρχίσανε οι πολυκατοικίες.

Αν άλλαζες κάτι στη ζωή σου μέσα στα χρόνια, τι θα άλλαζες;

Τίποτα δεν θα άλλαζα. Δεν μπορούσα να αλλάξω κάτι. Η ιστορία μου είναι και ξανά μανά τα ίδια θα έκανα. Δεν αλλάζεις την ιστορία σου, είναι δικιά σου και τη σέβεται και την αγαπάς. Πάλευα όμως για κάτι, προσπαθούσα να ανέβω. Προσπαθούσα σκαλοπατάκι να ανέβω. Μια ζωή έχτιζα, ρε! Ο πατέρας μου έχτιζε και εγώ κουβάλαγα, έχτιζε αυτός κουβάλαγα εγώ. Χωμάτινη αυλή και ένα δωματάκι και μετά κάναμε σιγά σιγά άλλα δύο. Έχω παιδευτεί, αλλά τα κατάφερα. Όταν όμως τέλειωσα με το σπίτι το έβλεπα σαν ένα αρχοντικό.

Φίλες είχες που ήταν ερωτευμένες με γυναίκες;

Το ίδιο φύλο; Δεν τα ξερα αυτά ποτέ μου. Δεν υπήρχαν; Δεν κυκλοφορούσαν; Δεν τα μαθαίναμε; Δεν ξέρω...

Ούτε φίλο;

Τίποτα τέτοια. Είχα ακούσει όμως που ένας φανερώθηκε και τον πλάκωσαν στο ξύλο όλοι οι άλλοι. Κι έλεγα, τι σε νοιάζει τι κάνει αυτός; Εσύ τι κάνεις; Είναι ανάγκη να μαλώνεις αυτόν τον άνθρωπο. Πού ξέρεις γιατί το κάνει; Άρρωστος θα' ναι, άστον!

Γιατί να 'ναι άρρωστος;

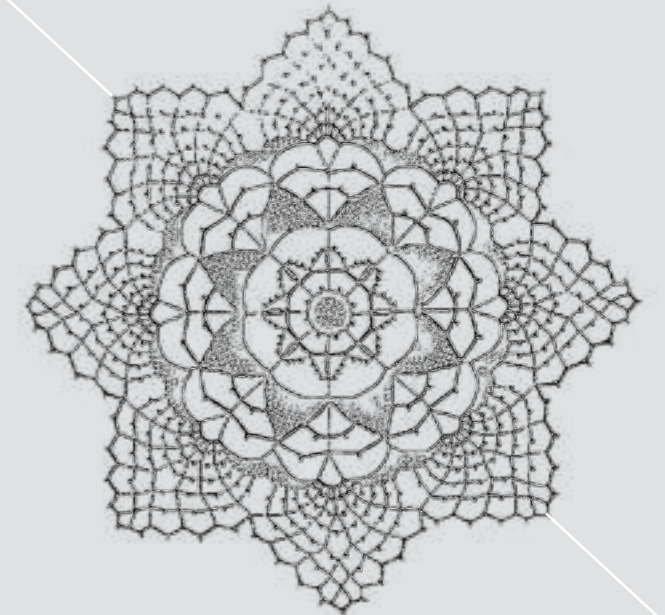
Ε, τόσο μας κουβάλαγε το κεφάλι μας. Μας φαινόταν «κάπως», δεν ξέραμε.

Τώρα τι λες;

Τώρα τίποτα δε λέω. Έτσι του αρέσει, για να θέλει αυτός τι πρόβλημα έχω εγώ; Καλό ή κακό για τον εαυτό του είναι. Κι εμένα που υποτίθεται ότι ήμουν φυσιολογική, για βρες την άκρη που είναι; Μαλλιά κουβάρια! Κάναν ό,τι θέλανε οι άλλοι, σ' ένα σώμα ξένο! Άι στο διάολο!

(Μετά από λίγες μέρες της διαβάζω πως τα έχω συμμαζέψει όλα σε μια συνέντευξη.) Πώς σου φαίνεται; Να τα βάλουμε στο περιοδικό;

Ναι, να τα βάλεις! Έτσι ακριβώς όπως τα γράφεις είναι! Και ξέρεις... αυτά που σου λέω, δεν τα έχω πει ούτε στον άλλο μου ώμο. Καταλαβαίνεις τι σημαίνει αυτό; Η μισή τα ξέρω και η άλλη μισή δεν τα ξέρω.

Συναισθηματική εργασία

(ή πώς να κάνουμε τη φροντίδα πολιτική έννοια)

**«One pill makes you larger
and one pill makes you small
and the ones that mother gives you
don't do anything at all
Go ask Alice...»**

Jefferson Airplane, White Rabbit

«Caring for myself is not an act of self-indulgence, it is self-preservation and that is an act of political warfare».

Audre Lorde, *A Burst of Light and Other Essays*

Τι γίνεται όταν η μητρική αγάπη κωλαίνει; Μπορούμε να σκεφτούμε την αγάπη ως πολιτική έννοια; Μπορούμε να κατανοήσουμε τις δυναμικές εξουσίας μέσα από την ανάλυση του ποιος/a/@ προσφέρει φροντίδα, και ποιος/a/@ λαμβάνει;

Ορισμός. Ο όρος συναισθηματική εργασία εμφανίστηκε για πρώτη φορά τη δεκαετία του '80 στη δουλειά της κοινωνιολόγου Arlie Hochschild, για να περιγράψει τη διαχείριση των

συναισθημάτων που απαιτείται από τ@ εργαζόμεν@ ορισμένων επαγγελματιών, όπως για παράδειγμα αυτό των αεροσυνοδών -τα οποί@ καλούνται να παραμένουν ευγενικοί και χαμογελαστές σε καταστάσεις έντονου στρες- ή άλλων εργαζομένων σε επαγγέλματα εξυπηρέτησης.¹ Στις μέρες μας, ιδιαίτερα στον αγγλοαμερικανικό κόσμο, ο όρος χρησιμοποιείται ευρέως² για να περιγράψει μια γκάμα πρακτικών που σχετίζονται με τη

¹ Arlie Russell Hochschild, *The Managed Heart, Commercialization of Human Feeling*, Μπέρκλεϋ, Λος Άντζελες, Λονδίνο: University of California Press, 1985.

² Τόσο σε ακαδημαϊκά κείμενα όσο και σε άρθρα ευρείας κυκλοφορίας στον Τύπο.

διαχείριση συναισθημάτων τόσο του εαυτού όσο και των άλλων, είτε στα πλαίσια μιας έμμισθης σχέσης εργασίας, είτε όχι. Για τους σκοπούς του παρόντος κειμένου, με αυτή την έννοια θα εννοούμε τη φροντίδα και τη ρύθμιση των συναισθημάτων του εαυτού και των άλλων, είτε εντός μιας εργασιακής σχέσης, είτε εντός μιας σχέσης οικειότητας, είτε μέσα σε ευρύτερα συγκείμενα όπως μια πολιτική ή κοινωνική ομαδοποίηση.

Ιστορία. Ιστορικά, η έννοια αυτή αντλεί την καταγωγή της από κινηματικές πρακτικές και γνώσεις που παράχθηκαν κατά τη διάρκεια του λεγόμενου δεύτερου φεμινιστικού κύματος και τους αγώνες σχετικά με τους

**το αυτόνομο
φεμινιστικό κίνημα
των δεκαετιών
'70-'80, στην
Ιταλία, συνέβαλε
καταλυτικά στην
προσπάθεια
ανάδειξης της
άμισθης οικιακής
εργασίας**

αποκλεισμούς των γυναικών από την πολιτική και οικονομική σφαίρα. Συγκεκριμένα, το αυτόνομο φεμινιστικό κίνημα των δεκαετιών '70- '80, στην Ιταλία, συνέβαλε καταλυτικά στην προσπάθεια ανάδειξης της άμισθης οικιακής εργασίας που εκτελούνταν από γυναίκες για την αναπαραγωγή των παιδιών και των ανδρών-εργατών, δηλαδή μεγάλου μέρους της εν δυνάμει και εν ενεργεία, εργατικής δύναμης. Το αίτημα ενός μέρους των αυτόνομων φεμινιστριών ήταν να αναγνωριστεί η αξία που παραγόταν από την αναπαραγωγική εργασία, και να αποδοθεί σε αυτές που την παρήγαγαν, η αξία αυτή, μέσω κοινωνικού μισθού.³ Παρότι η πλήρης αποτίμηση και κριτική ανάλυση της στρατηγικής ευστοχίας του παραπάνω αιτήματος υπερβαίνει τους σκοπούς του παρόντος κειμένου, οι αγώνες αυτοί συνέβαλαν στην ανάδειξη της άμισθης οικιακής εργασίας, και κατ' επέκταση της εργασίας της φροντίδας,

³ Selma James, Mariarosa Dallacosta, *Η δύναμη των γυναικών και η κοινωνική ανατροπή*, Αθήνα: No woman's land, 2008.

ως καίριας για την αναπαραγωγή της ζωής και για την παραγωγή αξίας, σε μια εποχή που έγκυροι αγώνες λογίζονταν μονάχα οι εργατικοί αγώνες οι σχετικοί με την έμμισθη εργασία, και δη εκείνοι των ανδρών εργατών. Οι φεμινιστικοί αγώνες αυτής της τάσης είχαν σκοπό τους να αναδείξουν αυτό που ήταν αόρατο εντός του συστήματος της πολιτικής οικονομίας και να αποδι-αρθρώσουν το δίπολο ανάμεσα στη δημόσια και τη θεωρούμενη προσωπική σφαίρα.

Συναισθηματική εργασία στους χώρους δουλειάς. Τέσσερις δεκαετίες μετά το '70 οι έμφυλοι καταμερισμοί εργασίας έχουν αναμφίβολα αλλάξει. Οι αποκλεισμοί από την αγορά εργασίας προσδιορίζονται λιγότερα έμφυλα από ό,τι στο παρελθόν, εντούτοις συνεχίζουν να αναπαράγονται τόσο έμφυλα, όσο και με βάση την εθνική καταγωγή, την κοινωνική τάξη, τη σεξουαλικότητα, την υγεία και την αρτιμέλεια. Στο πλαίσιο αυτό, η υποτίμηση της συναισθηματικής εργασίας παραμένει κυρίαρχη. Η σημασία της αναγνωρίζεται στον βαθμό που μπορεί με άμεσο τρόπο να παράγει κέρδος. Η συναισθηματική εργασία είναι πλέον αναπόσπαστο και βασικό κομμάτι της οικονομίας των υπηρεσιών του σύγχρονου καπιταλισμού⁴, όπου κάθε προσφερόμενη υπηρεσία συνίσταται κεντρικά στη δημιουργία ευχάριστων

⁴ Michael Hardt, «Affective labor», στο *Boundary 2*, τόμ. 26ος, τχ. 2, Καλοκαίρι 1999, σελ. 89-100.

διαπροσωπικών επαφών με τους καταναλωτές και η απαίτηση για τη «θετική εμπειρία» των αγοραστών φαντάζει απροϋπόθετη. Η καλή διάθεση της πωλήτριας, του εργαζόμενου του τηλεφωνικού κέντρου και της σερβιτόρας μετράει όσο η αποδοτικότητα του/a/@. Σκοπός εδώ είναι η εξομοίωση θετικών συναισθημάτων από τ@ εργαζόμεν@ ώστε να επιτυγχάνεται η δημιουργία θετικών συναισθημάτων στους καταναλωτές. Τα θετικά αυτά συναισθήματα γίνονται όλο και περισσότερο εμπόρευμα το οποίο μπορεί κανείς να αγοράσει σε ένα εστιατόριο που εύχεται «απόλαυση» και σε μια ηλεκτρονική πλατφόρμα που οργανώνει και προσφέρει «εμπειρίες» (τύπου airbnb) σε ανάλογες τιμές. Το ζητούμενο που απευθύνεται στ@ς εργαζόμεν@s κυρίως του τομέα των υπηρεσιών είναι να προσφέρουν θετικά συναισθήματα, να πουλούν δηλαδή την καλή τους διάθεση, χωρίς καν αυτό να αναγνωρίζεται ως -επιπρόσθετη- εργασία. Ταυτόχρονα η εκπλήρωση της ανάγκης για οικειότητα ανατίθεται όλο και περισσότερο στην εμπορευματοποιημένη τεχνολογία.⁵ Η διάκριση ανάμεσα σε αυτό που πωλείται και σε αυτό που αναμένουμε από τους τόπους των οικείων σχέσεων παύει να είναι σαφής. Με μια έννοια μπορούμε να πούμε ότι το φεμινιστικό αίτημα της αποδόμησης του διπόλου ανάμεσα στη δημόσια-πολιτική και την προσωπική-συναισθηματική σφαίρα εκπληρώνεται, αλλά τι έκπληξη, με τους όρους του κεφαλαίου. Μόνο που, αυτοί δεν είναι οι δικοί μας όροι.

⁵ Για παράδειγμα, βλ. ταινία *Her* (2013) του Spike Jonze.

Συναισθηματική εργασία στις προσωπικές σχέσεις. Ταυτόχρονα, στο πεδίο αυτού που η μαρξιστική φεμινιστική θεωρία ονομάζει σχέσεις αναπαραγωγής, δηλαδή στο πεδίο των προσωπικών σχέσεων οικει(ακ)ότητας, παρά τις ραγδαίες αλλαγές στους τρόπους του σχετιζέσθαι που έφεραν οι φεμινισμοί του δεύτερου κύματος, οι προβληματικές της άνισης κατανομής του φόρτου εργασίας, με βάση το φύλο και τη σεξουαλικότητα, συνεχίζουν να ισχύουν. Πλέον η ανισότητα αυτή δεν εντοπίζεται μονάχα στην εκτέλεση της οικιακής εργασίας (καθάρισμα, τακτοποίηση, μαγείρεμα, ψώνια, φροντίδα τυχόν νέων μελών κλπ), αλλά σε κάτι που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε οικονομία της φροντίδας και της προσοχής. Αυτό το πεδίο περιλαμβάνει την αφοσίωση χρόνου για τον έλεγχο της καλής συναισθηματικής κατάστασης του εκάστοτε έτερου πόλου μιας σχέσης ή των μελών μιας ομάδοποίησης. Η αφιέρωση χρόνου για την ακρόαση των προβλημάτων τ@ άλλου/ης/@, η απόδοση θαυμασμού σε όσα επιτυγχάνει, η παρηγόρηση σε μια δύσκολη στιγμή, όλα αυτά είναι μορφές συναισθηματικής εργασίας που συχνότερα από ό,τι όχι, ακολουθούν κατευθύνσεις που είναι προσδιορισμένες έμφυλα και συμπλέουν με δυναμικές εξουσίας. Τούτο συμβαίνει τόσο στα όρια των προσωπικών σχέσεων όσο και εντός ευρύτερων ομάδοποιήσεων όπως οι πολιτικές ομάδες, εντός των οποίων ο καταμερισμός εργασίας με βάση το φύλο και τη σεξουαλικότητα εμφανίζεται σε μεγαλύτερη κλίμακα, αλλά εξίσου αόρατα. Ταυτόχρονα άτομα που ανήκουν στις λεγόμενες ευάλωτες

κοινωνικές ομάδες όπως οι ηλικιωμένες, τα άτομα με αναπηρίες, τ@ ψυχικά ασθεν@, αποκλείονται συστηματικά από αυτή την οικονομία της προσοχής. Ποιος φροντίζει/κάνει τη συναισθηματική εργασία στο σπίτι, στην κατάληψη, στη δουλειά, στις ομάδες; ο μπαμπάς ή η μαμά; Ο σύντροφος ή τ@ σύντροφ@; Εκείνοι ή αυτό, ανάλογα με το αν μιλάμε για ετερόφυλη, ομόφυλη, ή gender queer οικογένεια, για προσωπική σχέση ή πολιτική ή άλλου είδους ομαδοποίηση, οι παραπάνω ερωτήσεις θα μπορούσαν να είναι οι αντεστραμμένες εναλλακτικές της κλασικής ερώτησης που απευθύνεται στα παιδιά, «ποιος είναι αρχηγός στο σπίτι»; Ποι@ φροντίζει, ποι@ δημιουργεί οικειότητα, εμπιστοσύνη, συναισθηματική ασφάλεια; Και ποι@ αποκλείονται από την φροντίδα;

Υπεξουσιότητα της φροντίδας και τα αδιέξοδα του mothering εντός πατριαρχίας. Κάθε ον που έχει φτάσει ποτέ να κατοικήσει εντός της ανθρωπίνης κοινότητας, χρειάστηκε πάντοτε, ιδιαίτερα στην αρχή της ζωής του, τη σταθερή και συνεχή παροχή φροντίδας ώστε να αναπτυχθεί. Και παρά την αυταπόδεικτη αυτή αλήθεια, σπάνια στοχαζόμαστε και ακόμη πιο σπάνια σκεφτόμαστε πολιτικά πάνω στην κατάσταση αδυναμίας, και την ανάγκη για φροντίδα, μέσα από την οποία κοινωνικοποιείται ανεξαιρέτα κάθε άτομο, και η οποία το καθορίζει για το υπόλοιπο της ζωής του. Για αιώνες, και ακόμη και σήμερα

σε μεγάλο βαθμό, ο ρόλος της παρόχου της φροντίδας προς τα νέα μέλη που κατέφθαναν στην ανθρώπινη κοινότητα, ανατέθηκε στις γυναίκες, μητέρες φυσικές, ή κατά περίπτωση, σε τέτοιο βαθμό που η λειτουργία της φροντίδας -σε μια προσπάθεια από-φυσικοποίησης της έμφυλης διάστασής της- έχει καταλήξει να ονομάζεται, γλαφυρά, mothering. Οι φεμινισμοί του λεγόμενου δεύτερου κύματος ανέλυσαν με λεπτομέρεια το δυσβάσταχτο βάρος που έφερε η κοινωνική απαίτηση που απευθυνόταν στις γυναίκες ανά τους αιώνες, αλλά και ιδιαίτερα στο διάστημα μετά τη βιομηχανική επανάσταση, να είναι μητέρες και εργαζόμενες και να παρέχουν φροντίδα και συναισθηματική εργασία, στο πλαίσιο κοινωνιών που, όσο θεωρούσαν αυτονόητη τη φροντίδα, τόσο υποτιμούσαν και απέκρυπταν την αξία της, και ταυτόχρονα εμπόδιζαν αυτές που καλούνταν να την παρέχουν, να συμμετέχουν ισότιμα στην έμμισθη αγορά εργασίας και να έχουν οικονομική και συναισθηματική αυτονομία. Η εργασία της παροχής φροντίδας ρυθμιζόταν σε μια ασύμβατη σχέση με την δυνατότητα αυτονομίας αυτών που την παρείχαν. Η απαίτηση από τις μητέρες να προσφέρουν σε μια μη ανταποδοτική οικονομία συναισθημάτων και χρημάτων ήταν αναπόφευκτο να δημιουργήσει με τη

Από τη μία η εξιδανίκευση του μητρικού ρόλου και από την άλλη η υποτίμηση αυτών που τον έφεραν σε πέρας, οδήγησαν σε αδιέξοδα και αλυσίδες αναπαραγωγής δυσχερών σχέσεων οικειότητας

πλέον η ανισότητα δεν εντοπίζεται μονάχα στην εκτέλεση της οικιακής εργασίας αλλά σε κάτι που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε οικονομία της φροντίδας και της προσοχής

σειρά της αρνητικά συναισθήματα στα άτομα που δέχονταν κοινωνική πίεση να παίζουν αυτό το ρόλο. Από τη μία η εξιδανίκευση του μητρικού ρόλου και από την άλλη η υποτίμηση αυτών που τον έφερναν σε πέρας, οδήγησαν έτσι, σε αδιέξοδα και αλυσίδες αναπαραγωγής δυσχερών σχέσεων οικειότητας. Φεμινίστριες ψυχαναλύτριες όπως η Irigaray μίλησαν για τη δυσκολία και τη σκληρότητα της σχέσης μεταξύ φροντιστριών και φροντιζόμενων (ιδιαίτερα εντός της μητρικής-θυγατρικής σχέσης) στο πλαίσιο της πατριαρχίας.⁶ Η σχέση του mothering με την πολιτική ανάλυση και πρακτική αποτέλεσε εν πολλοίς τυφλό σημείο της φεμινιστικής πρακτικής,⁷

6 Luce Irigaray, «And the One Doesn't Stir without the Other», στο Signs, τόμ. 7ος, τχ. 1, Φθινόπωρο 1981, σελ. 60-67.

7 Ένα από τα υποτιμημένα προβλήματα του λεγόμενου δεύτερου φεμινιστικού κύματος αποτέλεσε η αποτυχία του να συζητήσει την επιλογή της μητρότητας στην πληρότητά της. Με μια έννοια πολλές φεμινίστριες απέτυχαν να συλλάβουν τη σχέση μητέρας-παιδιού ως σχέση εξουσίας και αναπτύξουν αναστοχαστικά εργαλεία, ώστε να σκεφτούν τη δική τους συμβο-

όμως ταυτόχρονα πυροδότησε την ανάγκη για αμφισβήτηση της λειτουργικότητας και της βιωσιμότητας της ιεραρχικής κοινωνικής διάκρισης μεταξύ φροντίδας και αυτονομίας.

Επερωτώντας τους ορισμούς. Γιατί όμως να μιλάμε για συναισθηματική εργασία; Μήπως η έννοια της εργασίας, εγγεγραμμένη στην διάκριση μεταξύ εργασίας και ζωής, δεν ενισχύει ιεραρχικά δίπολα που επιχειρούμε να αποδιαρθρώσουμε; Χρησιμοποιώντας μια έννοια που διαπερνά το διαχωρισμό του κόσμου της έμμισθης εργασίας και του πεδίου των σχέσεων οικειότητας, σκοπός είναι ακριβώς να υποσκάψουμε την κυρίαρχη διάκριση ανάμεσα στη ζωή και την εργασία (κατά την οποία η φροντίδα είναι φυσικοποιημένο μέρος της ζωής διακριτό από την εργασία) και τούτο, όχι από την σκοπιά της περίληψης όλων των μορφών δραστηριότητας στη λογική του κεφαλαίου,⁸ αλλά το αντίθετο. Πώς θα μπορούσαμε να σκεφτούμε το δίπολο εργασία και ζωή μη ιεραρχικά αλλά και πέρα από τη λογική του κέρδους; Πώς θα μπορούσαμε να φανταστούμε τη δραστηριότητα της φροντίδας, στην κεντρική και ζωτική σημασία της, πέραν του

λή στην αναπαραγωγή εξουσιαστικών δυναμικών εντός της συναισθηματικής οικονομίας.

8 Η υπαγωγή της ζωής στη λογική του κεφαλαίου και άρα στην κυριαρχία της εργασίας έχει αναλυθεί επαρκώς, μεταξύ άλλων, από τους Hardt και Negri μέσα από τη χρήση της φουκωϊκής έννοιας της βιοεξουσίας.

διπόλου που είτε την θεωρεί το αδύναμο αντίστοιχο της εργασίας ή αλλιώς την καθιστά το ρομαντικό αντιπαράδειγμα της τελευταίας; Το να αποδώσουμε στην φροντίδα τη συμβολική και πραγματική σημασία που της αναλογεί σημαίνει να συνεχίσουμε ένα ήδη υπάρχον σχέδιο φεμινιστικής πολιτικής.⁹ Για να το κάνουμε αυτό θα έπρεπε να μπορούμε να φανταστούμε ροές συναισθηματικής ανταλλαγής που δεν κατευθύνονται από έναν πόλο που παράγει θετικά συναισθήματα σε έναν άλλο που τα απολαμβάνει -με τα αντίστοιχα αποτελέσματα δυναμικών εξουσίας. Να φανταστούμε συναισθηματικές ροές που δεν αποκλείουν από τη συναισθηματική οικονομία εκείν@ που δεν θεωρούνται άξια επαρκούς φροντίδας (μέσα στ@ οποί@ ανήκουν πάμπολλες κοινωνικές ομάδες μεταξύ των οποίων τ@ ηλικιωμέν@, τα φτωκά ΛΟΑΤΚΙ άτομα και τ@ νευροδιαφορετικ@) και τα αφήνουν στην εγκατάλειψη. Να φανταστούμε ροές που ενεργοποιούν τη συναισθηματική ενδυνάμωση όλων των διαφορετικών πόλων μιας αλληλεπίδρασης.

Αλληλεξάρτηση. Είμαστε αναπόδραστα και αξεδιάλυτα δεμένες η μία με την άλλη, τ@ έν@ με το άλλ@, ο ένας με την άλλη. Αναπόδραστα επηρεάζουμε και

9 Για παράδειγμα μια καταγωγή της ιδέας της φροντίδας ως πολιτικής έννοιας, βρίσκεται στο έργο της μαύρης, φεμινίστριας, λεσβίας, μητέρας, ποιήτριας, όπως η ίδια αποκαλούσε τον εαυτό της, Audre Lorde. Η Lorde διατύπωσε την ιδέα της φροντίδας του εαυτού ως ριζοσπαστικής πολιτικής πράξης, βλ. Audre Lorde, A Burst of Light and Other Essays, 2η έκδ., Μινεόλα, Νέα Υόρκη: Ixia Press, 2017.

επηρεαζόμαστε στην κοινωνική και προσωπική μας ύπαρξη. Υπάρχει, λοιπόν, η ανάγκη να διατυπώσουμε νέες λέξεις για να μιλήσουμε και να αναδείξουμε την αλληλεπίδρασή μας, την ύπαρξή μας σε συνεχές σχετίζεσθαι (ακόμη και όταν αισθανόμαστε ή ζούμε μοναχικά). Ακόμη και όταν δεν σχετιζόμαστε άμεσα, φέρνουμε μέσα μας εγκαθιδρυμένες, στερεοποιημένες και στερεοτυπικές σχέσεις, αφού μέσα στο πλαίσιο τέτοιων σχέσεων ερχόμαστε στη ζωή και κοινωνικοποιούμαστε, γινόμαστε τα «υποκείμενα» που είμαστε. Αυτό το συνεχές σχετίζεσθαι -εντός του οποίου είμαστε αναπόφευκτα βυθισμένες- θέλουμε να βρούμε τις λέξεις για να το περιγράψουμε και να το επεξεργαστούμε με τρόπο που να μην αναπαράγει στερεοποιημένα πρότυπα όπου πάντα κάποιος προνομιούχος -τυχαίνει συχνά cis άνδρας ή κυρίαρχη αρρενωπότητα- λαμβάνει φροντίδα/ζωτικότητα/βοήθεια/προσοχή και κάποια/@ συχνά εγκαλείται να την προσφέρει. Πρότυπα κατά τα οποία καθένας είναι υπεύθυνος να πάρει τη φροντίδα που του αναλογεί, ενώ όποιος αποκλείεται από αυτή την οικονομία είναι μόνος υπαίτιος της μοίρας του. Όπου κάποιος, συχνά αρρενωπότητα, έχει την προσδοκία να επηρεαστεί θετικά χωρίς να χρειάζεται να ανταποδώσει. Τι θα γίνει αν αρχίσουμε να θέλουμε στις σχέσεις μας να υπάρχει αμοιβαία φροντίδα για θετικό επηρεασμό των διαφορετικών πόλων μιας σχέσης ή ομαδοποίησης; Πώς μπορούμε να αναδείξουμε την αμοιβαιότητα και οριζοντιότητα που ήδη υπάρχει σε ορισμένες από τις σχέσεις μας; Το ζήτημα δεν

είναι λιγότερο πολιτικό από την οριζοντιότητα της ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής.

Πέρα από το προσωπικό και το πολιτικό. Προχωρώντας πέρα από το προσωπικό – πολιτικό δίπολο, και τις δυσκολίες του να μιλήσει καμία, πολιτικά για την προσωπική σφαίρα, η προσέγγιση που προτείνεται εδώ απαιτεί να δούμε ότι καμία από τις παραπάνω σφαίρες δεν είναι αυτό που υποτίθεται με τον αποκλεισμό της άλλης. Συνδεόμαστε με το πολιτικό γίνεσθαι περιβεβλημένες από την οικειότητα του ιδιωτικού μας χώρου και αγκαλιαζόμαστε ερωτικά ή κουβεντιάζουμε φιλικά φέρνοντας μαζί μας τις εικόνες των πολιτικών εξελίξεων σχετικά με την άνοδο του φασισμού ή την υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Οι εργασιακές σχέσεις δεν είναι λιγότερο προσωπικές από τις σχέσεις οικειότητας, όταν αφηνόμαστε στο έλεος της αυθαιρεσίας, της απαιτητικότητας και της σκληρότητας ενός εκμεταλλευτικού αφεντικού, χωρίς να μπορούμε να βρούμε άλλη βοήθεια για αυτό, από το να αλλάξουμε δουλειά ή να αποδεχθούμε ότι «έτσι είναι η δουλειά». Όταν χάνουμε τον ύπνο μας ή παθαίνουμε κρίσεις πανικού λόγω της δουλειάς, και πρέπει «να τα βγάλουμε πέρα μόνες μας». Σε όλες αυτές τις σχέσεις που διαπερνούν τη διάκριση δημόσιου-προσωπικού χώρου, υπάρχουν συναισθηματικές επιδράσεις. Είναι καίριο να δούμε ποιος/α ωφελείται σε αυτές και ποι@ βρίσκεται σε δυσμενή θέση. Η αναγνώριση της σημασίας της συναισθηματικής

σπάνια σκεφτόμαστε πολιτικά πάνω στην κατάσταση αδυναμίας, και την ανάγκη για φροντίδα, μέσα από την οποία κοινωνικοποιείται ανεξαιρέτα κάθε άτομο

εργασίας μπορεί να μας βοηθήσει να προχωρήσουμε στην κατεύθυνση της αμφισβήτησης ιεραρχιών και σχέσεων εξουσίας που ριζώνουν στα πιο οικεία μέρη των ζώων μας, αυτά που αφορούν τις προσωπικές σχέσεις αλλά και τις -σε ολόένα και μεγαλύτερο βαθμό ιδιωτικά ρυθμιζόμενες¹⁰- εργασιακές σχέσεις. Κατανοώντας και κάνοντας εύχρηστη την ιδέα της συναισθηματικής εργασίας μπορούμε ίσως να αμφισβητήσουμε τη φυσικοποίηση των σχέσεων εξουσίας, να από-συναρτήσουμε τη φροντίδα από την επιβεβλημένη ρύθμισή της με όρους κοινωνικής συμβατικότητας (έμφυλους, σεξουαλικοποιημένους, φυλετικούς, ταξικούς) και να την αναλάβουμε με νέους όρους, ως μέσο μιας ριζοσπαστικής πολιτικής και ως δημιουργία οριζόντιων και ενδυναμωτικών κοινωνιών.

10 Ιδιαίτερα μέσα από την κατάργηση των συλλογικών συμβάσεων εργασίας αλλά και την παρακμή του μοντέλου της βιομηχανικής εργασίας στα δυτικά κράτη.

Εντοπίζοντας γήινα παράσιτα

«Τζέρυ: Μα τον ξέρω όλη μου τη ζωή!

Rick: Όχι Τζέρυ. Αυτά τα τηλεπαθητικά μπασταρδάκια εισχωρούν σε αναμνήσεις και μέσω αυτών πολλαπλασιάζονται και καταλαμβάνουν πλανήτες. Είναι αηδιαστικό.

Morty: Ο θείος Στιβ μου έμαθε να κάνω ποδήλατο!

Rick: Όχι! Ο Στιβ σου φύτεψε αυτήν την ανάμνηση για να ζει στο σπίτι σου, να τρώει το φαγητό σου και να πολλαπλασιάζεται!»

Στο τέταρτο επεισόδιο της δεύτερης σεζόν της σειράς animation «Rick and Morty»¹, ενώ η οικογένεια Smith έπαιρνε το πρωινό της με τον αγαπητό θείο Steve, ο επιστήμονας και παππούς της οικογένειας Rick αποκαλύπτει, σκοτώνοντάς τον, ότι είναι ένα εξωγήινο παράσιτο που επιβιώνει και πολλαπλασιάζεται φυτεύοντας ψεύτικες μνήμες στα μυαλά τους. Παρά τις προσπάθειες του Rick να

κρατήσει τις μνήμες τους μακριά από τα παράσιτα, αυτά διεισδύουν μέσα από το μηχανισμό της ανάμνησης και της αναπόλησης. Οι χαρακτήρες που εμφανίζονται στις αναμνήσεις γίνονται υπαρκτά πρόσωπα που κινούνται πλέον μέσα στο σπίτι της οικογένειας Smith. Η γνησιότητα της ύπαρξής τους επιβεβαιώνεται από αυτές τις θετικές αναμνήσεις που τα παράσιτα προκαλούν στον εκάστοτε συνομιλητή τους. Η ένταση μέσα στο σπίτι αυξάνεται κατά την προσπάθεια του Rick να διαχωρίσει τα παράσιτα από τις αληθινές υπάρξεις και από το γεγονός ότι έχει κλειδαμπαρώσει το σπίτι, ώστε να μην αυξηθεί η έκταση της μόλυνσης.

Σε αυτήν την περίεργη μάχη τα παράσιτα και οι επιρρεπείς συγγενείς απομονώνουν αυτόν τον έναν που εναντιώνεται στο πνεύμα αγάπης και ομόνοιας (τον παππού Rick) προσπαθώντας να αποδείξουν ότι αυτός είναι ο μόνος ψεύτικος. Όταν σε μία κρίσιμη στιγμή ο εγγονός Morty ανακαλύπτει, ότι ο τρόπος που μπορείς να ξεχωρίσεις τα «παράσιτα» από τους «αληθινούς», είναι, ότι τα παράσιτα προκαλούν αποκλειστικά ευχάριστες αναμνήσεις. Με αυτό το κριτήριο και μ' ένα σωρό κακές αναμνήσεις ο ένας απ' την άλλη, η οικογένεια Smith εξολοθρεύει τους πλαστούς αγαπημένους και μένει μόνη της να αναρωτιέται:

¹ Το Rick and Morty είναι αμερικανική σειρά κινουμένων σχεδίων επιστημονικής φαντασίας για ενήλικους που δημιουργήθηκε από τον Dan Harmon, Justin Roiland για το πρόγραμμα του δικτύου τηλεόρασης. https://el.wikipedia.org/wiki/Rick_and_Morty

Η μνήμη ως Μνήμη εθνική, διεκδικεί να είναι μία και κυρίαρχη, μία κανονιστική μνήμη, μια μνήμη εμπέδωσης (ξανά και ξανά) ενός εθνικού σώματος και μιας έμφυλης κανονικότητας

«Αυτό είναι καταθλιπτικό, σκοτώσαμε κάθε καλό άτομο στο σπίτι. Και τι έμεινε; Εμείς, η οικογένεια». Το επεισόδιο ολοκληρώνεται όταν μέσα σε αυτό το πνεύμα αμφιβολίας πυροβολείται και ο μόνος φίλος της οικογένειας που ήταν αληθινός.

Τα παράσιτα στο επεισόδιό μας χρησιμοποιούν τη μνήμη για να ριζώσουν στα μυαλά των ξενιστών. Μετά από κάθε ανάμνηση το παράσιτο που έχει πρωταγωνιστικό ρόλο σε αυτή, ζωντανεύει. Με αυτόν τον τρόπο οι αναμνήσεις λειτουργούν σαν μεταδότες και πολλαπλασιαστές παρασίτων. Οι πρωταγωνιστές-παράσιτα είναι αγαπημένα πρόσωπα που έχουν σώσει, βοηθήσει, χαροποιήσει, ερωτευτεί τα μέλη της οικογένειας Smith. Έτσι, δημιουργούν την πεποίθηση ότι τα πρόσωπα και η ιστορία τους υπήρξε «από πάντα εδώ», πράγμα που επιβεβαιώνεται από τις θετικές μνήμες, συναισθηματικές, ηρωικές, μνήμες θαυμασμού και σωτηρίας. Ουσιαστικά, τα παράσιτα προσπαθούν να επιβιώσουν και να πολλαπλασιαστούν μέσα από τη δημιουργία μιας συλλογικής μνήμης που τα εμπεριέχει.

Το ευχάριστο αυτό επεισόδιο, ενός καρτούν επιστημονικής φαντασίας για ενήλικες, είχε την ατυχία να ιδωθεί στη χρονική συγκυρία του πρώτου από μία σειρά εθνικιστικών

κινητοποιήσεων² με μεγάλη ή μικρή συμμετοχή μέχρι και τη στιγμή που γράφεται το κείμενο- συλλαλητηρίου για το «Μακεδονικό» στη Θεσσαλονίκη, τον Γενάρη του '18. Ως συνέπεια, παρήχθησαν συνειρμικά διάφορα νοήματα και σκέψεις, για τη μνήμη, την οικογένεια και τις σχέσεις. Αναμφίβολα αυθαίρετες αντιστοιχίες, που αφορούν τον ρόλο της μνήμης, σαν μια μέθοδο ανέγερσης μιας ακλόνητης αλήθειας, μιας συμπαγούς και αδιάρρηκτης ιστορικής συνέχειας. Έτσι επιχειρείται από πλευράς μας ένας παραλληλισμός του σεναρίου του επεισοδίου με αυτήν την πρόσφατη έκφραση του εθνικισμού στη Θεσσαλονίκη. Πρόκειται για έναν μη ακριβή παραλληλισμό, μια αφορμή για να μιλήσουμε για την τεχνικότητα της ανάμνησης και της εργαλειοποίησης της με σκοπό την κατασκευή μιας ενιαίας εθνικής αφήγησης. Ή εν τέλει,

² Η σειρά κινητοποιήσεων αναφέρεται στην παρούσα χρονική συγκυρία και δεν αναφέρεται στα συλλαλητήρια του 1992 για το ίδιο ζήτημα.

το επεισόδιο μπορεί να αποτελέσει απλά μια ευχάριστη εισαγωγή στα παρακάτω.

«Μα τον ξέρω όλη μου τη ζωή!»

Στη δική μας καθημερινότητα και συγκεκριμένα στη Σαλονίκη, όπου το «Μακεδονικό» είναι ξανά ένα φλέγον εθνικό ζήτημα με ημερομηνία-σταθμό το συλλαλητήριο του Γενάρη του 2018, η εργαλειοποίηση της μνήμης είναι πολιορκητικός κριός στα χέρια των σύγχρονων μακεδονομάχων. Η μνήμη ως Μνήμη εθνική, διεκδικεί να είναι μία και κυρίαρχη, μία κανονιστική μνήμη, μια μνήμη εμπέδωσης (ξανά και ξανά) ενός εθνικού σώματος και μιας έμφυλης κανονικότητας. Με επαναλαμβανόμενα μοτίβα,

με την κυρίαρχη αφήγηση ποτέ δεν υπήρξαν εντός.

Όπως στο επεισόδιό μας, με τη διαδικασία της εθνικής αναπόλησης, οι οραματιστές αυτής της εθνικιστικής ουτοπίας επιχειρούν να χτίσουν και μια νέα πραγματικότητα, καθώς η μνήμη δεν είναι σταθερή αλλά δυναμική και έχει την ικανότητα να νοηματοδοτεί κάθε φορά το παρόν. Η εθνική μνήμη παρόλο που προσπαθεί να προωθηθεί σαν μια ολότητα, δεν έχει μια συνέχεια και μια ενότητα, είναι αποσπασματική, ασαφής και εξαιρετικά αόριστη, δημιουργημένη από σταθμούς-τόπους μνήμης, ανθρώπους, ποιητές, κτίρια, μάχες. Τόποι της εθνικής μνήμης, εν μέσω άλλων, είναι η αρρενωπότητα και η θηλυκότητα, που συντηρούν και αναπαράγουν το ετεροκανονικό – μονογαμικό μοντέλο σχεσιακότητας, το θεσμό της ελληνικής πυρηνικής οικογένειας και τη μητρότητα. Είναι η λευκότητα, η μαχητικότητα, ο ηρωισμός... -Είναι ένα πλέγμα του οποίου εμείς καλούμαστε να κόψουμε τα νήματα που το πλέκουν, με τις παραφωνίες της πραγματικής ζωής.

«[...]Rick: Αυτό το σπίτι έχει γεμίσει με πλαστούς αγαπημένους και πλαστές αναμνήσεις και θα καταστρέψουν τον πλανήτη αν βγουν εκεί έξω.»

«Στο κορμί δόξα, που και κείνο πλάθει

με την ορμή της πύρινης αγάπης
τα ωραία παιδιά, τα λιονταροθρεμμένα
παλληκάρια, τους πολέμους, τις νίκες,
και τις πατρίδες!»³

Η Μνήμη ενός ενιαίου και αδιάρρηκτου εθνικού σώματος αποκρύπτει τη βίαιη ελληνοποίηση του από τη στιγμή της γέννησης της ιδέας του. Τη διαρκή βίαιη ελληνοποίηση. Οι γλώσσες, τα χρώματα, τα παγανιστικά έθιμα, οι καταγωγές και τα μπασταρδέματα, είτε ισοπεδώνονται βίαια στο γκρέιντερ του εθνικού σώματος και της εθνικής ορθόδοξης πίστης είτε μετατρέπονται σε «παράδοση», σε καλτ πανηγύρια και κενά από τη βία τους παραμύθια. Όλοι εμφανίζονται πλέον έλληνες και ορθόδοξοι άγιοι. Η Μνήμη είναι ένα εργαλείο εμπέδωσης, όπου λέγε λέγε κάτι θα μείνει. Και έτσι, εμείς είμαστε ένδοξοι απόγονοι, είμαστε από πάντα εδώ, είμαστε ήρωες και κατακτητές, είμαστε άντρες με τα όλα μας, είμαστε

³ Κωστής Παλαμάς, Περάσματα και Χαιρετισμοί, Ζ', Το κορμί

σπουδαίες μάνες που γεννήσαμε πολεμιστές, φιλοσόφους και ηγέτες. Μόνο θετικές μνήμες σε σχέση με την κυρίαρχη αφήγηση. Η ιστορία του τότε, του όποτε, γίνεται μια θετική εθνικιστική ουτοπία. Τα παράσιτα, οι λόγιοι, οι μνήμες, έρχονται να πουν ότι δεν υπήρχαν ποτέ άλλοι εδώ, οι ηγέτες δεν ήταν σφαγείς, κανείς δεν ήταν δειλός εδώ, κανείς δεν ήταν αδερφή εδώ, μόνο γιοι και μάνες.

Αυτή η Μνήμη επιστρατεύτηκε ξανά, όπως και σε κάθε εθνική επέτειο, τη μέρα του συλλαλητηρίου και κάθε συλλαλητηρίου από εκεί και έπειτα. Τη μέρα εκείνη της δυστοπίας και της παράνοιας του γενάρη (2018) δεν ήξερες αν ήθελες να κλάψεις ή να γελάσεις, να κρυφτείς ή να ουρλιάζεις. Η πόλη γέμισε με αρρενωπές καρικατούρες μακεδονομάχων! Η συρροή του κόσμου που κατέβαινε οικογενειακώς, κατά συστάδες στο «πανηγύρι» του λευκού πύργου, δεν ήταν μια αδιάφορη σύναξη ηλιθίων, ήταν ένα τρομακτικό μείγμα οργανωμένης εθνικιστικής βίας, πατριωτικής έξαρσης και απειλητικής πατριωτικής αφέλειας. Ήταν η συγκρότηση μιας κανονιστικής βίας που πότιζε την ατμόσφαιρα κατατάσσοντας όλα τα υποκείμενα που αντιβαίνουν στο εθνικό αφήγημα ή απλά αδιαφορούσαν, σε κάτι ακραία εχθρικό για το κοινωνικό σύνολο. Το χρώμα του δέρματος, η διαφορετική εθνοτητα, ακόμα και η εναλλακτική αμφίεση προκαλούσαν έντονα βλέμματα αμφιβόλου διαθέσεων. *«Ακόμη και κάποιες/οι από εμάς, ενώ διαθέτουμε το προνόμιο του Έλληνα πολίτη, νιώσαμε την πόλη να μας ξερνάει»*. Η Θεσσαλονίκη, μια πόλη με μεγάλο ποσοστό

συντηρητισμού, αντισημιτισμού⁴ και ομοφοβίας, μετατράπηκε σε ακόμα πιο φιλόξενη πόλη όπου ακροδεξιόι, νεοναζί και «ουδέτεροι» οπαδοί επιτέθηκαν στο αντισυλλαλητήριο που λάμβανε χώρα στην καμάρα και πυρπόλησαν την κατάληψη Libertatia.

«[...]Rick: και τώρα πάμε Μόρτυ, έχουμε πολλούς συγγενείς και φίλους να εξολοθρεύσουμε.»

Ενάμισης χρόνος έχει περάσει από εκείνο το πρώτο συλλαλητήριο και το «μακεδονικό» σιγοβράζει και αποτελεί μια καλή αφορμή για εθνικιστικές εξάρσεις. Ταυτόχρονα, το κομμάτι των υποκειμένων που αμφισβητούν αυτήν την εκδοχή της ζωής, οργανώθηκε και οργανώνεται προσπαθώντας να αρθρώνει κάθε φορά έναν αντίλογο στον εθνικιστικό λόγο. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ενδιαφερόμαστε για την αμφισβήτηση της εθνικής αφήγησης και το ξαναγράψιμο της ιστορίας από την μεριά των από κάτω, των από κάτω από το βάρος της. Ενδιαφερόμαστε για τις εναλλακτικές εκδοχές κυρίαρχων ιστοριών και την αμφισβήτηση κανονιστικών αφηγήσεων. Είναι σημαντικό να δυναμώσουμε την υπάρχουσα κίνηση αμφισβήτησης της μέχρι τώρα

δημιουργηθείσας πραγματικότητας. Μια κίνηση που συνδέεται με την ανάδειξη της μνήμης και της ιστορίας που φωτίζει τα ρήγματα της εθνικής αφήγησης και τα ρήγματα της ετεροκανονικότητας. Να ανακαλύψουμε τις ζωές τόσων και τόσων που έχουν μείνει στη σιωπή ή στην ντροπή κάτω από το βάρος αυτής της ομοιογένειας, κάτω από τον φόβο της βίας. Να φωτίσουμε αυτούς τους αγώνες. Προσωπικούς και συλλογικούς. Να συνδεθούμε με τις κινήσεις όλων αυτών που κινητοποιούνται προς αυτές τις κατευθύνσεις εντός και εκτός των συνόρων, χτίζοντας σχέσεις διεθνιστικής, φεμινιστικής, ταξικής αλληλεγγύης.

Τα σύνορα είναι χαρακτηρισικά στο σώμα του πλανήτη, τα φύλα είναι χαρακτηρισικά στο σώμα της καύλας.

⁴ Εκείνες τις μέρες φασίστες βανδαλίζουν το μνημείο του Ολοκαυτώματος για άλλη μια φορά.

Αμάρυνθος ή όταν ένα συναίσθημα γεννιέται

Γελούσαμε πολύ
Καθώς πηγαίναμε
Με αστείες ιστορίες
Για να ξορκίσουμε την αγωνία
Αλλά και επειδή ήμασταν μαζί
Και να που φτάσαμε
Ήμασταν πολλοί
Και ήμασταν τόσο λίγοι
Εκεί που στα πεζοδρόμια τοίχοι
Υψώθηκαν
Ψηλοί και απόρθητοι
Για τους μέσα
Εκεί που τα αυτοκίνητα σταμάτησαν
Τα βλέμματα τρύπησαν
Και τα όπλα μέσα στα πορτ παγκάζ
Ξύπνησαν
Για τους έξω
Κάποιοι χάιδεψαν τους φαλλούς τους
Είχε έρθει η ώρα
Το ποτήρι ξεχείλισε
Ο περίπατος τελείωσε
Και τώρα αρχίζει η δράση
Προσβολή
Η πόλη έχει όριο
Τα μαγαζιά δεν είναι πια εδώ
Είμαστε έξω από τα σπίτια
Τις αυλές και τις καγκελόπορτες
Τους
Τα φροντισμένα φυτά
Και λουλούδια
Χαρτιά με συνθήματα πετάνε στον
Αέρα
Για λίγο
Και πέφτουν κάτω
Με κρότο
Πιο βαριά από μολύβι
Με μια φωνή που σβήνει
Που δε βγαίνει όσο κι αν ανοίγει το
Στόμα

Σ' ένα υπόκωφο ουρλιαχτό
Που πια δεν είναι αρκετό
Για να δώσει κουράγιο
Σιωπή
Πιο βαριά και από τις πέτρες
Που χτυπάνε στα κεφάλια μας
Καθώς ο δρόμος ανοίγει
Και η επίθεση ξεκινά
Με το βλέμμα τρελό
Αυτή
Που δεν είναι εκείνη
Αλλά μία άλλη
Μας λέει να την πάρουμε μαζί μας
Γιατί δεν τους αντέχει άλλο
Και μπλέκεται στο πλήθος
Πριν εξαφανιστεί
Και γυρίσει σπίτι της
Μία σταγόνα
Μέσα στην έρημο
Οι λόφοι σκίζονται
στα δύο
Και είμαστε στη μέση
Εκείνοι ψηλά
τρέχουν
Με θράσος
Φωνάζουν
Ναι εμείς το κάναμε
Τι θέλετε
Εκσφενδονίζεται
Με δύναμη
Βία
Πάνω μου
Πάνω μας
Καταπέλτης
Σ ένα δρόμο που τελειωμό δεν έχει
Ξεκίνησε μ ένα κύκλο
και συνεχίζει

Με μια ευθεία προς το άπειρο
Ο χρόνος
Έχει διασταλεί
Πόσες ώρες έχουν περάσει
Στόμα ξερό
Σα χωράφια με στάχια
Γύρω μας
Και τσουγκράνες
Έτοιμες να τα σκάψουν
Φτυάρια
Έτοιμα να μας θάψουν
Ποια κοινωνία
Κατρακύλα
Και μαύρα μάτια
Κάναμε
Να μην σας ξαναδούμε
Κλωτσιές στον κώλο
Μας
Και οργή
Μαζί
Και το χειρότερο
Μια κατάρα
Το γέλιο πάντα
Να συνοδεύεται από κλάμα
Πιο δυνατό

**Το παρόν τεύχος
είναι αφιερωμένο
στην/στον Zackie
Oh/Ζακ**

**που δολοφονήθηκε
από ομοφοβικούς,
τοξικοφοβικούς
καταστηματάρχες,
περαστικούς και
την ελληνική
αστυνομία,
μπροστά σε
αμέτοχο πλήθος
στις 21.09.2018
κοντά στην
πλατεία Ομονοίας
της Αθήνας**

Καθώς δεν αναγνωρίζουμε την βιομηχανία πνευματικών δικαιωμάτων αλλά πιστεύουμε ότι κάθε πνευματική εργασία είναι συλλογική και κοινωνική, παίρνουμε την ελευθερία να αναπαράξουμε εικαστικά και ποιητικά έργα και να αποδώσουμε τις ευχαριστίες και την ευγνωμοσύνη μας στις κ στους δημιουργούς τους, αναφέροντας τις/ τους. Το ίδιο θα επιθυμούσαμε και σχετικά με την αναπαραγωγή μέρους ή όλου του υλικού του [Waves](#), την οποία προκρίνουμε και επιθυμούμε για κουήρ, φεμινιστικούς σκοπούς!

Στοιχεία Εικόνων

Εξώφυλλο: προσωπικό αρχείο

Σελ. 1: προσωπικό αρχείο

Σελ. 2: εικόνα από προσωπικό αρχείο, ενώ το ποίημα της Ursula Le Guin είναι από το βιβλίο: *Incredible Good Fortune*, New poems, Shambhala, Boston, 2007

Σελ. 9: προσωπικό αρχείο

Σελ. 13: διαδίκτυο

Σελ. 14: από το instagram της Julischka Stengele: fatfemmfurious

Σελ. 15: προσωπικό αρχείο

Σελ. 19: προσωπικό αρχείο

Σελ. 23: παρμένο από άρθρο στο διαδίκτυο με τίτλο «why I won't call you a TERF»

Σελ. 27: βρισκόταν στο site της ASHLUKA αλλά έχει μετακινηθεί, <http://www.ashleylukashevsky.com/shipmenu/sister-not-just-cis-ters>

Σελ. 32,33: προσωπικό αρχείο

Σελ. 37: προσωπικό αρχείο

Σελ. 41: προσωπικό αρχείο

Σελ. 45,47: από την φωτογραφική συλλογή της Nancy Hellebrand με τίτλο «Tissue Landscapes» και «Belongings» αντίστοιχα

Σελ. 51: έργο της Amber Vittoria

Σελ. 55: έργο του Man Ray

Σελ. 58: έργο του Günther Uecker

Σελ. 61: φωτογραφία από τη συλλογή «girl on girl photography»

Σελ. 61: προσωπικό αρχείο

Σελ. 64: σκίτσο από το εξώφυλλο του queer zine «Nancy»

Χρησιμοποιήθηκαν οι γραμματοσειρές Noto Sans, CF Jeckyl

waving this patriarchal world goodbye